

OLIEPRODUCERENDE LANDEN

Vertrek Emiraten maakt oliekartel OPEC zwakker

Oliekartel OPEC krijgt een dreun door het vertrek van de Verenigde Arabische Emiraten. „Ze waren het denk ik al van plan, maar nu is een goed moment om het echt te doen.”

Eva Smal en Laura Wismans

AMSTERDAM

De Verenigde Arabische Emiraten stappen per aanstaande vrijdag uit de Organisatie van olie-exporterende landen, ofwel het ‘oliekartel’ OPEC. Door uit het kartel te stappen zijn VAE niet langer gebonden aan de productieafspraken die de OPEC-leden onderling maken.

De OPEC-landen beïnvloeden de wereldwijde olieprijs met hun afspraken over hoeveel olie ze per dag oppompen. VAE waren sinds 1967 lid van de in 1960 opgerichte organisatie, die buiten de Emiraten nog elf leden kent. Saoedi-Arabië geldt als de facto leider binnen OPEC, verder zijn ook landen als Iran, Irak en Venezuela lid.

„Dit is een grote klap voor de OPEC”, zegt Jilles van den Beukel, energie-analist bij denktank HCSS. „Na Saoedi-Arabië waren de VAE het belangrijkste lid.” Saoedi-Arabië produceert normaal gesproken zo’n 10 miljoen vaten per dag, de VAE ongeveer 4 miljoen, net iets minder dan Iran en Irak.

Al langer ontevreden

Dat de VAE deze stap nu zetten, komt voor velen als een verrassing. Maar dat ze ontevreden waren met de lijn die het oliekartel volgt, was al langer bekend. „Ze waren niet blij met hun lage productiequota”, zegt Van den Beukel. „Ze produceren ver onder hun geologisch en technisch potentieel, na Saoedi-Arabië hebben de VAE de grootste reservecapaciteit. Ook over de strategie van de OPEC, waarbij het beleid draait om de prijs en niet om potentiële volumes, zijn de VAE al langer ontevreden.”

De Amerikaanse president Donald Trump was recent zeer kritisch op het oliekartel. Door toedoen van OPEC zou de olieprijs extra hoog zijn, nu de blokkade van de Straat van Hormuz – een reactie van Iran op de Ameri-

Het vertrek van de Verenigde Arabische Emiraten zal vermoedelijk leiden tot meer schommelingen in de olieprijs

kaans-Israëliëse aanvallen – al zo’n prijsopdrijvend effect heeft.

Dat de Emiraten nu besluiten om OPEC te verlaten kan ermee te maken hebben dat ze een belangrijke bondgenoot van de Verenigde Staten zijn in het Midden-Oosten. Volgens persbureau Reuters is het land bovendien van mening dat Saoedi-Arabië onvoldoende bescherming biedt tegen aanvallen van Iran. „De VAE waren het denk ik al van plan”, zegt Van den Beukel. „Het is nu een goed moment om het echt te doen.”

De VAE laten naast de OPEC-opzeggings weten dat ze zich ook niet meer wil houden aan de afspraken die worden gemaakt onder de vlag van ‘OPEC+’. Dat zijn de OPEC-landen plus tien andere olieproducerende landen, waaronder Rusland. OPEC pompt 38 procent van de wereldwijde olieproductie op, voor OPEC+ is dat 59 procent.

De gevolgen

Het vertrek van de VAE zal vermoedelijk leiden tot meer schommelingen in de olieprijs. „De productie in de Emiraten zal omhoog gaan en dat zal de prijzen doen dalen”, zegt Van den Beukel. „Je kunt van alles zeggen over het kartel dat de OPEC is, ze hebben wel voor stabiliteit gezorgd. Maar die stabiliteit krijg je alleen als iedereen aan boord is. Ik vraag me af of de OPEC het prijsbeleid kan volhouden. Als ze dat moeten loslaten, kan dat pijnlijke gevolgen hebben voor de grote oliebedrijven. Een ineenstorting van de olieprijs verwacht ik overigens niet, dat is ook niet in het belang van de VAE.”

Vooralsnog is de Straat van Hormuz dicht en kan olie het gebied niet per schip verlaten. „Misschien gaan de VAE wel een nieuwe pijplijn aanleggen, daar gaat het nu veel over daar”, zegt Van den Beukel. „Heel lang hoeft die pijpleiding niet te zijn, een stuk korter dan een pijpleiding door Saoedi-Arabië in ieder geval.”

” Nu produceren de VAE ver onder hun geologisch en technologisch potentieel

Jilles van den Beukel
energie-analist bij
HCSS

Windmolens

Draagvlak werd
‘vakkundig om
zeep geholpen’

BINNENLAND 12-13

VS-Iran

Pakistan groeit
in zijn rol als
onderhandelaar

IN HET NIEUWS 4-5

Zorg

Nederlandse
artsen lanceren
eigen chatbot

BINNENLAND 14-15

Devil Wears Prada 2

“Tirannieke
hoofdredacteur”
omarmt film nu wel

FILM C6-7

IN HET LAND
ALPHEN

GEMMA VENHUIZEN

Geen dier rouwt op dezelfde wijze

Op de natuurbegraafplaats waar we een kleine twee jaar geleden mijn oom begroeven, stond nu een eenzaam schaap. Een reuzeschaap, dat vanuit de verte makkelijk met een klein kalf kon worden verward. Of misschien leek dat maar zo, doordat alles deze ochtend extra intens binnenkwam - de kleuren, het zonlicht, het besef dat die zandheuvel onder de linde hoorde bij het pasgedolven graf van mijn tante. Naast mijn oom, zoals ze wilde, niet stapelbedsgewijs erboven.

Meer nog dan een tante had ik een vriendin verloren, het missen was al begonnen toen ik haar twee weken geleden voor de laatste keer „houdoe” had horen zeggen. Of ze een zus was geweest van mijn vader of mijn moeder, vroegen mensen meelevend, waarop ik antwoordde „aangetrouwd, maar we hadden een hechte band”. Ik schaamde me voor dat bijzinnetje, alsof aangetrouwd gelijkstond aan lager in rang, aan minder geliefd - en toch voelde die toelichting nodig, in een maatschappij waar biologisch niet alleen als keurmerk voor appels wordt gezien maar ook voor familie.

Een houten hek scheide het schaap van het grasveld met graven, en toen ik ernaartoe liep kwam zij ook dichterbij. Kop tussen de planken door, voorpoot schrapend over de grond. Intense blik in die horizontale pupil. Wilde ze me aanvallen, omverstoten, troosten? En waarom stond ze alleen? Kon ze niet overweg met andere schapen, waren haar kuddegenoten gestorven?

Toevallig - niet toevallig? - las ik in de week na het overlijden van mijn tante twee boeken over rouw. In het ene, *Wolf*, schrijft Lara Taveirne over de suicide van haar broertje in Noord-Zweden. In het andere, *De olifant die geen afscheid kon nemen*, beschrijft filosoof en bioloog Susana Monsó haar expertisegebied van de vergelijkende thanatologie. Oftewel: het onderzoek naar hoe verschillende diersoorten op de dood reageren.

Monsó schrijft over orka- en chimpanseemoeders die hun gestorven kinderen nog maanden met zich meedragen, over olifanten die slagtanen van overleden soortgenoten verzamelen, over bepaalde Zuid-Amerikaanse zwijnen, de halsbandpekari's, die hun dode soortgenoten beschermen tegen coyotes. Ze wil achterhalen hoe dieren rouwen zonder ze te vernemenlijken.

Dat begrip van de dood geen exclusief menselijke eigenschap is, staat in haar ogen vast. Ja, wij houden dan wel uitvaartdiensten, leggen bloemen op graven, maar complexe begrafenisrituelen zijn niet de enige manier om stil te staan bij verlies. „Een aasgier zou

Complexe begrafenisrituelen zijn niet de enige manier om stil te staan bij verlies

in het begraven of verbranden van onze doden misschien enorm me verspilling zien”, aldus Monsó. Toch blijft de vergelijkende thanatologie een ingewikkeld vakgebied, niet alleen omdat wij andere soorten maar deels begrijpen, maar ook omdat rouw *binnen* een soort al op zoveel verschillende manieren kan worden geuit. Geen mens, geen dier rouwt op dezelfde wijze. Of zoals Taveirne het in *Wolf* verwoordt: „Missen deden we elk op onze eigen manier.”

Misschien voelde het troostschaap mijn verdriet aan, misschien niet, maar ze liet zich gewillig aaien. Ik vertelde haar hoe iemand als bloedverwant kan aanvoelen zonder bloedverwant te zijn. Hoeveel warmte er kan uitgaan van de 'kouwe kant'. Allemaal dingen die ik zo graag nog zoveel vaker tegen mijn tante had willen zeggen.

Gemma Venhuizen is biologieredacteur en doet elke woensdag ergens vanuit Nederland verslag

OORLOG VS-IRAN

VS worden ‘vernederd’ door Iran, aldus bondskanselier Merz

Volgens de Duitse bondskanselier Friedrich Merz hebben de Verenigde Staten geen duidelijke strategie voor de onderhandelingen met Iran.

Anikó de Geest

AMSTERDAM

Volgens de Duitse bondskanselier Friedrich Merz worden de Verenigde Staten „vernederd” door het Iraanse regime. Dat zei hij maandag bij een bezoek aan een school in het West-Duitse Marsberg, melden internationale persbureaus. Volgens Merz hebben de VS geen duidelijke strategie voor de onderhandelingen met Iran over het beëindigen van de oorlog.

„De Iraniërs zijn duidelijk sterker dan verwacht”, zei Merz. „Op dit moment zie ik niet welke strategische uitweg de Amerikanen zullen kiezen.” Ook verweest hij naar

oude langlopende conflicten in het Midden-Oosten. „Het probleem met conflicten zoals dit is altijd: je moet er niet alleen in zien te komen, je moet er ook weer uitkomen. We zagen dat heel pijnlijk in Afghanistan, twintig jaar lang. We zagen het in Irak.”

De uitspraken van Merz komen te midden van moeizame onderhandelingen tussen Iran en de VS. Dinsdag verklaarde een Amerikaanse functionaris aan persbureau Reuters dat de Amerikaanse president Donald Trump „ontevreden” is over het nieuwste vredesvoorstel van Iran. Daarin staat onder meer dat Iran de Straat van Hormuz alleen wil heropenen als de VS en Israël stoppen met aanvallen. Ook zouden onderhandelingen over het Iraanse atoomprogramma moeten worden uitgesteld tot de situatie rondom de Straat van Hormuz stabiel is.

Begin maart, enkele dagen na het begin van de oorlog in Iran, zei Merz nog de aanvallen van de VS op Iran risicovol te vinden, maar de VS niet de les te willen lezen vanwege de rol die het land speelt bij het eindigen van de oorlog in Oekraïne.

KUNSTMATIGE INTELLIGENTIE

Medewerkers Google willen beperking samenwerking leger

Hugo Schiffers

AMSTERDAM

Zo'n 560 werknemers van Google roepen in een open brief hun bedrijf op te voorkomen dat het Amerikaanse ministerie van Defensie AI-systemen van het concern inzet voor geheime militaire doeleinden. „We willen dat AI de mensheid ten goede komt, we willen niet dat het op onmenselijke of uiterst schadelijke manieren wordt gebruikt”, aldus de brief die maandag naar ceo Sundar Pichai ging. „Dit omvat onder meer dodelijke autonome wapens en massasurveillance, maar reikt ook verder dan dat.”

Veel ondertekenaars werken voor Google's AI-tak DeepMind. „Als mensen die

aan AI werken, weten we dat deze systemen de macht kunnen centraliseren en dat ze fouten maken. Wij vinden dat onze betrokkenheid bij deze technologie een verantwoordelijkheid met zich meebrengt om de meest onethische en gevaarlijke toepassingen ervan aan het licht te brengen en te voorkomen.” Ook achtien leden uit het hogere management ondertekenden de brief, aldus de *Financial Times*.

Nieuwssite *The Information* meldt dinsdag dat Google en het Pentagon al een contract hebben gesloten. Daarin zou staan dat het Pentagon AI van Google binnen geheime systemen mag toepassen, waarbij Google niet het recht heeft om „wettige operationele besluitvorming” van de overheid te beperken of te blokkeren.

INTERVIEW MARK VERHEIJEN BURGEMEESTER LOOSDRECHT

‘We zullen bewijzen dat we op veilige wijze asielzoekers kunnen opvangen’

Na protesten wordt de opvang van asielzoekers in Loosdrecht uitgesteld en worden er minder mensen opgevangen.

Ruben Stiff en Martin Kuiper

AMSTERDAM

Koningsdag begon rustig voor Mark Verheijen (VVD), burgemeester van Wijdemeren - de gemeente waar Loosdrecht onder valt. 's Ochtends proosten met de inwoners die een lintje kregen. 's Middags wandelen. Maar in de avond ging het toch weer mis: de ruiten en deuren van het gemeentehuis werden ingegooid, met stoeptegels en betonblokken. Zo begon deze week zoals de vorige geëindigd was: met fel verzet tegen het asielzoekerscentrum dat in mei haar deuren in Loosdrecht moet openen. Aanvankelijk was 22 april als startdatum geprikt, maar vrijdag werd besloten om dat te verplaatsen naar „niet eerder dan 6 mei”.

Op 17 april ontving een klein deel van de bewoners van Loosdrecht een brief waarin stond dat de gemeente vanaf 1 april een week later 110 asielzoekers tijdelijk wilde onderbrengen in een zogeheten 'noodopvang'. Gedurende maximaal zes maanden zouden ze worden opgevangen in een deel van het gemeentehuis. Kort daarop maakte de burgemeester bekend dat het om grotendeels alleenstaande mannen zal gaan.

Uit welke landen zij komen, is nog niet bekend, zegt burgemeester Mark Verheijen. „Maar zeker geen mannen uit 'veilige landen', zoals Marokko”, zegt Verheijen nu aan de telefoon. Hij blikt terug op ruim een week van anti-azc-verzet in zijn gemeente.

De opvang was een verzoek van het COA. In maart had minister Bart van den Brink (Asiel en Migratie, CDA) een brandbrief aan alle burgemeesters gestuurd vanwege een tekort van circa 4.500 opvangplekken.

Het verzet tegen opvang in Loosdrecht liet niet lang op zich wachten. Op maandag, een paar dagen na de brief, dinsdag, woensdag en donderdag verzamelden honderden demonstranten zich bij het gemeentehuis, waar de noodopvang moet komen. Op zaterdag hielden honderden vrouwen een protestmars tegen de opvang. Herhaaldelijk liepen de protesten uit de hand: de politie werd bekogeld met vuurwerk, volle blikjes frisdrank en eieren. De ME moest eraan te pas komen.

Wat zeggen deze rellen over de situatie in Loosdrecht?

„Twee dingen”, volgens Verheijen. „De discussie over asiel is gepolitiseerd. De discussie over het opvangen van vluchtelingen, de instroom van asielzoekers en het asielbeleid lopen door elkaar. Mensen hebben er geen vertrouwen meer in dat het goed komt.

Het gemeentehuis van Loosdrecht. In het dorp werden onder meer stenen door de ramen gegooid. FOTO ROBIN VAN LONKHUIJSEN / ANP

Lokaal zijn er ook grote zorgen. En daarnaast zijn er mensen die denken dat ze via geweld - door stenen te gooien - hun zin krijgen.”

Heeft u de weerstand in Loosdrecht onderschat?

Nee, zegt Verheijen. „We hadden dit niet in deze intensiteit aan zien komen.”

Dagelijks heeft Verheijen contact met verschillende ministers, zegt hij. Vanochtend nog met Asielminister Van den Brink. Hij voelt zich door hen gesteund.

Na de vernielingen aan het stadshuis zei u: wij zwichten niet voor geweld. Maar na de heftige demonstraties van vorige week besloot u het aantal asielzoekers, onder andere wegens „maat-

Geweld, intimidatie, dat accepteren we niet. Zeker niet van mensen van buiten

FOTO ANP

schappelijke onrust... terug te brengen van 110 naar 70 - met ruim een derde. Bent u toch gezwicht?

„Na gesprekken met inwoners heeft het college besloten om het aantal asielzoekers terug te brengen naar zeventig. Als ik zou buigen voor de verzetsgroepen zou ik de hele opvangplannen terugtrekken, maar dat doe ik niet. Dat lost het probleem niet op. Het is ook niet eerlijk naar andere gemeenten toe die wel asielzoekers opvangen.”

Wat zegt u tegen bewoners die denken: als er maar hard genoeg rellen, dan komt er geen opvang?

„Geweld, intimidatie, dat accepteren we niet. Zeker niet van mensen van buiten die hier komen rellen.”

Maandagavond is zo iemand 'van buiten' aangehouden: een verdachte uit Ermelo. Hij wordt ervan verdacht betrokken te zijn bij de vernielingen aan het Loosdrechtse gemeentehuis op Koningsdag.

„Dat laat zien dat het verzet niet alleen lokaal is, maar ook mensen van buiten aantrekt om chaos te creëren. Ik kan nog niet precies zeggen wie er allemaal bij betrokken waren, dat politieonderzoek loopt nog. We hebben gelukkig beelden veilig gesteld. Maar het is verder aan de politie om dat uit te zoeken.”

„We zullen bewijzen dat we op een veilige, leefbare, menselijke, kleinschalige wijze asielzoekers

kunnen opvangen. Daar wil ik over in gesprek gaan, maar dat is mij afgelopen week door de rellen natuurlijk heel moeilijk gelukt.”

Een Loosdrechter die NRC sprak, zei vorige week: als er asielzoekers komen, dan kunnen de politie en gemeente hún veiligheid niet garanderen. Hoe garandeert u de veiligheid van zeventig asielzoekers?

„Eerst was de discussie: kunnen we de veiligheid van de samenleving garanderen? Nu is de vraag of we de veiligheid van asielzoekers kunnen garanderen. Dat kunnen we. We zullen extra maatregelen nemen. Welke dat precies zijn, kan ik nu nog niet zeggen.”

Zou u de bewoners van Loosdrecht als u het over mocht doen, eerder hebben geïnformeerd?

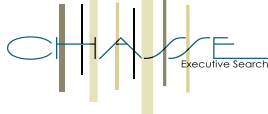
„Ik heb geleerd dat ik nooit antwoord op als-dan-vragen. Terugkijken doe ik op 2 november, de dag nadat de noodopvang sluit.”

Volgens de spreidingswet moet uw gemeente de komende tijd méér asielzoekers opvangen: 143. Meer dan 70, en zelfs meer dan 110. Hoe gaat u dat doen: heeft u daarvoor al een locatie op het oog?

„Dit lijkt mij niet het goede moment voor deze discussie. Wij gaan eerst laten zien dat wij in Loosdrecht deze 'spoednoodopvang' goed kunnen doen. Voor vooruitkijken is het echt nog te vroeg.”

Advertentie

**roc van
twente**

Lid College van Bestuur

Verbindende teamspeler met bewezen maatschappelijke betrokkenheid, gevoel voor ondernemerschap, affiniteit met het beroepsonderwijs en bovendien hapt voor studenten, medewerkers en Twente

Meer informatie en solliciteren: chassesearch.nl/vacatures

Pakistaanse veiligheidsmensen bewaken de toegang tot de **Rode Zone, de overheidszone in Islamabad** waar de hoogste uitvoerende, rechterlijke en wetgevende machten van het land zijn gevestigd. In deze zone worden ook de vredesbesprekingen tussen de VS en Iran gehouden. FOTO SOHAIL SHAHZAD/ EPA

ROL PAKISTAN

Pakistan wordt nu serieus genomen als vredesstichter in het Iran-conflict

Eén keer onderhandelden de VS en Iran in Pakistan over een einde aan de oorlog. Er is nog geen tweede ontmoeting gepland, maar Pakistan werkt achter de schermen stug door als bemiddelaar. De verbazing over die rol lijkt weggeëbd.

Kees Versteegh

MUMBAI

„Pakistan denkt dat het heel belangrijk is. In werkelijkheid is het niet meer dan de middeleeuwse postduif die boodschappen van het ene naar het andere kamp brengt.” De tirade tegen Pakistan van de populaire Indiase tv-presentator Arnab Goswami, begin april, was één van de vele voorbeelden van het gemeesmuil in India over de hoofdonderhandelaar tussen de strijdende partijen VS en Iran. Zelfs India’s minister van Buitenlandse Zaken deed eraan mee. Subrahmanyam Jaishankar zei dat India zich nooit zou lenen voor een opportunistische makelaarsrol zoals Pakistan kennelijk wel bereid was te vervullen.

Dat de druiven in Delhi zuur waren toen hun aartsvijand door zowel de VS als Iran begin april op het podium werd gehesen als vredesapostel, was te begrijpen: de twee landen vochten meerdere bloedige oorlogen

uit. De verbazing over de keuze voor Pakistan was ook buiten India te horen. Pakistan had helemaal geen traditie als vredesonderhandelaar, klonk het in westerse hoofdsteden. En was het land zelf niet in een oorlog met Afghanistan verwickeld? De conclusie was snel getrokken: Pakistan bokst boven zijn gewicht en is als vredestichter ongeloofwaardig.

Bijna een maand later is het beeld anders. Natuurlijk: er is geen akkoord en er wordt door Washington en Teheran flink gedreigd, schepen worden in beslag genomen. Afgelopen weekend lukte het niet om behalve een Iraanse ook een delegatie uit de VS naar Islamabad te laten komen. Maar de wapens zwijgen grotendeels, sinds Pakistan zijn nieuwe rol oppakte. Het staakt-het-vuren dat mede op initiatief van Pakistan en China eind maart tot stand kwam, werd verlengd. Beide partijen spreken via Pakistan nog met elkaar. En de leiders in Islamabad maakten als hoofdonderhandelaars tot nu toe geen grote brokken.

„Hoe dit ook verder gaat, nu al heeft Pakistan voor zichzelf een plaatsje veroverd in de diplomatieke geschiedschrijving”, zei Massood Khan, oud-ambassadeur van Pakistan bij de Verenigde Naties, onlangs tegen Al Jazeera. In *The Guardian* toonde de Amerikaanse oud-diplomaat Elisabeth Threlkeld, die onder meer in Islamabad werkte, zich afwachtend positief. „Zolang Pakistan geen onrealistische verwachtingen wekt en zich alleen maar, simpelweg door het bieden van de mogelijkheid aan beide kampen om bij elkaar te komen.”

Contacten met beide kampen

In analyses van onderzoekers en media duiken drie verklaringen op voor de verbetering van de beeldvorming rond Pakistan als vredestichter: de enorme inspanningen van het Pakistaans politiek-militair establishment, de rol van legerleider Asim Munir en de invloed achter de schermen van China. De elite in Islamabad en Rawalpindi (waar

het hoofdkwartier van het leger is gevestigd) was hyper-gemotiveerd om iets van de onderhandelingen te maken. Tal van hoofdsteden (Teheran, Istanbul, Beijing, Riad, Washington, Caïro) werden bezocht of intensief afgebeeld, voor „een actieve shuttle-diplomatie”, zoals Haroon Sheikh het via de telefoon noemt. Sheikh is geopolitiek expert bij de Vrije Universiteit in Amsterdam en mede-auteur van een rapport van de Wetenschapelijke Raad voor het Regeringsbeleid over veranderingen in de mondiale veiligheidsorde. Hij vindt dat „Pakistan zijn contacten met beide kampen goed en actief gebruikt”.

Sheikh is verbaasd dat zoveel anderen verbaasd waren over de bemiddelingsrol van Pakistan. „Normaliter speelt Qatar die rol, maar dat was onmogelijk omdat dat land zelf werd aangevallen door Iran. Zoveel andere landen in de regio zijn er niet die goede banden met zowel de VS als Iran onderhouden.”

Er was bovendien een „keihard veilig-

heidsbelang” voor Pakistan om op te treden, zegt Sheikh. Juist vorig jaar had het land een defensiepact gesloten met Saoedi-Arabië. Dat verplicht tot wederzijdse bijstand als een van beide landen wordt aangevallen, precies wat in maart gebeurde toen de Iraanse aanvallen op Amerikaanse bases in Saoedi-Arabië begonnen. „Tot nu toe houden de Saoediërs zich redelijk koest, maar dat kan zo maar veranderen als de oorlog weer opblaait. Dan wordt Pakistan misschien meegesleurd in de oorlog met Iran.”

Daarnaast zijn er de enorme gevolgen van de bijna-afsluiting van de Straat van Hormuz. Juist Pakistan werd daardoor hard getroffen, een andere reden voor Islamabad om in actie te komen, zegt Sheikh. Het energietekort stortte de economie in een diepe crisis. De zeer omvangrijke kapitaalstroom van Pakistanen die in de Golfregio werken, werd hard geraakt. De arbeidsmigranten komen nu moeilijker aan werk, zodat ze veel minder geld naar huis kunnen sturen. Opgeteld waren deze overboekingen naar het thuisland, enkele tientallen miljarden dollars, vorig jaar goed voor bijna tien procent van het bruto nationaal product van Pakistan.

‘Favoriete veldmaarschalk’

De goede persoonlijke contacten van de Pakistaanse militaire top met Washington en Teheran zijn ook relevant. Veel aandacht is er voor de rol van legerleider Asim Munir, de feitelijke machthebber in het land. Hij was eerder chef van twee, vaak bruut opererende inlichtingendiensten. De Amerikaanse president Donald Trump noemt Munir zijn „favoriete veldmaarschalk” met wie hij geregeld belt. Pakistan - lees: Munir - nomineerde Trump vorig jaar voor de Nobelprijs voor de Vrede omdat hij de oorlog van Pakistan met India zou hebben beëindigd (volgens India is dat onzin). Ook zouden er gedeelde financiële belangen zijn. Er zijn berichten over Pakistaanse deelname aan het cryptofonds van een zoon van Steve Witkoff, een van Trumps onderhandelaars.

Ook in Iran is Munir een graag geziene gast, een gevolg van zijn intensieve banden met het Iraanse leger, de Republikeinse Garde en de geheime diensten. Zijn krediet werd zichtbaar kort nadat de eerste ronde onderhandelingen op zondag 12 april in Islamabad waren geklapt. Een paar dagen later al verwelkomde Teheran een zware delegatie onder Munirs leiding voor een driedaags bezoek. Volgens de *Financial Times* keerde het Pakistaanse gezelschap terug uit Iran in de stellige verwachting dat Iraanse leiders weer naar Islamabad zouden komen om verder te praten. Ter voorbereiding liet Munir alvast de hele stad afsluiten, zodat VIP-konvooiën vrij baan zouden hebben. Vrijwilligers kregen de opdracht affiches te maken met de tekst ‘Islamabad Peace Deal’.

In plaats daarvan bleven de Iraniers thuis. Ze begonnen eind april diverse schepen te beschieten en te confisqueren, uit woede over de Amerikaanse blokkade van Iraanse havens. Die wending had Munir waarschijnlijk niet voorzien toen hij Teheran verliet. De episode riep vragen op over de mate waarin Trump zijn favoriete maarschalk vooraf informeerde over de Amerikaanse plannen. De hooggespannen verwachtingen in Islamabad zakten in. Wat nu?

Pakistan moest voor het eerst hard kiezen. Wie moest inbinden: Washington of Teheran? Munir durfde het aan zijn vriend in het Witte Huis kritisch toe te spreken. De Amerikaanse blokkade van Iraanse havens stond de voortgang van het onderhandelingsproces in de weg, zei hij vorige week donderdag. Trump reageerde diplomatiek en zei Munirs woorden „in overweging te nemen”. Hij zette de blokkade echter voort en hervatte zijn agressieve retoriek richting Teheran.

Iran toonde zich in de ogen van Islamabad constructiever en stuurde vrijdag minister van Buitenlandse Zaken Abbas Araghchi naar Pakistan om te kijken of er iets te halen viel. Hij sprak na afloop van „zeer vruchtbare besprekingen” met premier Shehbaz Sharif en legerleider Munir. Daarna zette Iran echter een stap die de leiders in Islamabad veel

De Pakistaanse legerleider **Asim Munir** (links) en de Pakistaanse minister van Buitenlandse Zaken **Ishak Dar** (tweede van rechts) verwelkomen de Iraanse minister van Buitenlandse Zaken **Abbas Araghchi** (vooraan, tweede van links) in Rawalpindi op 25 april. FOTO REUTERS

minder beviel. Araghchi ging naar Moskou om met president Vladimir Poetin te spreken. Tot nu toe toonde Rusland zich een trouw bondgenoot van Iran. Poetin zei na afloop dat Rusland „alles zal doen dat in het belang is van Iran.”

Maandag openbaarden de Iraniers een nieuw plan. Dat kwam erop neer dat er bij een nieuwe ronde besprekingen eerst over heropening van de Straat van Hormuz en de opheffing van de Amerikaanse blokkade moest worden gesproken, en pas later over de nucleaire capaciteiten van Teheran. Onbekend is hoe groot de bijdrage van Pakistan aan dit voorstel was. Araghchi was net twee dagen in Pakistan geweest. Wel bekend is dat het voorstel van de Iraniers via Islamabad naar Washington werd gestuurd. Daar reageerde president Trump „*not amused*”. Hij zei dat de Chinezen Iran maar eens tot meer inschikkelijkheid moest dwingen.

Band met China

China was, naast Munir, de andere troefkaart die Pakistan tot nu toe enig houvast gaf in het heftige diplomatieke steekspel tussen Iran en Washington. Op sleutelmomenten trokken de bondgenoten China en Pakistan samen op. Het openingsbod van Pakistan eind maart was in nauwe samenspraak met Beijing tot stand gekomen. Donald Trump bevestigde later, op 8 april, weliswaar op summiere wijze, dat China Iran had aangespoord naar de onderhandelingstafel te komen.

Dat Iran akkoord ging met een staakt-het-vuren met aartsvijand Amerika gebeurde waarschijnlijk ook onder Chinese invloed. Onlangs openbaarden zich aanwijzingen dat Beijing een tot dan toe onbekend aanmoedigingsmiddel richting Teheran achter de hand heeft. Op 15 april berichtte de *Financial Times* dat de Iraanse Republikeinse Garde eind vorig jaar een commerciële satelliet van de Chinezen had gekocht. Zo zou de Garde gedetailleerde gegevens hebben verkregen over Amerikaanse legerbases en hun luchtverdediging in het Midden-Oosten en Irak. Een grondstation in Beijing dat in contact staat met de gekochte satelliet zou de gegevens uit de ruimte hebben doorgegeven aan Iran. Beijing ontkende na publicatie van de berichten dat het weet had van deze samenwerking.

Het was opzienbarend nieuws omdat Beijing zeer voorzichtig opereert en confrontaties met de VS zo veel mogelijk uit de weg gaat, „zolang het die confrontaties niet kan

”
Pakistan gebruikt zijn contacten met beide kampen goed en actief

Haroon Sheikh
geopolitiek expert aan de Vrije Universiteit

De Pakistaanse legerleider **Asim Munir** (links) ontmoet de Amerikaanse vicepresident **JD Vance** op 11 april in Islamabad. FOTO JACQUELYN MARTIN/ AFP

Edith Eger in 2019. FOTO ROBIN VAN LONKHUIJSEN/ANP

NECROLOGIE **EDITH EGER (1927 - 2026)** PSYCHOTHERAPEUT EN SCHRIJVER

Omdat ze de kracht had te dansen, overleefde Edith Eger Auschwitz

In 2017 debuteerde ze op negentigjarige leeftijd met het boek *De keuze*, over hoe ze Auschwitz overleefde. Ze moest op de avond van haar aankomst dansen voor Josef Mengele, waardoor ze de bijnaam 'De ballerina van Auschwitz' kreeg.

Toef Jaeger

AMSTERDAM

Als ze haar hele leven zou moeten terugbrengen tot één moment, in één beeld, dan was het toen drie vrouwen in warme jassen hun armen in elkaar hadden gehaakt terwijl ze in de rij stonden. Het zijn de Hongaars-Amerikaanse psychotherapeut en schrijver Edith Eva Eger, haar moeder en haar zus vlak voordat wordt besloten wie naar rechts moet en wie naar links. „We weten nog niet dat dit ons laatste moment samen zou zijn, of we weigeren het ons voor te stellen”, schrijft Edith Eger in haar beroemd geworden boek *De keuze* uit 2017, waarin ze vertelt hoe zij een van de zeventig mensen was uit het Hongaarse Kassa - waar 15.000 Joden uit waren weggevoerd - die Auschwitz overleefden. Maandag overleed ze op 98-jarige leeftijd, maakte haar familie dinsdag bekend.

De op 29 september 1927 in het huidige Košice geboren Edith Eger is 16 als zij, haar ouders en oudste

zusje op transport worden gesteld naar Auschwitz. Op het moment van aankomst worden haar ouders meteen naar de gaskamers afgevoerd en zij en haar zusje naar de barakken. Het moment dat eraan voorafgaat beschrijft ze in *De keuze*: „We naderen de man die met een vinger als die van een dirigent ons lot zal bepalen. Ik weet nog niet dat deze man dr. Josef Mengele is, de beruchte Engel des Doods. Als we hem naderen, kan ik niet wegstijgen van zijn ogen, die zo overheersend en koud zijn. Als we hem zijn genaderd, kan ik een jongensachtige flits van een spleetje tussen zijn voortanden zien als hij grijnst. Zijn stem is bijna vriendelijk als hij vraagt of iemand ziek is, en hij stuurt degenen die ja zeggen naar links. „Als je boven de 14 en onder de 40 bent, blijf je in deze rij staan”, zegt een andere officier.”

Diezelfde avond komt Mengele de barakken binnen en vraagt Edith Eger, die vanaf haar vijfde balletlessen had gevolgd, voor hem te dansen. Buiten spelen musici *De blauwe Donau*-wals en ze danst. Het levert haar de bijnaam 'De ballerina van Auschwitz' op. In

haar boek *Het geschenk* schrijft ze over dit moment: „Ik bracht de kracht op om voor mijn leven te dansen”.

Na de dans werpt Mengele haar een stuk brood toe dat ze vervolgens met haar zusje en enkele vrouwen deelt. Wanneer de Russen eraan komen en zij en haar zusje meelopen in de dodenmars

Desmond Tutu omschreef *De keuze* als „een geschenk aan de mensheid”

richting Mauthausen, is het dit stuk brood dat haar redt, vertelde ze later in interviews. Tijdens de tocht stort ze namelijk in, maar de vrouwen met wie ze toen het brood deelde, pakten haar op en dragen haar mee.

Wanneer Eger wordt gevonden door Amerikanen in een stapel mensenlichamen die er zo goed als dood uitzien, weegt Eger 32 kilo, haar rug is gebroken en ze heeft buiktyfus, longontsteking en pleuritis. In 1949 vertrekt ze met haar

Hongaarse man, die weigert zich te onderwerpen aan het nieuwe communistische regime in zijn land, naar de Verenigde Staten. Wanneer ze bijna veertig is, rondt ze haar studie psychologie af, promoveert daarna in de klinische psychologie en blijft lang actief als psycholoog.

‘Is het je zus of je moeder?’

Ondertussen verwerkt ze zelf ook haar verleden, gaat in therapie, keert terug naar Auschwitz en schrijft wanneer ze negentig is het boek *De keuze*. Drie jaar later volgt *Het geschenk*, meer een praktische handleiding voor een vrij leven. *De keuze* wordt door Oprah Winfrey aangeprezen en het boek wordt daarna een internationale bestseller. De Zuid-Afrikaanse aartsbischop en Nobelprijswinnaar Desmond Tutu omschreef het boek als „een geschenk aan de mensheid”.

„Auschwitz was de hel op aarde”, schrijft Eger in *Het geschenk*, maar het was ook haar beste leerleschool omdat ze middelen ontdekte om te overleven. Die middelen paste ze toe in haar praktijk die ze in San Diego had, en met haar be-

ken hoopte ze dat mensen die gevangen zaten in hun verleden handreikingen kregen om eruit te komen. Zelf had ze die niet alleen nodig gehad om wat ze had gezien in Auschwitz en om de rouw over haar vermoorde familieleden, maar ook bij de vraag die ze indertijd had gekregen en beantwoord. Toen ze in de rij stond had Mengele haar namelijk de vraag gesteld of die ene vrouw in het midden haar moeder was of haar zus. Eger antwoordde: mijn moeder. Had ze geantwoord dat het haar zusje was, dan had haar moeder wellicht Auschwitz overleefd. „Het was het moment dat ik de rest van mijn leven uit mijn bewustzijn heb proberen te bannen”, zei ze in een interview in de *Volkscrant* in 2017 na de verschijning van *De keuze*. „Misschien ben ik daarom ook wel teruggegaan naar Auschwitz, om mijn moeder te horen zeggen dat ik het beste deed met de kennis die ik op dat moment had. Hoe dan ook heb ik sindsdien moeten leven met het idee dat ik haar wellicht had kunnen redden. Sterker nog: dat ik mijn moeder misschien wel ter dood had veroordeeld.”

REPORTAGE **KONINGSVISSEN**

‘Heeft iemand handschoenen, ik heb hier een condoom’

De jaarlijkse expeditie om na Koningsdag allerhande vuil uit de Amsterdamse grachten te vissen, levert dit jaar minder blikjes op.

Anne-Martijn van der Kaaden

AMSTERDAM

Ik ga jullie gewoon nummer één, twee, en drie noemen”, zegt schipper Kiek van den Biesen (77) tegen haar bemanningsleden. „Klinkt misschien onaardig, maar het is de beste manier om iedereen aan te sturen tijdens het vissen; namen ga ik niet onthouden in zo’n korte tijd.” De buit uit het schepnet, vervolgt ze, moet naar achteren worden doorgegeven en netjes worden gescheiden: gewoon afval moet in de grijze zak, plastic in de gele, glaswerk in de emmer en blikjes in het groene net.

Een halfuurtje eerder hebben zo’n honderdvijftig mensen zich verzameld op de steiger voor Het Scheepvaartmuseum in Amsterdam. Ze komen Koningsvissen: zo veel mogelijk troep verwijderen uit de grachten op de dag na Koningsdag. Stichting Plastic Whale, dat het hele jaar door ‘cleanups’ organiseert met onder meer schoolklassen en bedrijven, organiseert het evenement voor de zeventiende keer. Inmiddels, vertelt een medewerker met een megafon, beschikken ze over een hele vloot boten gemaakt van gerecycled grachtenplastic.

Onder de vissers zijn vandaag veel kinderen, expats en een groep zorgvuldig opgemaakte jonge vrouwen - finalistinnen van een missverkiezing. „O liefje”, roept een schipper tegen een van hen bij het zien van haar hoge hakken en bloote benen. „Wat koud!”

Het Koningsvissen, vertellen de missen, is onderdeel van hun training. Later vanmiddag volgen ze een dansworkshop. Na de veiligheidsinstructies („handen binnenboord houden!”) verdelen de deelnemers zich over zeventien sloepen. Er vallen prijzen te verdienen: voor de boot met de grootste buit en voor wie het meest bijzondere item uit het water weet te vissen.

Krakerstijd

De zes bemanningsleden in de groene sloep van ervaren schipper Kiek van den Biesen blijken allemaal in Amsterdam te wonen. Voor sommigen, zoals de 77-jarige Lieke („geen achternaam, ik kom uit de krakerstijd en toen deden we dat zo”) is Koningsvissen vaste prik: ze doet al mee sinds de eerste editie. „Toen begonnen we al om 09.00 uur, maar kwam er niemand opdagen.” Consultant Kim van der Weijde is aangehaakt omdat ze de missie van Plastic Whale steunt en minder tijd achter haar computer wil doorbrengen. Ze hoopt ook haar netwerk in de duurzame sec-

Tijdens het Koningsvissen probeert een groep mensen op het water zoveel mogelijk afval te verzamelen. FOTO'S BRAM PETRAEUS

tor een beetje uit te breiden.

Op de Amstel, voor het Amsterdamse stadhuis, gaan de netten buitenboord. Op het eerste oog lijkt het water behoorlijk schoon. Of wacht: daar drijft iets, stuurboord. Van den Biesen: „Maak je lang, meneer één!” Gianni Ancona (82), vergezeld door zijn vrouw Hilda (80), reikt met zijn net en haalt de eerste vangst van de dag binnen. Een witte plastic tas. „Even goed uitschudden hoor”, zegt Van den Biesen.

De plasticvissers speuren over het water. Verderop dobbert iets wat op een boodschappentas lijkt. Van den Biesen probeert de logge sloep erheen te manoeuvreren. „Kunnen jullie alsjeblieft even gaan zitten, ik zie niks.” Deze boot is erg slecht wendbaar, moppert ze. Er is een kleine botsing met de kade. *Krak*, zegt het schepnetje van meneer één.

De vangst valt het eerste kwar-

ter wat tegen, maar ter hoogte van de Oudezijds Achterburgwal keert het tij. „Kijk eens even recht vooruit allemaal... Daar is het paradijs”, roept Van den Biesen. In een zee van lentesneeuw drijft een mini-plasticsoep: blikjes, flesjes en ander verpakkingsmateriaal. „Heeft

De vangst valt eerst wat tegen, maar ter hoogte van de Oudezijds Achterburgwal keert het tij

iemand handschoenen”, vraagt Kim van der Weijde. „Ik heb hier een condoom.” Haar buurvrouw Karen Desmet (58) vist ondertussen een masker op met het gezicht van koningin Maxima. „Leg die maar even apart”, zegt Van den Biesen, „misschien vallen we er

mee in de prijzen.”

Ook verderop, ter hoogte van coffeshop The Bulldog, is werk aan de winkel. „Ja jongens, pak ze”, moedigt Van den Biesen aan. De schepnetten vullen zich in rap tempo, maar het lijkt minder dan andere jaren - mogelijk met dank aan de vele statiegeldjagers. Er liggen, merkt de schipper op, ook nauwelijks volle blikjes in het water. Volgens haar komt dat door nieuwe vaarregels van de gemeente: grote groepen (meer dan twaalf personen) mochten de binnenstad niet meer in. „Die gooien altijd bier naar elkaar.” Volgens de gemeente was het inderdaad rustiger. En dinsdagochtend was er 3.540 kuub afval van straat gehaald - iets minder dan vorig jaar.

Winnaars

Een mooie buit, constateren de passagiers van de groene sloep twee uur later, terug bij Het

Scheepvaartmuseum. Ook de boot met de missen meert aan, volgens hun schipper veranderden de vrouwen „binnen vijf minuten in echte jagers”. Op de steiger groeit een enorme berg afval - de volle zakken passen bij lange na niet in het op de grond afgetekende vierkant. In houten kistjes worden de bijzondere vangsten uitgesteld: een glitterpomp, een roze minidildo, een hockeystick, diverse oranje hoofddekseksels, een Zweedse thriller (*Intrigo* van Håkan Nesser) en een badeendje.

De prijs voor het meest bijzondere item gaat naar een stel basisschoolkinderen: zij hebben een knalroze ski helm gevonden - „van een skiër uit de Alpen die zo hard naar beneden ging dat hij helemaal naar Nederland vloog en hier verdronk”. Maar eigenlijk, zegt een van de organisatoren, zijn er drie prijzen: „De Amsterdamse grachten zijn de echte winnaar.”

WEST-AFRIKA

Jihadisten en separatisten in Mali kantelen verhoudingen

De gecoördineerde aanvallen van afgelopen weekend raakten het hart van de Malinese machtsstructuur. Met de val van sleutelstad Kidal kwam het verhaal van coupleider Assimi Goïta over militair gezag en Russische steun onder druk te staan. Wie is wie?

Naïm Derbali

AMSTERDAM

Gecoördineerde aanvallen in meerdere delen van Mali raakten afgelopen week-end het hart van de machtsstructuur in het West-Afrikaanse land. Het plotse-linge offensief van het Front de libération de l’Azawad (FLA) en de Groupe de soutien à l’islam et aux musulmans (JNIM) op strategische posities van de junta legde tegelijk de zwakheden van het regime bloot. Met de val van sleutelstad Kidal en gevechten rond andere steden kwam ook het verhaal onder druk te staan waarmee generaal Assimi Goïta sinds zijn machtsvername in 2021 regeert: dat militair gezag, Russische steun en harde veiligheidspolitiek Mali weer onder controle zouden brengen.

De recente gebeurtenissen lieten ook iets anders zien. De JNIM en FLA, twee voormalige vijanden, trekken nu tijdelijk samen tegen het Malinese regime. Welke belangen delen de twee groepen? En waarom is dit zo’n zware klap voor het bewind? Om dat te begrijpen, helpt het te kijken naar wie de spelers zijn en waar hun belangen elkaar raken.

JNIM

Jama’at Nusrat al Islam wal Muslimin, kortweg JNIM, is een aan Al-Qaida gelieerde jihadistische coalitie die sinds 2017 verschillende gewapende netwerken in de Sahel bundelt. De groep is actief in Mali, maar ook in delen van Burkina Faso en Niger. JNIM wil de bestaande staatsmacht vervangen door

bestuur op basis van een strikte, salafistisch-jihadistische interpretatie van de islamitische wet. Daarnaast presenteert het zichzelf als alternatief gezag in gebieden waar het Malinese regime zijn legitimiteit verloor.

JNIM heeft vooral in centraal Mali en delen van het zuiden een stevige greep opgebouwd en beweegt zich steeds dichter richting de hoofdstad Bamako, die in handen is van het Malinese leger. In haar gebieden functioneert JNIM als een parallelle bestuursstructuur, vertelt Folahanmi Aina, onderzoeker aan SOAS (School of Oriental and African Studies) in Londen. „De groep heft belastingen, spreekt recht en biedt vormen van orde in gebieden waar de staat zwak aanwezig is of als onderdrukkend wordt ervaren. Daarin zijn ze pragmatisch. Haar rekruteringsstrategie grijpt terug op lokale conflicten rond land, etniciteit en toegang tot hulpbronnen.”

De groep groeit door in te spelen op zwaktes van de staat: gebrek aan bestuur op het platteland, onvoldoende bescherming van burgers en wantrouwen door geweld van het leger en zijn bondgenoten. In de afgelopen maanden sneed het belangrijke aanvoerroutes naar Bamako af, met grote brandstoftekorten als gevolg. Ook richt de groep zich op goud- en lithiummijnen, cruciale bronnen van inkomsten voor Mali.

Tegelijk richt de groep zich op militaire doelwitten die het gezag van de staat symboliseren, zoals de aanval op een gendarmerieschool nabij de luchthaven van Bamako in september 2024 of een soortgelijke aanval in juni vorig jaar op een kamp en de luchthaven van Timboektoe.

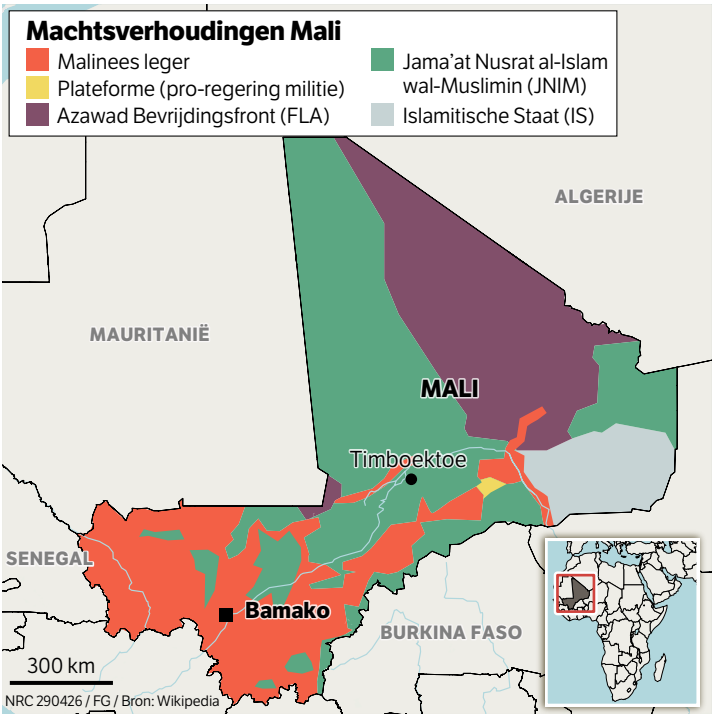
FLA

In de kern voert het Front de libération de l’Azawad (FLA) een hele andere strijd dan JNIM. De beweging strijdt voor Azawad: de naam die Toeareg-separatisten geven aan het noorden van Mali. Het gaat om een uitgestrekt woestijngebied rond steden als Kidal, Gao en Timboektoe, waar het centrale gezag van Bamako wordt ervaren als ver weg en onbetrouwbaar.

De Toeareg, een historisch nomadisch volk verspreid over Mali, Niger, Algerije, Libië en Burkina Faso, voeren al decennia een gewapende strijd tegen wat zij ervaren als politieke en economische marginalisering.

In 2015 moest het vredesakkoord van Algiers die strijd in een politiek kader brengen. Mali bleef daarbij één staat, maar het noorden zou meer bestuurlijke ruimte en politieke invloed krijgen. In de praktijk werden die afspraken nauwelijks uitgevoerd en bleef

Groeperingen in Mali

het noorden grotendeels buiten effectief staatsgezag. Begin 2024 trok de junta zich terug uit het akkoord, na her-nieuwde gevechten en beschuldigingen dat zowel de rebellen als bemiddelaar Algerije de afspraken hadden geschonden.

De samenwerking tussen JNIM en FLA is geen vanzelfsprekende alliantie. Voor het FLA is Bamako de macht die Azawad onder controle wil brengen en het oude conflict in het noorden opnieuw militair heeft geopend. Voor JNIM is Bamako de staat die moet worden uitgeput en ontregeld. De junta is voor beiden het obstakel. Maar door samen op te trekken, zijn beide groepen nu in staat om de junta op meer fronten onder druk te zetten dan ze afzonderlijk zouden kunnen.

Het is hun manier om het Malinese leger tegenwicht te bieden, zegt Aina. „De toenadering is het best te begrijpen als een strategische verstandhouding die voortkomt uit gedeelde belangen op de korte termijn. In conflictgebieden zoals Mali zijn allianties vaak transactioneel, eerder dan duurzaam of ideologisch verankerd.”

Door samen op te trekken met een jihadistische groep, stelt de FLA zich evenwel bloot aan een oude dreiging: dat haar eigen strijd wordt ingesloten door krachten die een ander einddoel hebben. In 2012 werkten Toeareg-separatisten ook al samen met jihadisten, waarna ze hun positie kwijtraakten aan de beter bewapende jihadistische groepen. De huidige alliantie is tegelijk begrijpelijk en gevaarlijk. Begrijpelijk, omdat de junta en haar Russische bondgenoten voor beide groepen de directe vijand zijn. Gevaarlijk, omdat JNIM uiteindelijk geen Azawad nodig heeft als nationaal project.

Bovendien dreigt de alliantie de FLA internationaal verder te isoleren. JNIM ligt onder een vergrootglas van het Internationaal Strafhof, dat haar verdenkt van oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid. „Dit type alliantie past in een bredere trend in de Sahel, waar de grenzen tussen jihadistische en niet-jihadistische gewapende groepen steeds meer vervagen onder invloed van pragmatische overwegingen”, vertelt Aina.

Malinese junta

Voor generaal Assimi Goïta raakt deze aanval aan de kern van zijn macht. Sinds de staatsgrepen van 2020 en 2021 heeft de Malinese junta haar gezag gebouwd op de belofte orde te brengen, waar gekozen politici, oud-kolonisator Frankrijk en de VN faalden. Het noorden zou worden heroverd en de jihadisten teruggedrongen. Die belofte wordt nu van binnenuit aangetast. „De aanval stelt het kernverhaal van de Malinese junta fundamenteel ter discussie”, zegt Aina. „Dat draait om herstel van soevereiniteit en veiligheid.”

De gecoördineerde aanval trof niet alleen afgelegen legerposten of betwiste gebieden in het noorden, maar bereikte Kati, de garnizoensstad vlak bij Bamako waar de macht van de junta is geconcentreerd. Daar werd minister van Defensie Sadio Camara gedood, de architect van de militaire samenwerking met Rusland. Ook hoge figuren binnen leger en inlichtingendiensten zouden gewond zijn geraakt.

De junta kan nog altijd volhouden dat zij terrein terugwint of aanvallen afslaat. Maar het politieke probleem is dat haar tegenstanders inmiddels in staat blijven het tempo te bepalen. Daarmee draaiden zij de machtsverhouding om: niet Bamako zette de vijand onder druk, maar de vijand bepaalde waar de

Toeareg-rebellen van de Front de libération de l’Azawad zitten achter op een pick-up truck in Kidal. FOTO AFP

Zwarte rook stijgt op terwijl verkeer langs het Africa Tower-monument in Bamako rijdt, een dag na de gecoördineerde aanvallen van FLA en JNIM.

FOTO AFP

staat moest verschijnen. Ovigwe Eguegu, beleidsanalist bij denktank Development Reimagined, erkent dat de junta’s grote belofte het verbeteren van de nationale veiligheid was. „Tegelijkertijd hangt haar legitimiteit in de ogen Malinezen niet uitsluitend af van veiligheid. Zij herinneren zich ook hoe slecht de staat functioneerde voordat deze militaire regimes aan de macht kwamen. Vooralsnog is geen enkel land in de regio er in geslaagd terrorisme volledig te beteugelen.”

Rusland

Rusland is in Mali niet zomaar een buitenlandse partner. Voor de junta was Moskou het bewijs dat er een alternatief bestond voor Frankrijk, de VN en an-

dere buitenlandse veiligheidssteun. Daarbij koos Bamako voor een harder model: geen buitenlandse legers met politieke voorwaarden, maar Russische huurlingen, directe militaire steun en geen kritiek op het gebied van mensenrechten. Inmiddels opereert het Africa Corps, de opvolger van Wagner, die nauwer onder het Russische ministerie van Defensie valt. De aanwezigheid van naar schatting duizend tot tweeduizend Russische strijders moest laten zien dat Moskou kon leveren waar Parijs en de VN hadden gefaald.

Voor Moskou is de Russische aanwezigheid in de Sahel ook geopolitiek theater: tonen dat Rusland invloed kan winnen waar het Westen terrein verliest. De aanvallen van afgelopen week-end hebben dat beeld aangetast. Kidal was daarin cruciaal. De herovering van de stad in 2023 werd gepresenteerd als

een historisch bewijs van dat nieuwe model. Juist daarom is het mogelijke verlies van Kidal schadelijk voor Moskou. Als Russische steun de junta niet kan beschermen tegen een gecoördineerde aanval op Kati, Bamako en Kidal, wordt de vraag onvermijdelijk wat die steun waard is.

Hoe vast ligt de trouw van Rusland aan de junta zelf? In zijn claim van verantwoordelijkheid stelde JNIM, volgens een vertaling van SITE Intelligence Group waar *Africa Confidential* naar verwijst, dat het Russische partners van het Malinese leger bewust niet had gevisieerd en sprak het de wens uit voor een „gebalanceerde en effectieve toekomstige relatie” met hen. Als de junta verder verzwakt, blijft Rusland dan investeren in dezelfde machtskring, of probeert Moskou vooral zijn positie in Mali veilig te stellen?

Advertentie

DE MACHT VAN DE ULTRARIJKEN

Evan Osnos, journalist voor de New Yorker, schrijft al jaren over de geheime wereld van de 0,01%. Hoe ziet de wereld van de ultrarijken eruit? En hoe ziet hun politieke invloed eruit?

Luister elke dinsdag een nieuwe aflevering bij NRC en in alle podcast-apps. Ga naar nrc.nl/wereldzaken voor meer over de podcast

nrc

RECHTSAAK

NAC wil opnieuw tegen Go Ahead spelen, KNVB vreest chaos en ontwrichting

De zogenoemde paspoortenkwestie bracht NAC Breda en de KNVB recht tegenover elkaar bij de voorzieningenrechter.

Roland van Erven

UTRECHT

Advocaat Tim Wilms van NAC Breda wil het in de rechtbank van Utrecht dinsdagochtend best toeven. De Brabantse club begrijpt goed dat andere clubs het „niet sympathiek” vinden dat NAC een kort geding heeft aangespannen tegen het competitiebestuur betaald voetbal van de KNVB, omdat de

voetbalbond de wedstrijd tegen Go Ahead Eagles niet wil laten overspelen. Een rechterlijke uitspraak in het voordeel van de Bredenaars kan namelijk grote gevolgen hebben voor de Eredivisie. Maar de club moet volgens Wilms kijken naar de sportieve situatie: NAC staat op de rand van degradatie. Belangrijker, benadrukt hij: „Deze zaak gaat niet over sentiment, maar over een eenvoudige regel.”

Met die ‘eenvoudige regel’ doelt Wilms op het verbod op het opstellen van een speler zonder werkvergunning. Toen NAC Breda en Go Ahead Eagles op 15 maart tegen elkaar speelden, overtrad de club uit Deventer die regel door rechtsback Dean James op te stellen. James is geboren en opgegroeid in Neder-

land, maar raakte zijn Nederlandse nationaliteit kwijt toen hij international werd voor Indonesië. Daardoor verviel ook zijn werkvergunning. Omdat NAC verloor (6-0) en degradatie dreigt, wil de club de wedstrijd overspelen.

Het competitiebestuur betaald voetbal van de KNVB weigerde. Meegaan in de wens van NAC zou „verstrekken gevolgen” hebben voor het verloop van de competitie. In de Eredivisie voetballen elf spelers die lange tijd geen werkvergunning hadden – internationals voor Indonesië, Suriname en Kaapverdië. Akkoord gaan zou volgens de KNVB betekenen dat ook andere clubs eisen dat door hen verloren wedstrijden worden overgespeeld. Bovendien zouden de gevolgen

van het opstellen van een speler die een andere nationaliteit heeft aangenomen „niet kenbaar” zijn geweest bij de betrokken clubs.

Halfvolle zaal

In een halfvolle zaal in het rechtsgebouw aan het Vrouwe Justitieplein ging het eerst over artikel 7 van het reglement betaald voetbal. Dat zegt dat het competitiebestuur kan beslissen om een wedstrijd over te laten spelen. Maar de KNVB benadrukt in de rechtszaal dat het dat dus niet hoeft te doen. NAC daarentegen betoogde dat de KNVB verplicht is een wedstrijd over te laten spelen als die van groot belang is – in dit geval kans op degradatie. Aan de twee andere voorwaarden – deelname van een

niet-speelgerechtigde speler en een verzoek tot overspelen binnen acht dagen – „is voldaan”, aldus NAC-advocaat Wilms.

KNVB-advocaat Michiel van Dijk zei dat de voetbalbond bang is voor „ontwrichting en chaos” wanneer de rechter NAC gelijk geeft. Behalve NAC deed Top Oss een verzoek tot het overspelen van de verloren thuiswedstrijd tegen Willem II (1-3) – Indonesië-international Nathan Tjoe-A-On speelde mee bij de tegenstander.

Een aantal clubs liet volgens de KNVB daarnaast weten zich alle rechten voor te behouden. Krijgt NAC van de kortgedingrechter gelijk, dan komen zij mogelijk alsnog in verzet. Het gaat om onder meer degradatiekandidaten Telstar en FC Volendam. Zodoende zouden er opeens meerdere wedstrijden moeten worden overgespeeld, terwijl daar in het speelschema geen ruimte voor is. NAC-advocaat Wilms noemde de angst voor chaos „prematuur”. De club stelt dat NAC en Top Oss als enige clubs binnen de geldende termijn van acht dagen bezwaar hebben gemaakt. Daardoor zouden volgens de club hooguit twee wedstrijden worden overgespeeld. NAC-advocaat Wilms betoogde dan ook dat het pleidooi van de KNVB „vrijwel geheel” is gebaseerd op mogelijke grote gevolgen voor de competitie, waarvan onduidelijk is „of ze er zijn”.

Zodoende is er ruim een maand na het laatste fluitsignaal in de wedstrijd NAC-Go Ahead Eagles nog steeds onduidelijkheid over de definitieve uitslag, en over de verdere gevolgen van wat ‘paspoortgate’ is gaan heten. Inmiddels is het voor NAC ook de vraag of het overspelen van de wedstrijd verschil gaat maken. Met nog drie lastige wedstrijden te spelen (onder meer uit tegen FC Utrecht en AZ), staat de club die de laatste zeven wedstrijden niet wist te winnen, vijf punten achter op nummer zestien Telstar.

Komende maandag volgt de uitspraak.

Algemeen directeur **Remco Oversier** van NAC Breda (links) en zijn advocaat **Tim Wilms** tijdens het kort geding tegen de KNVB. FOTO ANP

EU

Europarlement wil aanpassing verkrachtingswet

Volgens het Europees Parlement moet seks zonder toestemming in de gehele EU gedefinieerd worden als verkrachting.

Anikó de Geest

AMSTERDAM

Het Europees Parlement wil dat het hebben van seks zonder toestemming in alle EU-lidstaten geclassificeerd wordt als verkrachting. Een meerderheid van het parlement

heeft daar dinsdag voor gestemd.

Volgens het parlement betekent zwijgen, of het ontbreken van een expliciete afwijzing, niet automatisch dat iemand instemt met seks. Ook als een koppel al een (seksuele) relatie heeft betekent dat niet dat ze allebei automatisch consent geven. Volgens het Europees Parlement kan iemand ook geen toestemming voor seks geven als bijvoorbeeld sprake is van geweld, machtsmisbruik, bewusteloosheid of ziekte. Deze wetgeving moet „de toegang tot de rechter waarborgen”.

Ook moet de EU volgens het parlement een „intersectorale en

Amnesty International maakte een **lespakket** over consent. FOTO ANP

slachtoffergerichte aanpak” hantieren. Daaronder vallen onder meer het bieden van directe medische zorg, juridische bijstand, traumazorg en het beschikbaar maken van toegankelijke crisiscentra. Onder andere hulpverleners, handhavers, advocaten en rechters die te maken kunnen krijgen met verkrachtings-slachtoffers moeten bovendien een verplichte opleiding volgen.

Het parlement wil dat de Europese Commissie nu wetgeving voorstelt die de definitie van verkrachting voor de gehele EU rechtstreekt, maar daarmee is nog niet zeker dat dit daadwerkelijk gebeurt; de Commissie kan ook besluiten de

wens van het parlement naast zich neer te leggen. Van alle Europees parlementariërs stemden 447 voor, 160 tegen en 43 onthielden zich van stemming.

In Nederland geldt sinds 1 juli 2024 de Wet seksuele misdrijven, die stelt dat slachtoffers van verkrachting en aanranding niet langer hoeven te bewijzen dat er sprake was van dwang. Als duidelijk was dat een slachtoffer geen seks wilde – bijvoorbeeld door verbale afwijzing of een passieve fysieke houding – is iemand al strafbaar. Ook in Luxemburg, Frankrijk en Finland zijn soortgelijke wetten ingevoerd.

Een **medewerker van UK Biobank** in een ruimte met dna-monsters. FOTO ANP / PANOS PICTURES

DATALEK

Gezondheidsgegevens van half miljoen Britten te koop op Alibaba

Een grote hoeveelheid gegevens over mentale gezondheid, sociaal-economische status, levensstijl en cognitief functioneren lekte uit. De informatie is inmiddels offline gehaald, zegt de UK Biobank.

Karlijn Saris en Peter van der Ploeg

AMSTERDAM

Gevoelige gezondheidsinformatie van een half miljoen Britten werd afgelopen donderdag te koop aangeboden op de Chinese website Alibaba. De data zijn afkomstig uit de UK Biobank, een enorme database met medische gegevens van Britten die al jarenlang gevolgd worden voor wetenschappelijke doeleinden. Informatie over onder meer mentale gezondheid, socio-economische status, levensstijl en cognitief functioneren lekte uit. Dat liet de UK Biobank vrijdag weten aan *British Medical Journal*. Namen zijn niet uitgelekt, omdat de data geanonimiseerd in de database werden verwerkt, maar wel gegevens zoals geboortedatum en gender.

Ook allerlei testuitslagen en dosiersverslagen werden buitgemaakt, zoals bloedonderzoeken, scans, dna-onderzoek en kankerdiagnoses, inclusief informatie over wanneer de diagnose werd vastgesteld en hoe ernstig die is. De UK Biobank zegt dat het vorige week maandag drie online advertenties vond die data te koop aanboden. Een van die advertenties verwees naar de dataset van een half miljoen deelnemers.

De dataset is inmiddels offline gehaald met hulp van de Chinese overheid en Alibaba. Volgens de UK Biobank zijn er geen kopers geweest van de gegevens. De Britse overheid heeft de Biobank gevraagd de toegang tot hun data tijdelijk te beperken, totdat zeker is dat er geen informatie meer van de website gedownload kan worden.

18.000 publicaties

De UK Biobank, opgericht in 2003 in Stockport (bij Manchester), is een non-profit organisatie die een database bijhoudt waar een half miljoen Britten tussen de 40 en 69 jaar vrijwillig hun geanonimiseerde gegevens over hun gezondheid aan geven voor onderzoeksdoeleinden. Bij 100.000 van hen zijn vorig jaar bovendien de hersenen, het hart en andere organen volledig gescand.

Onderzoekers kunnen deze data als basis gebruiken om de oorzaken en behandeling van verschillende aandoeningen te onderzoeken. Met succes: zo'n 22.000 onderzoekers uit zestig landen publiceerden samen meer dan 18.000 wetenschappelijke artikelen op basis van de gegevens uit de biobank. Een voorbeeld is de ontdekking van vier eiwitten in het bloed die kunnen helpen dementie te op te sporen voordat zich symptomen voordoen. In een ander onderzoek werd blootgelegd hoe de consumptie van kleine hoeveelheden alcohol invloed heeft op de structuur en grootte van de hersenen.

Dat de gegevens van deelnemers nu op straat liggen, komt als een schok. „Heel erg zorgwekkend, omdat dit het vertrouwen in de wetenschap kan schaden”, zegt Laura Wesseldijk, universitair docent op de afdeling genetische epidemiologie.

Onderzoekers publiceerden meer dan 18.000 artikelen dankzij gegevens uit de biobank

gie in het Amsterdam UMC. „Bijna alle genetica-onderzoekers in de wereld gebruiken weleens data uit de UK Biobank, ofwel direct of via de ‘summary files’ die daar vandaan komen.”

Die summary files zijn resultaten van genomwijde associatiestudies (GWAS): verzamelingen gegevens over de relatie tussen variaties in het dna en bepaalde eigenschappen, zegt Wesseldijk, bijvoorbeeld alle genetische varianten die geassocieerd zijn met lichaams-

lengte. „Wij schrokken op onze afdeling dus ook van dit lek, ook al is het licht geruststellend dat het gaat om geanonimiseerde gegevens. Deelnemers stellen hun data beschikbaar om wetenschappelijk onderzoek naar gezondheid en gedrag mogelijk te maken. Daarom moeten participanten er vertrouwen in kunnen hebben dat we integer met de data omgaan.”

Strikt gescheiden

Bij Lifelines, een biobank in Noord-Nederland die vergelijkbaar is met UK Biobank, worden administratieve gegevens (naam, adres en geboortedatum) en gezondheidsgegevens (lichaamsmateriaal, erfelijke eigenschappen) van deelnemers strikt gescheiden. Dat geldt ook voor medewerkers van het bedrijf, die niet in beide systemen kunnen. Dat moet het risico op het kunnen herleiden van personen verkleinen.

Onderzoekers kunnen ook niet bij alle data, legt Trynke de Jong, manager Biosamples & Data Access bij Lifelines uit: „Een onderzoeker stelt vooraf een onderzoeksvraag. Wij selecteren vervolgens de data op maat die ze kunnen bekijken in een beveiligde omgeving, afgesloten van het internet, waar niets zo maar is af te halen. Als de onder-

zoeker gegevens wil publiceren, controleren we eerst wat er precies in staat en of er geen personen te herleiden zijn.”

Dat is een verschil met hoe de werkwijze in het Verenigd Koninkrijk lang is geweest, zegt De Jong. „UK Biobank heeft zeker in de beginjaren meer risico genomen dan wij, door bijvoorbeeld data te laten downloaden door onderzoekers. Dat hebben wij nooit toegestaan. Ze zijn strenger geworden, maar het zou best kunnen dat het lek van voor die tijd stamt.”

Toegang strenger

Abdel Abdellaoui, universitair hoofddocent op dezelfde afdeling als Wesseldijk, maakt voor zijn onderzoek veel gebruik van de data van de UK Biobank. Hij merkt dat toegang sinds een jaar inderdaad strenger is geworden. „Eerder kon je als onderzoeker zelf de data downloaden naar een beveiligde omgeving. Maar later kon je de data alleen nog bekijken op een centrale plek online.” Volgens Abdellaoui moest je als onderzoeker beloven de data te verwijderen na het onderzoek. „Dat hebben wij ook altijd netjes gedaan, maar er hoeft maar één rotte appel tussen te zitten, of één wachtwoord of laptop te zijn gestolen.”

De polder in Rijsaterwoude.

ENERGIETRANSITIE

Met polderen krijgt de provincie de molens het Groene Hart niet in

Overheden willen verduurzaming ‘van onderop’ laten komen. Maar in Zuid-Holland liep het polderen spaak. „Het beetje draagvlak dat er was, is vakkundig om zeep geholpen.”

Door **Stephan Pronk** Fotografie **Bram Petraeus**

Protest tegen de plannen voor windmolens in Rijsaterwoude.

27 molens. Maar waar?

RIJSATERWOUDE/DEN HAAG

Een windturbine van 240 meter. Dat is, weet Annelies Osinga (54), vier keer zo hoog als de kerktoeren van Langeraar, die ze vanuit haar achtertuin langs de dijk in Rijsaterwoude nog net kan zien liggen. En vijftien keer zo hoog als de windmolen die de agrariër aan de overzijde van de Leidse Vaart vanaf zijn erf van stroom voorziet.

Osinga kwam vijftien jaar geleden naar het Groene Hart voor het landschap, voor de rust. Haar man knapte in het ruim twaalfhonderd inwoners tellende lindorp eigenhandig een negentiende-eeuwse boerderij op, van waaruit ze uitkijkt over het polderlandschap.

Door dat uitzicht dreigt nu een streep gezet te worden. De Vierambachtspolder achter haar woning is een van de drie locaties die de provincie Zuid-Holland ziet als geschikte grond voor windmolens. Hier en op twee plekken langs de provinciale weg bij Alphen aan de Rijn zou plek zijn voor in totaal 27 turbines.

De provincie wil haar schone energie vanwege de overbelasting van het stroomnet – wat het vervoeren van stroom over grotere afstanden bemoeilijkt – het liefst lokaal opwekken. Vorige week nog kwam het kabinet met het drastische besluit om in de regio Utrecht voorlopig geen nieuwe stroomaansluitingen meer te verlenen.

Maar het Groene Hart zit niet te wachten op de windmolens. Op een vrijdag in april zijn ruim honderd insprekers afgereisd naar het provinciehuis in Den Haag. Ieder krijgen ze drie minuten de tijd om voor de Provinciale Staten hun zegje te doen – er is twaalf uur voor uitgetrokken. Een enkeling is

positief, verder klinkt er vooral ongenoegen. En één woord keert daarbij telkens terug: draagvlak.

Verduurzaming van onderop

Wethouder Dolf Kistemaker (PRO) van Kaag en Braassem, een van de insprekers, praat enkele dagen later aan de telefoon niet met meel in de mond. Zijn voornaamste bezwaar ligt bij de manier waarop de provincie, in zijn woorden, door de eigen duurzaamheidsplannen van de gemeente heen is „gewalst”.

Hij noemt de gang van zaken „trantrentrekend”. „Als je geluk hebt, word je als gemeente af en toe even bijgepraat, mag je tussendoor nog een keer iets roepen. Er is geen enkele vorm van participatie geweest, noch naar de gemeente, noch naar inwoners.”

Tot enige jaren terug wees de rijksoverheid locaties aan waar windparken zouden komen. In Groningen en Drenthe zorgde dat voor stevig verzet van actievoerders, met intimidatie in de vorm van brandstichting en dreigbrieven. De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) sprak van „extremisme”.

Daarna ging het roer om. De plannen voor verduurzaming moesten voortaan ‘van onderop’ komen, er kwam meer aandacht voor inspraak en participatie.

Mede om deze reden werd in 2019 de Regionale Energie Strategie (RES) in het leven geroepen. Het land werd ingedeeld in dertig ‘energieregio’s’, met clubjes van gemeenten, provincies en waterschappen die gezamenlijk op zoek zouden gaan naar maatregelen om de energietransitie handen en voeten te geven.

Zo gingen ook in Holland Rijnland, de regio waar Kaag en Braassem onder valt, de overheden met elkaar om tafel. Maar de zelf gestelde doelen voor 2030 bleken te ambitieus. „Op onderdelen gaat het minder snel dan we hadden gehoopt”, erkent de wethouder. „Op een gegeven moment hebben we gezegd: we gaan het niet redden.”

Daarop trok de provincie, het bevoegd gezag op het gebied van grotere windparken, de regie naar zich toe.

Honderden bezwaarschriften

„We hebben de schone energie gewoon nodig”, zegt gedeputeerde Arno Bonte (PRO) in zijn werkkamer in het provinciehuis. „Anders krijgen bedrijven geen aansluiting meer op het stroomnet, lopen bouwplannen vertraging op. Bovendien willen we klimaatverandering aanpakken, dus moeten we onafhankelijk worden van fossiele brandstoffen.”

Hij zegt de gemeenten de gelegenheid te hebben gegeven om met alternatieven te komen. Maar het aantal zonnepanelen dat je kwijt kunt op daken loopt tegen grenzen aan. En er is ook energie nodig op momenten dat de zon niét schijnt.

Om de doelstellingen alsnog te halen, presenteerde de provincie vlak voor de zomer van 2025 een kaartje met de „technisch best mogelijke locaties” voor windmolens in de betreffende regio’s. Dat bleef niet onopgemerkt. In de weken erna volgde een golf van kritiek, het provinciehuis ontving honderden bezwaarschriften.

„De communicatie vanuit onze kant had op dit punt helderder gekund”, beaamt Bonte. Volgens de gedeputeerde werd het kaartje ten onrechte gelezen alsof de locaties al vast lagen. „Dat is wel een les voor de toekomst. Kaartjes liggen altijd gevoelig, dat hebben we landelijk ook gezien als het ging om stikstof.”

Hierop brachten de Gedeputeerde Staten het aantal „primaire zoekgebieden” in het najaar terug naar drie. Dereserende negen potentiële locaties zijn aangemerkt als „secundair zoekgebied” en staan voorlopig op de reservebank.

Annelies Osinga (vooraan) met het echtpaar Marleen Delhaes en Willem Beekhuizen van de groep **Bedreigd Open Landschap**.

Annelies Osinga bij de polder achter haar woning in Rijsaterwoude.

Er is, zegt Bonte, getracht een „balans te vinden”. „Ik snap dat mensen zich zorgen maken over hun uitzicht, het veranderen van hun woonomgeving. Maar uiteindelijk maken we een belangenafweging. Als ik naar het totaalplaatje kijk, dan weegt een schone energievoorziening op lokaal niveau zwaarder dan het uitzicht.”

‘Draagvlak is om zeep geholpen’

Aan de keukentafel in Rijsaterwoude zit Annelies Osinga met het echtpaar Willem Beekhuizen (80) en Marleen Delhaes (70), beiden gepensioneerd arts, van de groep Bedreigd Open Landschap. Hun protest begon twee jaar geleden, toen de gemeente Kaag en Braassem inwoners vroeg na te denken over de lokale energiestrategie.

Begrijp de drie niet verkeerd: ze zijn geen tegenstander van de energietransitie. „Maar op deze manier”, zegt Osinga, „wordt het landschap enorm aangetaast. Het heet het Groene Hart – dat is niet voor niks.”

Haar bezwaar ligt daarnaast bij het geluid, vooral ook bij het doordringen de laagfrequente geluid dat je niét hoort, en de gezondheidsrisico’s die daar volgens de rapporten die op tafel liggen aan kleven. „Wat mij tegen de borst stuit, is de onzorgvuldigheid waarmee besluiten als deze erdoorheen worden gedrukt.”

Als het aan het drietal ligt, kiest de provincie in plaats van windenergie voor een kleinschalige modulaire kernreactor. Willen ze die wel in de achtertuin hebben? „Liever dan al die windturbines”, zegt Delhaes.

Hoewel enkele gemeenten momenteel bezig zijn de haalbaarheid van kernenergie als alternatief voor wind-

Als het aan het drietal ligt, kiest de provincie in plaats van windenergie voor een kleinschalige modulaire kernreactor

molens en zonneweides te onderzoeken, is de *small modular reactor* (SMR) op dit moment nog toekomstmuziek: in tegenstelling tot in Rusland en China is er nergens in de westerse wereld een op de markt gebracht.

Wethouder Kistemaker zegt dat er in Kaag en Braassem aanvankelijk draagvlak was voor enkele windturbines. Hij was zelf de dorpen ingegaan, zaaltjes langs, had inwoners gevraagd hoe zij erover dachten. „Daar zeiden mensen: we begrijpen dat we iets moeten doen. Maar het beetje draagvlak dat er was, is vakkundig om zeep geholpen.”

De provincie startte een eigen verkenningsproces op. „Dat loopt hopeeloos door elkaar. Dan sta ik in een zaaltje om het over één of twee windmolens te hebben en komt de provincie aan met eigen plannen. Dat snapt niemand meer.”

De gemeenteraad heeft zich inmiddels tegen elke vorm van windenergie gekant. „Als je op geen enkele manier ruimte biedt om het gesprek aan te gaan en te kijken of je elkaar toch ergens kunt vinden, krijg je de hakken in het zand”, zegt Kistemaker.

Bonte benadrukt dat er „intensief overleg” is geweest met de gemeenten. Maar toen dat onvoldoende opleverde, hakte de provincie de knoop door. „Want zeggen: wij willen wel stroom uit ons stopcontact blijven krijgen, maar we gaan geen windmolens op ons grondgebied toestaan, dat kan natuurlijk niet.”

Martijn Groenleer, hoogleraar bestuurskunde aan Tilburg University en hoofdonderzoeker bij TNO, ziet dat het binnen de energieregio’s vaker wringt zodra papieren ambities moeten worden omgezet in praktische maatregelen.

len. „Het formuleren van doelen is al niet eenvoudig, maar dat lukt vaak nog wel. Zodra het concreet wordt, gaat het pijn doen.”

Impopulaire keuzes

Daar zit volgens hem een breder probleem: impopulaire keuzes worden in de beste traditie van het polderen vooruitgeschoven. Maar, zegt Groenleer, er komt onvermijdelijk een moment dat er knopen doorgemaakt moeten worden.

De wethouder beaamt dat. „Er is, en dat kun je de gemeenten ook verwijten, niemand die heeft gedacht: wat betekent het als je de duurzame opwekking van energie handjes en voetjes moet gaan geven? Dan kom je er later met elkaar achter: we doen ons uiterste best, maar er zitten allerlei ruimtelijke beperkingen aan.”

Niet alleen in het Groene Hart ging het zo. Ook in Utrecht wees de provincie vorig jaar locaties aan voor windparken toen gemeenten niet op koers lagen om hun doelstellingen te halen. En ook daar leidde dat tot verontwaardiging.

Groenleer noemt de RES-aanpak van polderende overheden een „belangrijk mechanisme, maar geen *silver bullet*”. Volgens de hoogleraar wordt de energietransitie te vaak beschouwd als „uitvoeringsprobleem”. De wil om er altijd met elkaar uit te komen miskent dat het „uiteindelijk ook gaat om een politiek vraagstuk, met winnaars en verliezers”.

Het gevolg is simpel, zegt Groenleer. „Als een conflict daar niet uitgepraat wordt, krijg je dat gewoon op een andere manier, in een andere vorm, op een ander moment. We dachten dit probleem met decentralisatie en regionalisering weggeorganiseerd te hebben, maar zo werkt het natuurlijk niet.”

Kistemaker begrijpt, zegt de wethouder, dat de provincie soms „vanuit een hoger belang de regie moet pakken”. „Er zijn dingen die heel lastig op lokaal niveau voor elkaar te boksen zijn. Maar dan ga je met elkaar op zoek naar het antwoord op de vraag: waar liggen de problemen en hoe lossen we dat met elkaar op?”

Maar volgens Groenleer is het een illusie te denken dat draagvlak in elk geval een haalbaar streven is. En: „We moeten ook niet doen alsof dat altijd een voorwaarde is. De provincies maken een politieke keuze, een afweging tussen belangen. Zij hebben daarvoor ook de verantwoordelijkheid. Daar moeten we ook open en eerlijk over zijn.”

Ja, zegt ook de gedeputeerde: „Er zijn bezwaarmakers die nu steeds niet tevreden zijn met de plannen. Maar dat is voor mij niet de toetssteen of participatie goed verlopen is. Het doel van participatie is niet om iedereen tevreden te stellen. Wel om alle belangen goed in beeld te krijgen, zodat wij een goede afweging kunnen maken.”

In juni stemmen de Provinciale Staten over de herziening van het Omgevingsbeleid. Dan nog steeds, zegt Bonte, staan de windmolens er niet gelijk de dag erna. In de volgende week fase wordt volgens hem onderzocht wat binnen de aangewezen zoekgebieden de „meest geschikte locaties zijn om ze daadwerkelijk neer te zetten”.

Kijk je goed, dan zie je vanuit de achtertuin in Rijsaterwoude aan de horizon al windmolens staan, pal langs de snelweg, op ruime afstand van woningen. Daar zul je inwoners niet snel over horen klagen.

Maar, zegt Osinga, deze windturbines tikken hooguit de negentig meter aan. „De nieuwe zijn nog eens bijna drie keer zo hoog, die hoor en zie je vanaf vele kilometers. En het gaat niet alleen om de turbines zelf, maar er wordt ook beton gestort, er komen wegen naartoe, zwaar verkeer. Het wordt hier gewoon een industriepark.”

AI is een pleaser, maar kan huisartsen toch helpen in hun werk

Patiënten raadplegen steeds vaker een AI-hulp als ChatGPT voor ze naar de dokter gaan. Maar commerciële chatbots zijn niet altijd te vertrouwen. Een nieuwe chatbot van Thuisarts, gemaakt met Nederlandse artsen zelf, moet een alternatief bieden.

Merve Özdemir

AMSTERDAM

Het internet is nogal een hypochondrische plek en chatbots als ChatGPT zijn dat daarmee ook, vertelt huisarts Tobias Bonten regelmatig aan zijn patiënten in de spreekkamer. Die nemen vaak een puntsgewijs, „precies geformuleerd“ lijstje met vragen mee dat „overduidelijk door ChatGPT is gemaakt“, zegt Bonten – naast huisarts in Katwijk ook universitair hoofddocent bij het Leids Universitair Medisch Centrum (LUMC) en onderzoeker van digitale zorg. Dan legt hij zijn patiënten uit dat het internet meer verhalen over heel ernstige ziektes bevat dan verhalen van mensen die vanzelf weer genezen van een aandoening.

Artsen weten dat veel patiënten kunstmatige intelligentie in de vorm van een AI-bot als ChatGPT raadplegen. Zelfregie is voor veel mensen belangrijk en betrouwbare informatie is daarbij essentieel, maar niet altijd voorhanden. Commerciële chatbots staan erom

hun gebruikers op te slaan.

Toch zien huisartsen ook voordelen van de opmars van AI in de praktijk. Ook zijzelf maken graag gebruik van technologische ontwikkelingen. Vooral bij simpele taken: bij het contact met patiënten, de administratie, medische informatie opzoeken of klachten digitaal uitzagen. Of artsen daardoor tijd besparen, is nog niet bewezen. De ontwikkelingen maken het werk alvast wel leuker, vindt Bonten: „Ik kan meeraandacht besteden aan het gesprek met de patiënt. Ik hoef minder te klikken en te typen.”

Nederlands AI-alternatief

Huisartsen zijn er niet per se op tegen dat patiënten informatie opzoeken op het internet. Maar dan moet die informatie wel betrouwbaar zijn. Om antwoorden te genereren, scannen commerciële AI-bots vrijwel het hele internet af en met al die informatie genereert het computermodel een antwoord - altijd, ook als de informatie niet aansluit op Nederlandse richtlijnen voor ziekten. En als het antwoord simpelweg niet bekend is, dan 'hallucineert' de bot.

De populariteit van AI-bots in de spreekkamer doet Bonten denken aan

de opkomst van Google. Ook daardoor konden patiënten opeens veel informatie over hun gezondheid vinden. Maar met chatbots is het voor patiënten nog makkelijker geworden. Bonten: „Een belangrijk verschil tussen chatbots en Google is dat de chatbots *pleasers* zijn. Ze willen altijd iets antwoorden, en verzinnen soms een bron. Als je buikpijn hebt of moe bent, betekent dat niet meteen dat je kanker hebt.”

Het Nederlandse Thuisarts hoopt een alternatief te bieden voor commerciële AI-chatbots. Afgelopen donderdag lanceerde het platform daarom een eigen AI-assistent op de bestaande website. De chatbot is alleen getraind met informatie van de eigen website en verwijst gebruikers naar informatie die past bij de beschreven klachten. De assistent mag geen medisch advies geven en verzamelt volgens Thuisarts geen gevoelige persoonsgegevens. Het doel is dat mensen „zelf goed geïnformeerde keuzes kunnen maken” en op een „interactieve manier informatie kunnen verzamelen”, zegt Thuisarts-directeur Swanet Wolhuis.

Thuisarts wordt al veel gebruikt door huisartsen. Het helpt artsen om infor-

matie aan patiënten over te brengen. De website heeft het aantal consulten bij de huisarts de afgelopen tien jaar verlaagd, weest huisarts Bonten uit eerder onderzoek dat hij gedaan heeft. Thuisarts heeft ongeveer 72 miljoen bezoekers per jaar en is een onafhankelijk platform met betrouwbare gezondheidsinformatie, zonder winstoogmerk. De informatie op Thuisarts is gemaakt door artsen en afgestemd op Nederlandse richtlijnen.

Thuisarts heeft de AI-assistent op veel regels moeten toetsen. Dinsdag bleek nog dat de website moetiknaardokter.nl niet voldoet aan strenge Europese regelgeving voor online zorgtoepassingen. Dat schrijft de NOS dinsdag op basis van eigen onderzoek. Het is niet duidelijk waar de tool zijn adviezen op baseert, aldus de NOS, en dat is een probleem, zo bevestigt ook toezichthouder Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd.

Met ‘digitalisering van de zorg’ wil de overheid de komende jaren artsen én patiënten helpen. Ze wil 400 miljoen euro investeren in 2027 en 2028 om AI-toepassingen zo snel mogelijk verder te implementeren bij zorgorganisaties. Er wordt gewerkt aan verschillende apps,

nrc

WOENSDAG 29 APRIL 2026

Huisarts Mascha Bevers (rechts) van Huisartsen Westerpark maakt volop gebruik van digitalisering in haar praktijk. FOTO'S SASKIA VAN DEN BOOM

websites en programma's die patiënten meer vanuit huis laten doen, en artsen tijd kunnen besparen. Nu al hebben patiënten vaak een online patiëntenomgeving bij hun huisarts, waar ze (herhaal)recepten kunnen aanvragen of vragen kunnen stellen - zonder een belletje of bezoek aan de praktijk. Soms kunnen patiënten ook foto's uploaden in het systeem, zodat een huisarts die van een afstand kan beoordelen.

Portaal voor vragen en uitslagen

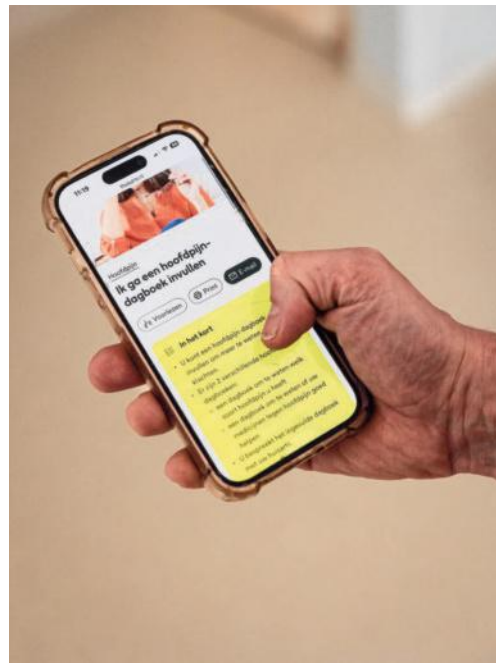
De huisartsenpraktijk van Mascha Bevers in Amsterdam is een schoolvoorbeeld van 'digitale zorg'. Al is bij Bevers geïntegreerd in haar computersysteem. „Als ik iemand bel, ziet mijn informatiesysteem meteen welke patiënt ik aan de lijn heb. Ik kan hun dossier openen, het gesprek opnemen en dat laten samenvatten.“ Bevers controleert daarna handmatig of de samenvatting de essentie van het gesprek met de patiënt bevat, en kan het verslag aanvullen met dingen die zij belangrijk vindt.

Beyers is 'flexdokter': „Wat de assistent normaal aan de telefoon doet, kunnen onze patiënten allemaal zelf in het digitale systeem doen." De 3.200 patiënten van de praktijk hebben een persoonlijk digitaal 'portaal', waar ze herhaalrecepten kunnen aanvragen, vragen kunnen stellen, testuitslagen kunnen inzien en een belafpraak kunnen

maken. Bevers: „70 procent van de vragen kunnen we direct digitaal oplossen. Wat overblijft zien we in de praktijk, net als spoedgevallen.”

Hoeveel huisartsen precies gebruikmaken van AI is niet bekend. Wel bekend is dat 39 procent van de huisartsen in 2025 aangaf géén AI-toepassingen te gebruiken. Dat blijkt uit de Monitor Digitale Zorg uit 2025, uitgevoerd door het RIVM, onderzoeksinstituut Nivel, en het Nationale eHealth Living Lab.

Tot dusver heeft digitalisering niet direct geleid tot een lagere werkdruk voor huisartsen, weet Jelle Keuper, on-

„We doen er alles aan om betrouwbare informatie te geven aan onze gebruikers”, zegt Thuisarts-directeur Woldhuis. De nieuwe chatbot is geprogrammeerd om geen persoonlijke informatie op te slaan, zegt ze. Mocht iemand zijn naam, adres of leefstijl wel delen met de chat, dan „haalt Thuisarts die persoonlijke informatie eruit”. Woldhuis: „We verzamelen data over vragen en antwoorden om de bot te trainen om juiste informatie te geven, maar geen persoonlijke data, ook geen IP-adressen.” De gegevens worden opgeslagen op een gehuurde, beveiligde server binnen Europa, volgens Woldhuis.

Goed beveiligd

De AI-assistent is goed beveiligd, zegt Woldhuis: „We hebben onze tool onafhankelijk laten toetsen aan de AI Act van de EU en de wetgeving voor medische hulpmiddelen.” De Thuisarts-assistent gebruikt bestaande techniek van externe aanbieders, waaronder van Google Gemini. Volledige transparantie over de software kan Thuisarts daarom niet geven.

Voorlopig blijft de AI-assistent op de website beschikbaar voor een relatief kleine groep bezoekers van Thuisarts. De assistent zit nog in een testfase, slechts 1 tot 2 procent van de website-bezoekers kan de bot nu gebruiken. Om de assistent beschikbaar te maken voor alle bezoekers, zegt Thuisarts meer geld nodig te hebben. Thuisarts wil de assistent ook gaan integreren in de Thuisarts-app voor mobiele telefoons.

De Thuisarts AI-assistent mag gebruikers niet naar de mond praten, en is zo streng geprogrammeerd dat die in een beginfase niet eens kon reageren op een simpele ‘Goedemorgen’, vertelt Woldhuis. „Dat staat niet op Thuisarts.nl”, was destijds het antwoord van de chatbot. Dat is inmiddels verholpen. Het antwoord is nu: „Hallo! Ik help je met het vinden van informatie op Thuisarts. Over welk onderwerp wil je iets weten?”

zegt huisarts en onderzoeker Tobias Bonten. „Het grootste struikelblok is de connectie van nieuwe toepassingen met bestaande systemen van de huisartsenpraktijk.” Denk aan verschillende inloggegevens voor verschillende systemen, en informatie van het ene naar het andere programma kopiëren. Het populaire transcribeerprogramma Juvolyt vat het gesprek tussen patiënt en huisarts samen, maar Bonten moet het resultaat altijd goed controleren, zegt hij: „Soms schrijft de AI-bot dingen die niet kloppen.”

Zowel Bonten als Bevers is positief over het idee van een chatbot van Thuisarts. Bevers: „Huisartsen adviseren Thuisarts altijd in gesprekken, zodat patiënten op betrouwbare informatie kunnen terugvallen. Als een AI-bot nauw gecontroleerd kan worden op hallucinaties, en patiënten kan helpen om goede informatie makkelijker te vinden, is dat fantastisch.”

Tot dusver heeft digitalisering niet direct geleid tot een lagere werkdruk voor huisartsen

BLOOMING GOOD

Levensechte bloemen die blijven

- › Topkwaliteit kunstbloemen seizoen na seizoen
- › Keuze uit verschillende boeketten
- › Duurzaam, onderhoudsvrij en allergievriendelijk
- › Van het best beoordeelde kunstbloemenmerk

Haal iets bijzonders in huis met de luxe kunstbloemen uit de nieuwste collectie van Blooming Good. De zorgvuldig samengestelde zijden bloemen vormen samen een kleurrijk boekje dat direct de aandacht trekt. Dankzij de hoogwaardige materialen en verfijnde details ogen de bloemen opvallend realistisch en behouden ze jarenlang hun schoonheid. Of het nu voor je woonkamer of kantoor is, de kunstbloemen passen bij elk interieur. Te bestellen met bijpassende vaas.

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/bloemen

**Zullen we
wat beters
gaan doen
met die ton
op de bank?**

**Beleg met
vaste rente
tot 5,75%**

Meer informatie

REPORTAGE **JEUGDCRIMINALITEIT**

Overvecht wil met vechtsport grip krijgen op rellende jongeren

In maart werd bij ongeregelde heden in de Utrechtse wijk Overvecht de politie bekogeld met zwaar vuurwerk, stenen en glas. Twee agenten raakten gewond. Na een eerdere daling neemt de jongerenoverlast weer toe. Grip krijgen op deze jongeren is lastig: „De overlast heeft een diffuus en fluïde karakter.”

Nina Stefanovski

UTRECHT

Een jonge versie van Mike Tyson kijkt uit op de bezoekers van The Colosseum Gym, een vechtsportschool aan de rand van de Utrechtse wijk Overvecht. Een grote poster van de bokser hangt boven de trap in de hal. In de sportschool trainen deze donderdagavond meer dan honderd mensen. Een tienermeisje is aan het sparren met een jongen van dezelfde lengte en gewicht. Ze schopt per ongeluk in zijn kruis. Hij barst in tranen uit. „Stop met huilen. Heb je een kleine piemel ofzo?“, zegt hoofdtrainer kickboksen Kevin van Heeckeren (33).

De vechtsportschool wil jongeren uit het criminele circuit houden. In samenwerking met gemeente, politie en reclassering proberen de trainers deelnemers aan een in 2023 opgericht jongerentrajec - jongeren tussen de 14 en de 23 jaar - grip te laten krijgen op hun toekomst. „Bij de intake proberen we gelijk de straatstatus te doorbreken“, zegt Danny de Vries (60), medeoprichter van The Colosseum Gym en een van de initiatiefnemers van het jongerenproject. „In de gym draait het om gelijkwaardigheid en respect, ongeacht achtergrond.”

De Vries was vroeger zelf „een straatschoffie” in Overvecht. Nadat hij werd neergestoken, was het de vechtsport die hem op het rechte pad bracht. Via een jongerenproject kon hij doormeten naar de politie. Hij werkte vijftien jaar bij de surveillancedienst, en nog eens vijftien bij het arrestatieteam.

Regels, structuur en discipline helpen de jongeren op het rechte pad te blijven. Soms zien de trainers de jongeren, al vanaf dertien jaar, 's avonds rondhangen met „foute jongens”. Kickboksen is een contactsport, sparren met een stoot of een trap gebeurt altijd binnen een veilige en gecontroleerde setting, zegt De Vries. In de les van Van Heeckeren geeft hij een deelnemer een corrigerende tik. „Voor sommige jongeren maakt deze fysieke ervaring meer inzichtelijk dan gesprekken zouden doen”, zegt kickbokstrainer Van Heeckeren - zelf „ook geen lieverdje geweest”.

Verdachte scooterrijder

Het jongerentrajec in de vechtsportschool is er niet voor niets: in de Utrechtse wijk Overvecht neemt jongerenoverlast de laatste jaren weer toe - na een piek in 2020 met 946 meldingen was de overlast daarna juist gedaald. In 2024 steeg het aantal politieregistraties van jongerenoverlast uit Overvecht met bijna 20 procent ten opzichte van 2022, naar 443. Dat blijkt uit de rapportage Samen voor Over-

Flats bij de **Chiosdreef** in Overvecht. FOTO ZARA NOR

Kevin van Heeckeren geeft individuele bokstraining aan jongeren om te leren hun agressie te reguleren. FOTO MONA VAN DEN BERG

vecht (2025). Een dieptepunt waren rellen die half maart plaatsvonden. Ruim vijftig jongeren hadden - waarschijnlijk via sociale media - afgesproken om naar een straat in de wijk te komen. Toen de politie na een achtervolging een verdachte scooterrijder aanhield, begonnen tientallen jongeren de agenten te bekogelen met vuurwerk, takken, stenen en glas.

Terwijl de politie wachtte op versterking van de ME, werd een stilstand de stadsbus als schild ingezet. Toen om 01.00 uur een ME-peloton arriveerde, waren de jongeren weg. Twee agenten liepen gehoorschade op door de vuurwerknallen. Een aantal dagen later werden vier verdachten opgepakt, onder wie twee minderjarigen. Een van de meerderjarige verdachten zit nog in voorarrest.

Een vijfde verdachte werd onlangs aangehouden voor de mishandeling van een PowNed-journalist. De dag na de rellen deed de journalist met twee camerapersonen verslag van de ravage. Op beelden die PowNed deelde, is te zien hoe de achttienjarige jongen de journalist hard op het hoofd slaat. Hij gaf aan niet gefilmd te willen worden.

Psychische klachten

Uit onderzoek van het nationale programma NPLV en de monitorrapportage Samen voor Overvecht blijkt dat een grote groep jongeren op zoek is naar hun plek in de samenleving. In de wijk voelt ruim een op de vijf jongvolwassenen zich eenzaam of heeft psychische klachten. Sommige jongeren ervaren discriminatie of krijgen moeilijker een plek op een opleiding, zegt Sharon Dijkma, burgemeester van Utrecht, aan de telefoon tegen NRC.

De problemen treffen voornamelijk jongens in een groot gezin met één ouder, waar weinig financiële middelen zijn en weinig zicht is op wat zich op straat afspeelt. „Door drukte in huis zoeken de jongeren vertier op straat en raken ze geïsoleerd”, zegt Dijkma.

Na de rellen heeft Dijkma een dringend verzoek ingediend voor een eigen ME-peloton in Utrecht bij minister David van Weel van Justitie en Veiligheid. Steden als Amsterdam, Den Haag en Rotterdam hebben dat al wel. Midden-Nederland heeft het ook nodig, zegt Dijkma. „Net als Utrecht kennen ook Almere en Urk behoorlijk veel jongerenproblematiek.” De „klemmende” oproep staat nog steeds, zegt Dijkma. „Als u [Van Weel] dit leest, help.”

Criminele carrière

Meer dan de helft van de kwetsbare jongeren die opgroeit in de wijk loopt risico om in de georganiseerde misdaad te belanden. Overvecht behoort bij de 10 procent wijken in Nederland met de meeste inwoners die verdacht of veroordeeld zijn voor ondermijnende delicten, blijkt uit de rapportage Samen voor Overvecht en onderzoek van platform Zicht op Ondermijning (2022).

De „criminele carrière” van de jongeren uit Overvecht begint meestal met een winkeldiefstal of verkeersovertreding, zoals rijden zonder rijbewijs. Grip krijgen op wie deze jongeren zijn is lastig: „De overlast heeft een diffuus en fluïde karakter”, vertelt Willem Zonneveld, wijkagent in Overvecht, per e-mail. De incidenten, die vaak van vorm veranderen, zijn daardoor niet makkelijk te linken aan gezichten.

Risicjongeren organiseren zich steeds vaker in tijdelijke of digitale netwerken, zoals Snapchat of Telegram. Bij de politie kijken jeugdagenten en speciale digitale wijkagenten mee in openbare onlinegroepen. Ze proberen signalen te herkennen voor-

Meer dan de helft van de kwetsbare jongeren die opgroeit in de wijk loopt risico om in georganiseerde misdaad te belanden

Overlast in Overvecht

afgaand aan bijvoorbeeld rellen. Het is voornamelijk bekend op welk medium de jongeren van de rellen in maart elkaar hebben gevonden.

De jongeren komen vaak samen op parkeerplaatsen, in winkelcentra en locaties met weinig verkeer of voorbijgangers. „Soms ontstaat een kat- en muisspel als we melding krijgen van geluidsoverlast. Zodra we arriveren maken de jongens zich snel uit de voeten”, zegt Zonneveld.

NRC ziet het ook zelf in Overvecht: er is geluidsoverlast, illegaal knalvuurwerk, in het gras bij een speeltuin liggen lege lachgastanks. Er klinkt lawaai van voorbijrazende auto's van straatraces die worden georganiseerd nabij het winkelcentrum. Een tienerjongen gooit een steen door de glazen wand van een bushokje. Schreeuwend sprint het groepje van zo'n acht jongens weg. Ze schuilen achter een hoge flat.

Bokshandschoenen verdienen

Terug in vechtsportschool The Colosseum Gym vertelt oprichter Danny de Vries hoe de jongeren worden verleid door de belofte van snel geld, door drugs te verkopen of containers leeg te halen in de havens. Na de training staan drie tienerjongens met zichtbare tegenzin klaar om te praten over de wijk. Maar na de eerste vraag trekken ze zich terug, om niet te „snitchen” en zichzelf niet in gevaar te brengen.

Voor de training moeten de jongeren op tijd komen en schone kleren dragen. Bij goed gedrag kunnen ze bokshandschoenen of scheenbeschermers verdienen, vertelt De Vries. Zo'n vijftien jongeren per jaar verdienen op die manier een tas vol sportspullen. „Zo bouwen ze een langetermijn-mentaliteit op, om bijvoorbeeld weer naar school, werk of stage te gaan.”

Op de vechtsportschool lopen ook twee jongens rond met een enkelband. Voor hen is een WhatsApp-groep aangemaakt, met daarin de jongen zelf en zijn ouders, een trainer en een PGA-begeleider. Als de jongen niet op tijd in de les is of na de les niet thuiskomt, wordt een wijkagent ingezet.

Dat is zo mooi aan het jongerenproject, vindt De Vries: dat de lijntjes kort zijn. En dat jongeren leren hun agressie te reguleren. Een jongen die op zijn vijftiende was opgepakt voor handel in automatische vuurwapens, volgde het jongerentrajec en is nu beheerder van alle sporthallen in Overvecht. Van Heeckeren ziet ook hoe „broederschap” ontstaat in de sportschool. „Ze nemen vrienden mee naar de gym of gaan samen paintballen.” Maar, zegt De Vries: „Er zijn ook lui die sneuvelen.”

nrcwebwinkel

BATAVIA

Telescoopladder Professional

- › Ingebouwde hoekindicator: groen = veilig (65°-75°), rood = bijstellen
- › Uniek intrekmechanisme met luchtbuffer voor gecontroleerd inschuiven
- › Antislip treden voor veilige werkhouding

Deze ingeklapte telescoopladder is zeer compact op te ruimen en eenvoudig te vervoeren in bijvoorbeeld de kofferbak van de auto. De ladders zijn uit te schuiven en te gebruiken tot diverse lengtes.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/ladder

De remigratie-conferentie in Napels (v.l.n.r.): **Gianluca Cantalamessa**, senator voor de Lega-partij, schrijver **Francesca Totolo**, CasaPound-woordvoerder **Luca Marsella** en naast hem **Emmanuela Florino**, van CasaPound, en regionaal raadslid en Meloni's partijgenoot Gennaro Sangiuliano. FOTO IVAN ROMANO/GETTY IMAGES

REPORTAGE **UITERST RECHTS**

Schouderklopjes in Napels tussen extreemrechts en regeringspartijen

In Italië is de band tussen politici van de radicaal-rechtse regeringspartijen en neofascisten soms innig.

Ine Roox

NAPELS/ROME

Op de brede straat voor het Millennium Gold Hotel, een viersterren-hotel op een steenworp afstand van de Napolitaanse luchthaven Capodichino, staat een politiecordon. In de buurt van het hotel hangen mannen rond die niet bij de ordendiensten horen. Ze dragen baarden en hebben kort haar, hun kleren zijn zwart of legergroen. Velen hebben tatoeages met Romeinse cijfers en Latijnse spreuken. De meesten kennen elkaar goed en grijpen kortaaf elkaars onderarm vast – een begroeting die fascisten typeert. In dit hotel vindt een bijeenkomst plaats van het Comité voor Remigratie en Heroering, een initiatief van vier extreemrechtse groeperingen die het Italiaanse parlement zover willen krijgen een wetsvoorstel rond ‘remigratie’ te bespreken. Italië moet volgens de initiatiefnemers de hoogste prioriteit maken van de gedwongen uitzetting van al wie illegaal in het land verblijft. Voorstanders van remigratie vinden

dat daarnaast legale migranten aangespoord moeten worden tot vrijwillig vertrek, om te voorkomen dat het Italiaanse volk uiteindelijk – in hun woorden – helemaal verdwijnt. Beveiligers Giovanni Coppola, een lange en potige man van 58 jaar, is uit nieuwsgierigheid naar de conferentie gekomen. „Eerst de illegalen uitzetten, en daarna, wie weet ook de legale migranten. Waarom niet? Ik wil er graag meer over horen.”

‘Fascisten van het derde millennium’
Remigratie is een extreemrechts concept, dat in Europa onder meer door de Oostenrijkse rechts-extremist Martin Sellner wordt verspreid. Voorzitter van het Italiaanse remigratiecomité is Luca Marsella, een ict-consulent uit de Romeinse kustgemeente Ostia. Marsella is ook woordvoerder van de neofascistische beweging CasaPound Italia. Een paar weken voor de bijeenkomst omschrijft Marsella zich tijdens een interview in een drukke Romeinse koffiefabriek openlijk als fascist. De term „neofascist” bevalt hem niet, omdat volgens hem de ideologie nooit dood was. Buiten Italië is CasaPound geen bekende organisatie, maar in eigen land is hij velen bekend dat aanhangers

zichzelf omschrijven als „fascisten van het derde millennium”. Dat maakt het opvallend dat senator Gianluca Cantalamessa van de Lega-partij van vice-premier Matteo Salvini en Gennaro Sangiuliano, regionaal raadslid, oud-minister van Cultuur en partijgenoot van Giorgia Meloni, als sprekers deelnemen aan een conferentie die mede is georganiseerd door het neofascistische CasaPound. Die naam verwijst naar *casa* (Italiens voor huis), het basisprincipe van de beweging dat alle Italiaanse gezinnen – géén migranten – recht hebben op een woning. Pound verwijst naar Ezra Pound (1885-1972). De Amerikaanse dichter en fascist is een inspiratiebron voor de groepering. In principe wijst CasaPound geweld af. Komt het toch tot vechten, dan gebeurt dat volgens de woordvoerders uit „zelfverdediging”. In februari zijn twaalf leden veroordeeld omdat ze in 2018 in het Zuid-Italiaanse Bari linkse betogers een pak slaag hebben gegeven – volgens de rechtbank deed het denken aan een klopjacht in fascistische stijl. Hoeveel leden de neofascistische organisatie precies heeft, zegt ze niet. In 2019 schatten Italiaanse media het

Neofascistische partijen proberen hun radicale voorstellen over migratie op de agenda te krijgen van partijen die wél besturen

aantal leden en sympathisanten in Italië op meer dan 20.000. Hun electoraal gewicht is marginaal. Toen CasaPound en Forza Nuova, een andere neofascistische partij in Italië, in 2018 aan de verkiezingen deelnamen, behaalden ze niet eens 1 procent. Daarna veranderden ze hun tactiek: in plaats van zelf verkozen te raken, proberen ze hun radicale voorstellen over migratie op de agenda te krijgen van partijen die wél besturen. „Met Lega en Fratelli d’Italia zitten twee radicaal-rechtse partijen in de regering”, zegt Mattia Zulianello, onderzoeker van populisme en extreem-rechts aan de universiteit van Triëst, telefonisch. „Neofascisten beschouwen zulke partijen een beetje als ‘verraders’, omdat ze die als te liberaal en pro-kapitalistisch beschouwen. Maar tegelijk zien ze partijen die ook een repressief migratiebeleid verdedigen als een buitenkans om hun eigen extreme ideeën door te drukken.” Om die reden zetten neofascisten tegenwoordig vol in op remigratie, legt Zulianello uit. Dat lijkt deels te werken. Bij de lancering van de remigratie-campagne, in november vorig jaar in een hotel in Brescia, niet ver van het Garda-

meer, zag de populismeonderzoeker een volle conferentiezaal met zo’n driehonderd belangstellenden: „In de zaal zaten zowel oldskool-skinheads en mensen met T-shirts van extreemrechtse rockgroepen als gewone gezinnen.”

150.000 handtekeningen

Het remigratiecomité is een petitie gestart om zijn wetsvoorstel formeel voor te leggen aan het parlement. Daarvoor zijn 50.000 handtekeningen nodig, een doel dat snel werd bereikt. Maar toen de activisten eind januari het wetsvoorstel wilden presenteren, blokkeerde de centrumlinkse oppositie de perszaal van het parlement. Inmiddels zijn volgens Luca Marsella al 150.000 handtekeningen opgehaald. De conferentie in Napels is de eerste etappe van een nationale tour, en telkens gaat de petitie rond. „We gaan terug naar het parlement en dan overspoelen we hen met handtekeningen!” roept hij in Napels strijdvaardig, voor een juichend publiek. De zaal zit met een kleine honderd deelnemers goed vol, terwijl tientallen anderen in de gang en voor het hotel staan – een behoorlijke opkomst, maar een stuk lager dan tijdens de bijeenkomst in Brescia. Volgens de organisatoren is dat de schuld van het politiecordon en de tegenbetogers, die geïnteresseerden de toegang zouden hebben belemmerd. Buiten moet de anti-oproerpolitie ingrijpen als antifascistische demonstranten het politiecordon proberen te doorbreken. De tegenbetogers zijn woedend over de neofascistische bijeenkomst, uitgerekend een dag voor Bevrijdingsdag. Elk jaar op 25 april herdenkt Italië de overwinning op het fascisme. „We geven geen moer om die dag. Volgens ons moet die feestdag afgeschaft worden, het is een rampzalige

dag, een dag van nederlaag”, zegt Marsella. Hij oogst applaus. De tegenbetogers omschrijft hij als „de antifascistische maffia”. Remigratie is geen officieel regeringsbeleid in Italië. De Italiaanse regering is wel voor strengere grenscontroles en repatriëring voor illegale migranten, en voert quota in voor seizoenarbeiders die legaal naar Italië kunnen reizen. Individuele Lega-politici spraken al wel hun steun uit of namen deel aan initiatieven rond remigratie. In de zaal zitten ook kiezers van Meloni’s partij Fratelli d’Italia. Voordat zij premier werd, sprak Giorgia Meloni ook over „etnische vervanging” of omvolking, een extreemrechtse samenzwerings-theorie die stelt dat de oorspronkelijke witte en christelijke bevolking van Europa doelbewust vervangen wordt door migranten. Ook dit thema komt aan bod op de conferentie in Napels. In Europa profileert de Italiaanse premier zich als een gewone, conser-

vatieve regeringsleider. Meloni en haar partijgenoten reageren stekelig op vragen over of verwijzingen naar fascisme of neofascisme. Maar de politieke wortels van Meloni en velen in haar partij liggen in de Italiaanse Sociale Beweging (MSI), de neofascistische partij die in 1946 door Mussolini-aanhangers werd opgericht. Premier Meloni sloot zich als tiener aan bij de jongerenorganisatie van de MSI. Verre opvolger Fratelli d’Italia, stichtingsjaar 2012, is een post-fascistische volkspartij, al blijven prominente partijleden, zoals senaatsvoorzitter Ignazio La Russa die de tweede hoogste functie van de staat bekleedt, de MSI openlijk eren. De relatie tussen Fratelli d’Italia en de neofascisten, kinderen van dezelfde gedachte, is complex en ambigu. „Zeker over Meloni, ooit een militante zoals zij, is het oordeel niet mals”, zegt onderzoeker Zulianello. In Napels spreekt Luca Marsella inderdaad zijn ontgoocheling uit over de premier:

Voor de deur van het hotel waar de conferentie plaatsvindt, schieten demonstranten met waterpistolen op de politie. FOTO IVAN ROMA-NO/GETTY IMAGES

„Tijdens haar campagne sprak ze over een zeeblokkade, en intussen keurt ze een half miljoen arbeidsmigranten goed.”

Aangemoedigd tot vrijwillig vertrek
Raadslid Sangiuliano, partijgenoot van Meloni, en Lega-senator Cantalamessa zeggen dat ze moeite hebben met het controversieelste deel van remigratie, het aanmoedigen van legale migranten tot vrijwillig vertrek, in ruil voor een financiële bonus. „Ach, Fratelli d’Italia en Lega hebben louter twijfels bij de financiering daarvan. Maar over het principe zijn ze het eens, alleen zeggen ze dat niet hardop”, zegt Emmanuela Florino, die CasaPound in de streek van Napels vertegenwoordigt.

Tijdens de presentatie lijken beide politici het roerend eens met de meeste beweringen. De talrijke selfies, omhelzingen en schouderklopjes met leden van CasaPound illustreren de soms vage scheidslijn tussen extreemrechtse groepen en de regeringspartijen in Rome.

Senator Cantalamessa „huivert ervan dat de burgemeesters van Londen en New York moslims zijn” – applaus – en dat moslima’s genitaal worden verminkt, zodat ze geen genot ervaren – alsof dit elke moslimvrouw overkomt. Voormalig minister Sangiuliano citeert uit ‘*Soumission*’, de roman van Michel Houellebecq die schetst dat Frankrijk verandert in een islamitische staat, en zegt erbij dat Frankrijk nu al onherkenbaar veranderd is.

Ze knikken instemmend als er slides worden getoond die migranten linken aan criminaliteit. Dat gaat er goed in bij het publiek. Giuseppe Molfini, een advocaat uit Napels die Fratelli d’Italia stemt, zegt dat „Italië het druk genoeg heeft met zijn eigen criminelen.”

Premier Meloni reageert stekelig op vragen over of verwijzingen naar fascisme of neofascisme

Advertentie

nrcwebwinkel

Adviesprijs fabrikant 1.499,-
1.099,-

SPINWOOD
2-in-1 tuinbank
Met gratis beschermhoes

- Van bank naar picknicktafel in een handomdraai
- Gemaakt van tropisch hardhout en dubbel gecoat staal
- Kan het gehele jaar buiten blijven

Met één eenvoudige handeling transformeer je de Spinwood tuinbank moeiteloos tot een praktische picknicktafel. Dit slimme design zorgt overdag voor een ruime zitplek en 's avonds voor voldoende tafelruimte om gezellig samen te eten. De tuinbank is vervaardigd uit gecoat staal en diverse hardhout soorten, zorgvuldig geselecteerd voor het Nederlandse klimaat.

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/spinwood

MIGRATIE

Trump versnelt uitzetting kinderen

AMSTERDAM

De regering-Trump zet stappen om de uitzettingsprocedures van migrantenkinderen zonder voogd te versnellen. Dat meldt nieuwszender CNN dinsdag op basis van geanonimiseerde bronnen. Hoorzittingen worden weken of maanden naar voren gehaald, met als gevolg dat advocaten minder tijd hebben om zich goed voor te bereiden. Het gaat om kinderen die zonder ouders de VS binnen zijn gekomen of van wie de ouders vastgehouden worden in detentiecentra van immigratiedienst ICE. Zij worden in sommige gevallen gedwongen zonder juridische bijstand voor de

rechter te verschijnen. Kids in Need of Defense, dat alleenstaande kinderen in asielprocedures bijstaat, zegt tegen CNN dat kinderen onder grote druk worden gezet, en soms in hun broek plassen van spanning. Een onzorgvuldige procedure vergroot volgens de organisatie het risico dat kwetsbare kinderen worden uitgezet naar situaties die ze juist probeerden te ontvluchten. De nieuwszender noemt de zaak van een vijfjarig kind dat binnen twee weken na aankomst in de VS bij een hoorzitting moest verschijnen. In een ander geval in de staat Texas vond een zitting die gepland stond voor 2027 opens al na een week plaats. (NRC)

Advertentie

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Consumenten
Kunst & Antiek

TE KOOP GEVRAAGD klassieke of antieke auto's ook defect
Venema Antiques & Classic Cars
Rijksweg 17 te Drempt. Geopend op afspraak 06-53331279
info@venemaantiques.nl
www.venemaantiques.nl

WILT U ADVERTEREN?

Surf dan naar onze website
www.zaadkinemedia.nl

Zaken & Transacties

CURSUS DAYTRADEN
✓ Vaste methode
✓ Beproefd systeem
✓ Handelen met structuur
✓ Onze robot voert het uit

Robbin Rob Adam

GROEPS-CURSUS 675,-
2e persoon half geld als duo

Cursusdata vd Valk Breukelen: vrijdag 12 juni en 26 juni incl. koffie, broodjes en lopend buffet. Gratis parkeren
Aanmelden: 010 519 21 15 of robwessels.nl

Originele reacties cursisten

■ Kassa en geen T.A.

De cursus van Rob Wessels is echt anders dan veel andere trainingen. Geen ingewikkelde optiestrategieën, geen eindeloze candlestick-verhalen en geen technische analyse waar je niets mee doet. Ze laten juist helder en praktisch zien hoe je dagelijks geld uit de markt kunt halen. En het cursusgeld heb je binnen enkele dagen al lang terugverdeeld.

■ Ei van Columbus

Heel pragmatisch, humoristisch en het 'Ei van Columbus'! **■ Vakman** Heel bijzonder gebracht. Rob heeft bijna 30 jaar ervaring en weet dat goed over te brengen.

WWW.ROBWESSELS.NL 010 519 21 15
Let op! U kunt snel winst boeken maar net zo snel verlies lijden

Plaats ook uw advertentie in onze rubriek Bijzondere Zaken. Dit is heel gemakkelijk, geef online op en ontvang de befaadlink via e-mail.

Boer John Lowe met zijn vee op zijn boerderij bij Lithgow, zo'n honderdvijftig kilometer ten westen van Sydney.

REPORTAGE OORLOG IN IRAN

Kunstmesttekort in Australië. 'Is het de moeite waard om gewassen te zaaien?'

Door de sluiting van de Straat van Hormuz komen Australische boeren in de knel, net nu er gezaaid moet worden. „Veel boeren overwegen om dit seizoen over te slaan.”

Door **Meike Wijers** Fotografie **Nadir Kinani**

LITHGOW

Een slechtere timing was haast niet denkbaar, vertelt vee- en graanboer John Lowe (64). Hij houdt schapen en koeien in de buurt van Lithgow, zo'n honderdvijftig kilometer ten westen van Sydney, en is betrokken bij een lokale landbouworganisatie. De heuvels zijn groen, maar schijn bedriegt. „Het wordt een droog seizoen, dat is niet goed voor de gewassen. Tel daar de hoge kosten voor diesel en een tekort aan

kunstmest bij op, en veel boeren vragen zich af: is het wel de moeite waard om te zaaien?” Lowe draagt een blauw overhemd en zwarte laarzen. Op zijn kleding en zijn gezicht zitten spetters modder. Hij heeft een boerderij van ruim achthonderd hectare in de hoogvlakten. In de uitgestrekte, glooiende heuvels staan zwarte koeien rustig te grazen. Driehonderd kilometer verderop heeft hij nog een stuk land van zo'n tweeduizend hectare waar hij tarwe, haver en gerst verbouwt. Hij staat op het punt om zijn akkers te zaaien voor het winterseizoen.

Maar dat staat nu op losse schroeven. Hij spreekt van een „triple whammy”, een driedubbele klap. „De grootste risicofactor is de prijs en beschikbaarheid van brandstof en kunstmest. Ten tweede is het weer een risico, daar hebben we ook geen invloed op. En daarbovenop is de prijs die we krijgen voor onze granen momenteel heel laag. Dus zelfs als we keihard werken en het een redelijke oogst opleveren, lopen we nog steeds het risico dat we daar niets dan een zongebruinde huid aan overhouden.”

Schapen op de boerderij van John Lowe.

De onrust in het Midden-Oosten en de wekenlange sluiting van de Straat van Hormuz worden in de hele wereld gevoeld. Ook Australië is afhankelijk van brandstof die door de zeestraat komt. Nog nijpender is de beschikbaarheid van kunstmest. Zo'n 20 procent van ureum, een basisstof voor kunstmest, wordt in de Golf-regio geproduceerd.

Grote steden

In 2023 sloot de laatste kunstmestproducent in Australië de deuren. Sindsdien moet alle kunstmest uit het buitenland komen. Daarvan gaat 60 procent door de Straat van Hormuz. „Deze situatie heeft pijnlijk duidelijk gemaakt hoe kwetsbaar onze landbouwsystemen zijn. Het brengt ons in een heel benarde positie”, zegt Lowe.

Lowe hoopt op meer over-

heidssteun voor boeren. Die heeft al de accijns op brandstof verlaagd, en is haastig op zoek naar alternatieve bronnen van brandstof en kunstmest. Premier Anthony Albanese bracht hiervoor bliksembezoeken aan onder meer Singapore, Brunei en Maleisië. „Het conflict in het Midden-Oosten en de wereldwijde instabiliteit houden aan. We doen er alles aan om Australiërs te beschermen tegen de ergste gevolgen”, aldus Albanese in een verklaring.

Eerder deze maand sloot hij een deal met Indonesië, dat 250.000 ton ureum gaat leveren. Ook lukte het om zo'n vierhonderd miljoen liter extra diesel te vinden, die vooral naar het plateland gaat.

Lowe dringt aan op meer steun. De onzekere situatie leidt volgens hem tot een domino-effect.

„Vrachtwagenchauffeurs, zaadhandelaren, kunstmesttransporteurs, monteurs van machines, al deze mensen worden getroffen. En dat gaan we over een half jaar tot een jaar merken, want dan is de oogst niet wat het zou moeten zijn. We gaan de gevolgen nog heel lang lang voelen.”

Australische consumenten merken het al in de supermarkt. Vooral de prijs van melkproducten stijgt flink. In de grote steden gaat men uit van een gemiddelde prijsstijging van zo'n 3 procent, op het platteland vreest men voor een toename van wel 10 procent.

Zelfs als we keihard werken, lopen we het risico dat we daar niets dan een zongebruinde huid aan overhouden

John Lowe vee- en graanboer

De opbrengst van die prijsstijgingen komt niet bij de boeren terecht. Sterker nog, de prijs die zij krijgen voor hun gewassen - vooral al graan - is erg laag. Daarom heeft Lowe besloten een groot deel van zijn graanvelden niet in te zaaien. „Onze marges zijn al klein. Nu de prijs van diesel en kunstmest zo hard stijgt, blijft er niets voor ons over.” Als veel boeren dezelfde keuze maken, heeft dat gevolgen voor de voedselvoorziening op de lange termijn.

Mentale druk

Lowe woont al heel zijn leven in de hooglanden van New South Wales. Zijn familie begon de boerderij in 1923. „Sinds mijn voorouders begin negentiende eeuw vanuit Engeland naar Australië kwamen, hebben ze altijd geboerd. Het zit in mijn genen, denk ik.”

Hoewel hij grootgrondbezitter is, is het bedrijf klein gebleven. „Ik heb één fulltime werknemer, hij runt de graanboerderij. Als het zaai- of oogsttijd is, huren we lokale mensen.” Ook zijn zoon Charlie (25) helpt vaak mee, en hij heeft een zestienjarige stagiair.

Lowe trekt plastic handschoenen aan die tot zijn schouders reiken. Hij gaat controleren welke koeien zwanger zijn. Een voor een leidt hij ze een stalen kooi in, en voelt via de endeldarm of er een foetus in de baarmoeder zit. De koeien staan netjes in een rij te wachten op hun beurt en loeien soms luid tijdens het inwendige onderzoek. „Deze is drachtig”, zegt Lowe terwijl hij zijn arm uit het dier trekt.

Hij heeft er geen moeite mee om zijn handen vuil te maken. Het is de onzekerheid die hem opbreekt. „Niemand weet wanneer en of het opgelost wordt. Ik heb een Magic-8 bal, die de toekomst voorspelt. Ik denk dat die voorspellingen net zo goed zijn als die van de experts.”

„Sommige boeren zullen vanwege financiële of psychische redenen besluiten te stoppen”, verwacht hij. Hij houdt zijn collega-boeren goed in de gaten. „Ik bel ze regelmatig, vraag hoe het gaat. De mentale druk is enorm. Mijn advies aan hen? Vraag op tijd om hulp. Je terugtrekken en met niemand praten is niet gezond.”

nrcwebwinkel

Unieke korting op laadpaal voor NRC-lezers

Adviesprijs fabrikant 749,-

599,-

Exclusief installatiekosten

VATTENFALL

Slimme laadpaal met exclusieve korting voor NRC-lezers

Van plan een laadpaal voor je elektrische auto te kopen? Groot gelijk, een eigen laadpaal heeft veel voordelen. Zo laad je met een eigen laadpaal voordelig en gemakkelijk thuis op en heb je altijd een beschikbare laadplek.

- › Stijlvol laadpunt met 5-inch touchscreen
- › Veilig en snel thuis opladen (tot 22kW)
- › Zorgeloze installatie thuis of zakelijk
- › Slim laden en thuislaadcashback mogelijk

Thuisladen is vaak de voordeligste manier om je elektrische auto op te laden. Ontdek nu de zorgvuldig geselecteerde Autel MaxiCharger, inclusief professionele installatie bij jou thuis. Via de Vattenfall-Laadomgeving ontvang je altijd de nieuwste veiligheidsupdates, kun je eenvoudig zakelijke laadkosten verrekenen en heb je 24/7 inzicht in al je laadsessies. Bovendien bespaar je extra op je laadkosten dankzij Slim laden. Extra voordeel: deze laadpaal is geschikt voor Slim laden én thuislaadcashback via ERE's.

Ga naar nrcwebwinkel.nl/laadpaal

Advertentie

COCAÏNE KOORTS

LUISTER NU AFLEVERING 5
IN JE FAVORIETE PODCAST-APP

FOTOGRAFIE JIMMY KETS

Wrakingen, advocaten die met geweld de zaal uit worden gezet en onderzoeksrechters die worden geschaduwd. Jan Meeus en Mark Eeckhaut volgen het megaproces tegen Flor Bressers en zien hoe de zaak uitgroeit tot een stresstest voor de Belgische rechtsstaat. Ondertussen meldt ook Bressers zich, via zijn advocaat Yehudi Moszkowicz.

Luister nu aflevering 5 in je favoriete podcast-app
Ga naar nrc.nl/cocainekoorts voor meer over de podcast

nrc > **DS**

Opblaasbare bokszakken met portretten van Elon Musk en Sam Altman voor de rechtbank in Oakland (Californië), waar de zaak van Musk tegen de topman van OpenAI dient. FOTO KARL MONDON / AFP

TECHBROS

Musk en Altman spelen op de man in bittere juridische tweestrijd

Elon Musk wil miljarden van de maker van ChatGPT. „Een jaloerse poging een concurrent te laten ontsporen”, aldus OpenAI.

Juurd Eijssvoegel

AMSTERDAM

De bittere rivaliteit tussen twee van de invloedrijkste figuren in de techwereld, Elon Musk (54) en Sam Altman (41), wordt de komende weken uitgevochten in een rechtszaal in de Californische stad Oakland. Niet alleen voor beide mannen staat er veel op het spel, maar ook voor hun AI-bedrijven en de verdere ontwikkeling van kunstmatige intelligentie.

Amerikaanse media spreken bij voorbaat al van een ‘episch gevecht’, dat ze aanprijzen als *The Battle of the Billionaires*. Behalve de twee hoofdrolspelers verschijnen als getuigen naar verwachting ook Satya Nadella, de ceo van Microsoft, en Shivan Zillis, voormalig bestuurslid van OpenAI, die tevens de moeder is van vier van Musks kinderen. Hoe persoonlijk de zaak voor Musk is, laat hij dagelijks blijken op zijn platform X, waar hij Sam Altman ‘Scam’ (zwendel) Altman noemt en hem beschuldigt van diefstal.

In 2015 stonden Musk en Altman samen aan de wieg van OpenAI, het bedrijf achter ChatGPT. Maar nu klaagt Musk, de rijkste man ter wereld, OpenAI en topman Altman

aan omdat hij welbewust misleid zou zijn toen hij zo’n 40 miljoen dollar (32 miljoen euro) in het bedrijf stak. Dat was toen nog geen op winst gerichte onderneming; de opzet ervan was dat het bedrijf de hele mensheid ten goede zou komen. OpenAI zou AI gaan ontwikkelen op een veiliger manier dan commerciële ondernemingen als Google. In 2018 brak Musk met OpenAI, na een vergeefse poging het bedrijf te laten samenwerken met zijn elektrische-automaker Tesla.

Musk eist nu drie dingen: 150 miljard dollar schadevergoeding, aftreden van Altman en terugdraaien van het proces om van OpenAI een bedrijf met winstoogmerk te maken. Volgens OpenAI is er geen grond voor de zaak; die zou niets meer zijn dan „een jaloerse poging (van Musk) om een concurrent te laten ontsporen”, zoals het bedrijf op X schrijft. „De waarheid en de wet staan aan onze kant.” Toen hij nog bij OpenAI betrokken was, zou Musk wel achter het plan hebben gestaan om van OpenAI een commercieel bedrijf te maken.

Maandag zijn de negen juryleden geselecteerd die zich over de zaak moeten buigen. Oordelen dat Musk gelijk heeft, dan komt in een tweede deel van het proces pas

de hoogte van een eventuele schadevergoeding aan de orde. Daarover mag de jury alleen adviseren; rechter Yvonne Gonzalez Rogers neemt het besluit. Bij een voorbereidende zitting liet ze al blijken dat ze de indruk heeft dat Musk het geëiste bedrag „uit de lucht heeft gegrepen”.

OpenAI kan negatieve publiciteit slecht gebruiken in aanloop naar de beursgang later dit jaar

Twijfels over oprechtheid

Op de achtergrond speelt dat zowel OpenAI als Musk dringend op zoek zijn naar geld. OpenAI bereidt voor later dit jaar een beursgang voor, die een van de grootste uit de Amerikaanse geschiedenis moet worden. Verlies van de rechtszaak, en überhaupt al de negatieve publiciteit, kan het bedrijf dus slecht gebruiken. Zeker nu twijfels over de oprechtheid van Altman breed zijn uitgemeten in een kritisch en gerucht-makend artikel in *The New Yorker*.

Ook Musk bereidt een beursgang voor, met zijn ruimtevaartonderneming SpaceX, waarin zijn (op

winst gerichte) AI-bedrijf xAI vorig jaar is opgegaan. Maar negatieve publiciteit, waar hij veel ervaring mee heeft, lijkt de Tesla-topman, Trump-ondersteuner en drastische sloper van overheidsdiensten zelden te deren.

Al voor de jury-selectie maandag begon, kwamen uit documenten die beide partijen voor het proces hebben ingebracht opmerkelijke feiten boven water. Die werpen licht op de zaak én op de omgangsvormen onder de techbazen. Zo hebben advocaten van OpenAI Musk ondervraagd over zijn gedrag in 2017 tijdens het Burning Man-festival in de woestijn van Nevada. In die periode onderhandelde Musk met Altman en een andere mede-oprichter van OpenAI, de huidige bestuursvoorzitter Greg Brockman, over de mogelijkheid er een op winst gerichte onderneming van te maken.

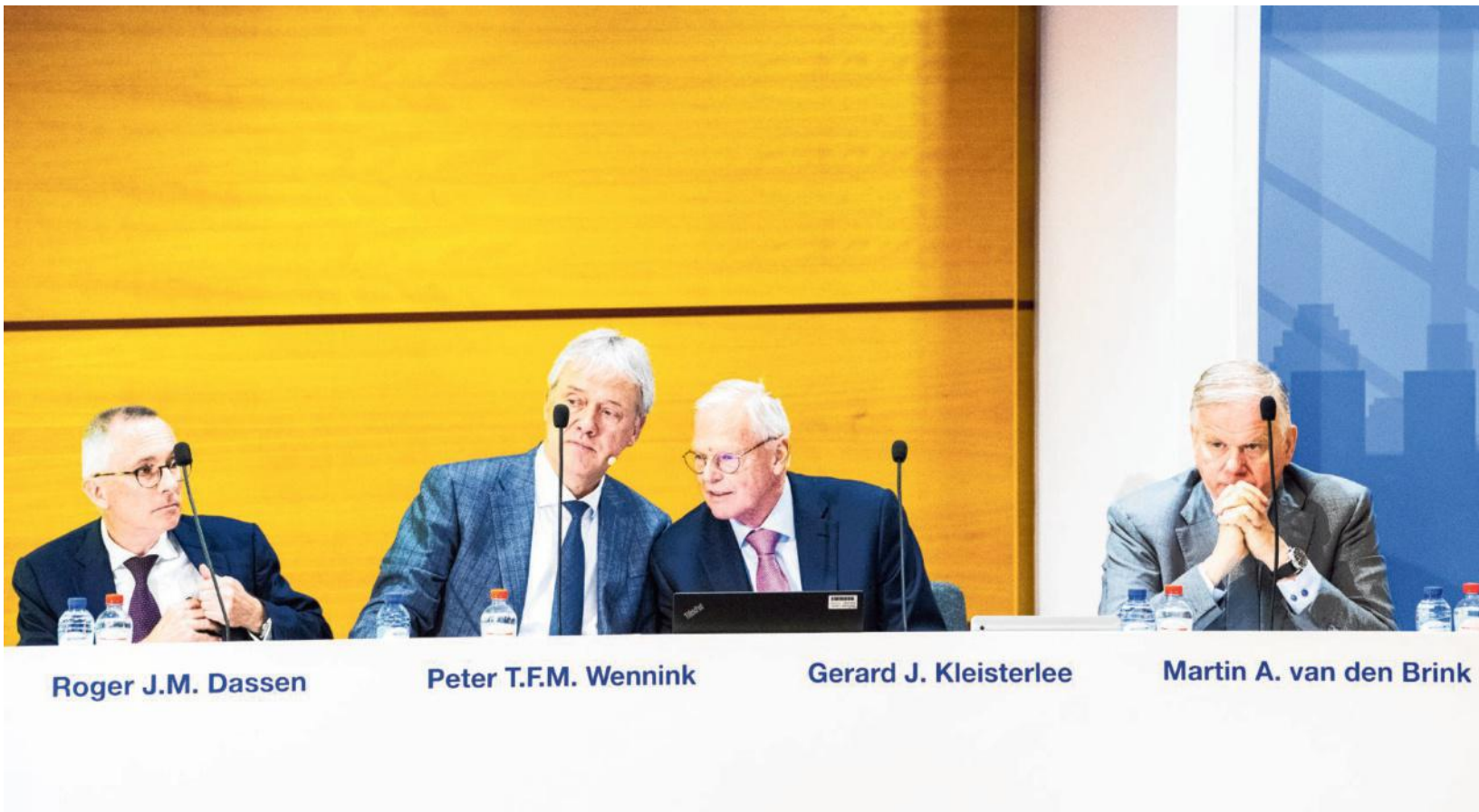
Drugsgebruik bij Burning Man

Musk zou zich misschien niet meer zo goed herinneren wat daarover gezegd is, volgens de advocaten van OpenAI, omdat hij op het festival drugs gebruikt zou hebben. De rechter heeft bepaald dat in het proces de drugs niet aan de orde gesteld mogen worden, het verblijf bij Burning Man wel.

Op basis van de ingebrachte stukken stelt OpenAI dat Shivan Zillis, werkzaam in verschillende bedrijven van Musk en van 2020 tot 2023 in het bestuur van OpenAI, in die laatste functie als een soort geheim agent voor Musk opereerde. In een appje vroeg ze hem: „Wil je dat ik vriendelijk blijf tegen OpenAI, zodat de informatie blijft stromen, of zal ik afstand nemen?”

Ook over Meta-topman Mark Zuckerberg kwam opmerkelijke informatie naar buiten. Sinds Trump weer president is van de Verenigde Staten, heeft Zuckerberg de moderatie van berichten op sociale media van Meta drastisch verminderd, in naam van de vrije meningsuiting. Tegelijk blijkt de Meta-topman bereid geweest in te grijpen als er voor Musk negatieve berichten zouden verschijnen op Facebook, Instagram of Threads.

Begin 2025 kreeg Musk veel kritiek voor de manier waarop hij met zijn zogenoemde Departement voor Overheidsefficiëntie (DOGE) massaal ambtenaren ontsloeg en overheidsdiensten ontmantelde. Zuckerberg verzekerde hem in een appje dat zijn mensen klaarstonden om mogelijke berichten te verwijderen met dreigementen aan Musks adres of online publicatie van persoonlijke gegevens.

ASMI

Pionier van chipsector vertrekt om belangenverstrengeling te voorkomen

Martin van den Brink was een van de motoren achter de groei van ASML. Twee jaar geleden begon hij als commissaris bij ASMI.

Jorg Leijten

AMSTERDAM

Het was een opvallend bericht op Koningsdag van chipstoeleverancier ASM International (ASMI). Het bedrijf neemt per direct afscheid van commissaris Martin van den Brink. Pas twee jaar was de pionier uit de chip(machine)industrie actief bij de onderneming uit Almere. Maar nog opmerkelijker was de re-

den die ASMI aanvoerde: mogelijk conflicterende belangen in de toekomst.

„Het vertrek komt voort uit de overweging dat de overige professionele activiteiten van de heer Van den Brink op termijn tot overlappende belangen zouden kunnen leiden”, schrijft het bedrijf in een korte persmededeling. Om „een dergelijke situatie”, of „de schijn” van belangenverstrengeling „in de toekomst te voorkomen, is in goed onderling overleg besloten tot dit vertrek”.

Over welke andere activiteiten dit precies gaat, is onduidelijk. ASMI, dat onder meer machines voor de halfgeleiderindustrie maakt, was dinsdag onbereikbaar voor commentaar. Het zou moge-

lijk gaan om CuspAI, een bedrijf dat pas enkele jaren bestaat. Het wil AI inzetten om de ontwikkeling van nieuwe materialen te versnellen - bijvoorbeeld materiaal dat CO₂ uit de atmosfeer absorbeert. Van den Brink is adviseur van deze onderneming. CuspAI werkt daarbij ook samen met de chipindustrie.

Geavanceerdere machines

Hoewel het besluit te stoppen volgens ASMI in „gezamenlijk overleg” genomen is, zegt president-commissaris Pauline van der Meer Mohr dat ze Van den Brinks vertrek spijtig vindt. Het zou erop kunnen duiden dat aan hem de keuze is gegeven zijn nevenactiviteit op te geven maar Van den Brink daar niet voor gekozen heeft. „Hoewel we

het betreuren dat hij terugtreedt, respecteren wij zijn besluit en wensen wij hem veel succes in zijn huidige en toekomstige activiteiten”, aldus Van der Meer Mohr.

Mogelijk speelt ook een rol dat Van der Meer Mohr geldt als groot voorstander van de zogenaamde Corporate Governance Code. In die code zijn afspraken vastgelegd over goed bestuur door beursgenoteerde bedrijven. Onder meer dat commissarissen zich niet mogen inlaten met activiteiten die concurreren met die van de vennootschap waarvoor de commissaris zijn.

Van der Meer Mohr was tot 2023 voorzitter van de Monitoring Commissie Corporate Governance Code die toezicht hield op de naleving van de code en de herziening ervan.

Van den Brink werd twee jaar geleden binnengehaald vanwege zijn lange staat van dienst in de sector. De commissaris is afgelopen decennia belangrijk geweest voor de ontwikkeling van de chipindustrie in Nederland. Zo begon hij in 1984 bij ASML toen dat bedrijf nog onderdeel was van Philips. Van den Brink vertrok in 2024.

Bij ASML was Van den Brink degene die ervoor zorgde dat het bedrijf steeds geavanceerdere machines ging bouwen. Hij legde daarmee de basis voor het huidige succes van ASML, marktleider en monopolist in de lithografiesystemen waarmee je de meest geavanceerde chips kunt maken. Van den Brink is nog altijd als adviseur aan het bedrijf verbonden.

Martin van den Brink begon in 1984 bij ASML, toen het bedrijf nog onderdeel was van Philips. Hij maakte in 2024 de overstap naar ASMI. FOTO ANP

VIER VRAGEN OVER MANUS AI

Met blokkade van verkoop AI-dienst Manus wil China een signaal afgeven

De overname van de Chinese AI-dienst Manus door Meta was al maanden beklonken. Maar een toezichthouder eist nu dat de verkoop ongedaan wordt gemaakt.

Wieland van Dijk

AMSTERDAM

De Chinese autoriteiten eisen dat de overname van AI-start-up Manus door het Amerikaanse Meta, die in december werd beklonken, wordt teruggedraaid. Waarom doet Beijing dit en kan het wel? Vier vragen.

1 | Wat is Manus?

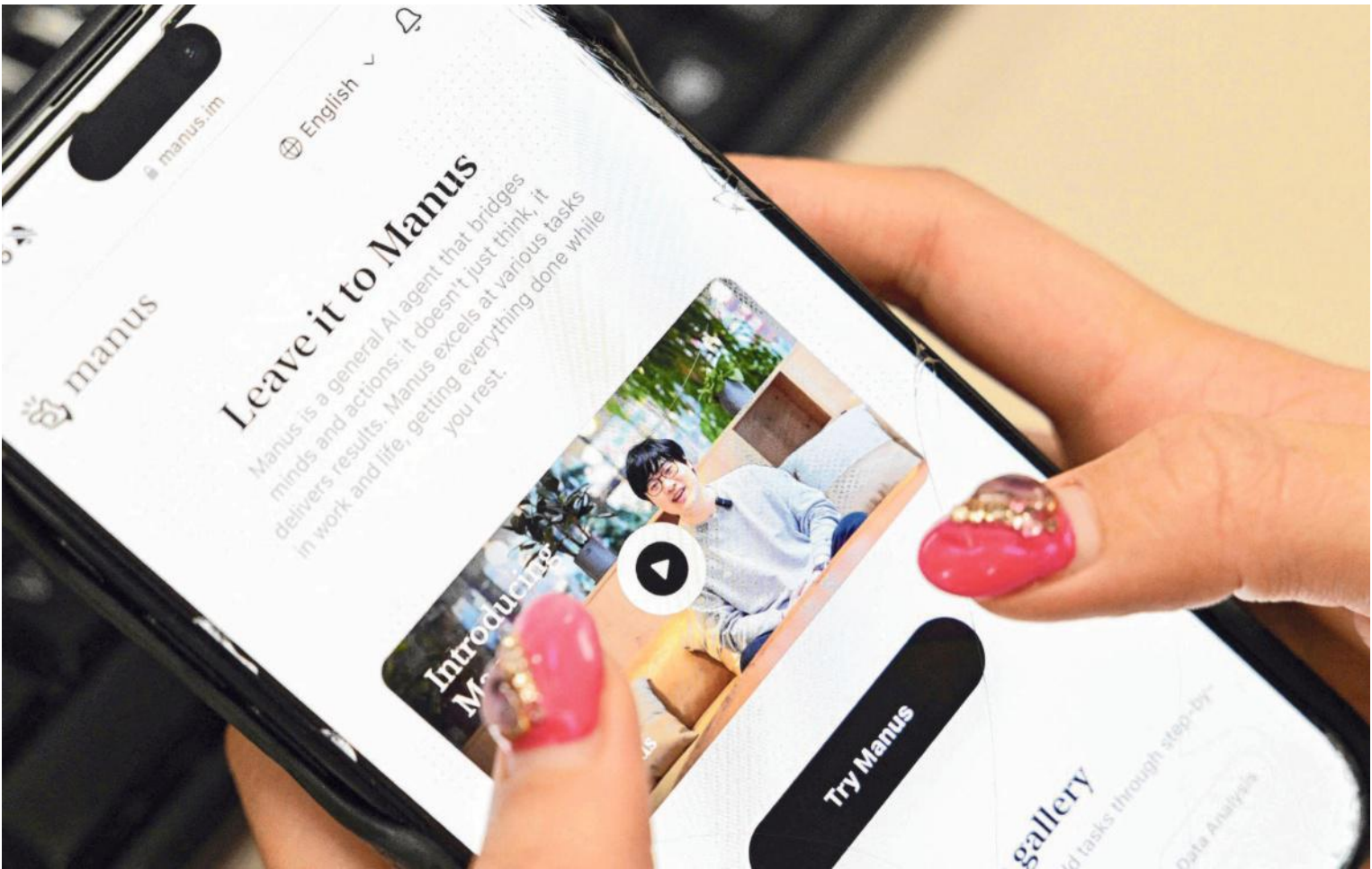
Bij de lancering vorig jaar werd Manus vergeleken met DeepSeek, de eerdere AI-start-up van Chinese bodem die vriend en vijand verraste door de prestaties van Amerikaanse rivalen als ChatGPT te evenaren. Maar Manus is geen chatbot, zoals DeepSeek, maar een zogenaamde AI-agent: een virtuele assistent die zelfstandig ingewikkelde taken kan afhandelen. In een introductiefilmpje is te zien hoe Manus sollicitanten beoordeelt en op huizenjacht gaat.

In juni vorig jaar verkaste het bedrijf achter Manus naar Singapore. Zo hoopte het aantrekkelijker te worden voor buitenlandse investeringen, zegt Rogier Creemers, een sinoloog verbonden aan de Universiteit Leiden die veel onderzoek doet naar de Chinese technologiesector. „In de VS heb je allerlei beperkingen op investeringen in Chinese techbedrijven, want Washington wil China's technologische ontwikkeling niet faciliteren. Manus heeft op papier de hele santenkraam naar Singapore verplaatst, het veranderde eigenlijk van paspoort.” De constructie, die vaker wordt gebruikt om de complicaties van de Chinees-Amerikaanse rivaliteit te ontlopen, wordt wel ‘Singapore-washing’ of ‘China-shedding’ genoemd.

Manus oogstte er succes mee: al na enkele maanden, in december, legde Meta naar verluidt tussen de 2 en 3 miljard dollar voor Manus neer. Het moederbedrijf van Facebook en Instagram wilde daarmee zijn eigen AI-diensten versterken. Manus-topman Xiao Hong trad toe tot de leiding van Meta, waar hij de AI-strategie moest vormgeven.

2 | Waarom is de overname nu geblokkeerd?

Dat de overname op problemen zou stuiten, werd duidelijk toen Beijing in januari een onderzoek instelde, en zeker toen Xiao Hong en medeoprichter Ji Yichao vervolgens in China werden ontboden voor hoorzittingen en een uitreisverbod kregen.

AI-assistent Manus in actie op een mobiele telefoon in Beijing, kort na de lancering in maart 2025. De Chinese autoriteiten willen de overname van Manus door het Amerikaanse Meta teruggedraaien. FOTO ADEK BERRY/AFP

De beslissing om de verkoop aan Meta te blokkeren werd maandag aangekondigd in een verklaring van één zin, zonder toelichting. Maar het lijkt erop dat de Chinese autoriteiten een rode lijn hebben willen trekken. AI geldt als een van de belangrijke sectoren in het nieuwe Vijfjarenplan van het land, dat veel nadruk legt op technologische innovatie.

Creemers: „Ze lijken een nieuw juridisch instrument gebruikt te hebben, voor buitenlandse investeringen in gevoelige sectoren. Want ook China wil niet dat gevoelige sectoren in handen vallen van buitenlanders.” Hij denkt dat de Chinese overheid een signaal wil afgeven aan andere AI-start-ups die hun diensten op de internationale markt te gelde willen maken. „Als je lid bent van Team China gaan we je op allerlei manieren steunen, maar dan verwachten we dat jij een teamspeler bent en blijft. Je mag goed geld verdienen met je technologie, maar denk niet dat je zomaar het team kunt verlaten.”

3 | Kan China de overname eigenlijk wel blokkeren?

Manus noch Meta heeft de overnameplannen aan de Chinese toezichthouder voorgelegd - het gaat immers om een Singaporees bedrijf. Toch heeft China middelen om het teruggedraaien van de verkoop af te dwingen. Niet alleen heeft het de twee oprichters verboden China te verlaten, het bedrijf heeft ook nog mensen en faciliteiten in het land. „De politie kan gewoon die kantoren binnenva-

len”, zegt Creemers. Bovendien kan China ook Meta behoorlijk dwarszitten, bijvoorbeeld met mededingingsonderzoeken. Hoewel Facebook, Whatsapp en Instagram in China geblokkeerd zijn, leveren advertenties van Chinese bedrijven op Meta's platforms het bedrijf in 2024 ruim 18 miljard dollar op, zo'n 10 procent van zijn omzet.

4 | Wat zijn de gevolgen?

Volgens *The Wall Street Journal* bereidt Meta zich voor om de twee bedrijven te ontvechten. Maar dat

is makkelijker gezegd dan gedaan: de vraag is hoe diep de data en technologie van Manus inmiddels zijn geïntegreerd in de diensten van Meta. „Het 'ont-klutsen' van de eieren is altijd lastig als een overname niet doorgaat, behalve als de koper de zaken gescheiden heeft gehouden, en dat lijkt hier niet het geval”, zegt een jurist tegen persbureau Reuters.

Ook voor de Chinese techsector zijn er gevolgen, denkt Creemers. „De Chinese overheid stelt een heel duidelijke keuze: je bent met ons, of je bent dat niet. Ze kiezen

voor strategische autonomie of zelfvoorzienendheid.” Integratie van Chinese bedrijven met de Amerikaanse AI-sector is onwaarschijnlijk, „zeker nu de verhoudingen tussen Amerika en China behoorlijk gespannen blijven”.

De kwestie zou ook een onderwerp kunnen zijn bij de ontmoeting tussen de Amerikaanse president Donald Trump en zijn Chinese collega Xi Jinping, half mei in Beijing, als naast wederzijdse heffingen ook restricties op de uitvoer van kritieke grondstoffen en technologieën over en weer ter tafel komen.

Advertentie

VOGELEN

BEGINNERS

NRC masterclasses zijn speciaal voor abonnees. In een masterclass leer je een vaardigheid van een NRC-redacteur. Je ontvangt elke week een nieuwe les, direct in je inbox.

Schrijf je in via nrc.nl/masterclass

nrc masterclass

Advertentie

Maastricht University

Maastricht University zoekt een inspirerend en verbindend bestuurder, die besluitvaardig en een visionair leider is.

Voorzitter College van Bestuur

www.perrettlaver.com
Referentienummer 8418

Perrett Laver
AMERICAN ASIA PACIFIC ASIA

NATIONAL SCIENCE BOARD

Trump ontslaat complete adviesraad

Het adviesorgaan van een van de grootste wetenschappelijke subsidieverstrekkingen gold als apolitiek. Tot nu.

Karlijn Saris

AMSTERDAM

De Amerikaanse president Donald Trump heeft de voltallige onafhankelijke adviesraad (National Science Board, NSB) van de National Science Foundation (NSF) op staande voet ontslagen. In de mail die de 22-koppige adviesraad vrijdagmiddag „namens President Donald J. Trump” ontving, stond geen reden voor het ontslag. Het besluit is het zoveelste in een rij van maatregelen om de Amerikaanse wetenschap meer naar zijn hand te zetten.

Met een jaarlijks budget van zo'n 9 miljard euro is de NSF een van 's werelds grootste subsidieverstrekkingen voor fundamenteel onderzoek. Gemiddeld kent de overheidsorganisatie zo'n 11.000 subsidies per jaar toe. De NSF en de adviesraad bestaan al sinds 1950 en de adviesraad bekleedt een even belangrijke functie als de NSF zelf. De raad stipfelt de langetermijnkoers van de NSF uit, kent onderzoekssubsidies toe en publiceert rapporten over de staat van de

Amerikaanse wetenschap, om de president en zijn ministers te adviseren over de wetenschappelijke koers.

Kleiner kantoor

Leden worden voor zes jaar aangesteld door de president vanwege hun uitzonderlijke staat van dienst in de wetenschap, het onderwijs of de publieke sector. De aanstellin-

gen verlopen overlappend, zodat de wetenschappelijke prioriteiten worden gebaseerd op de ontwikkelingen op de lange termijn, en niet op de vierjaarlijkse verkiezingsuitslag.

Sinds het aantreden van Trump ligt de organisatie onder vuur, overigens net als allerlei andere wetenschappelijke instellingen en toezichthouders. Het hoofdkantoor

werd al verplaatst naar een kleinere locatie en dertig procent van het personeel werd ontslagen. Ook wilde Trump afgelopen jaar het budget van de NSF meer dan halveren.

Toen stemde het Congres tegen, maar voor komend jaar liggen vergelijkbare plannen op tafel. Volgens kenners wordt de kans dat dat lukt groter nu er geen adviesraad

meer is voor de NSF. Afgelopen jaar verstrekte de organisatie nog maar mondjesmaat subsidies, om voor te sorteren op mogelijke bezuinigingen.

Los van politieke voorkeur

Het besluit van Trump sluit naadloos aan bij zijn vele andere maatregelen om de koers van de Amerikaanse wetenschap meer naar de hand te zetten van zijn gezondheidsminister Robert F. Kennedy Jr. en diens 'Make America Healthy Again' (MAGA) agenda. De telg uit de Kennedy-familie is sceptisch over het nut en de veiligheid van vaccins en ziet de farmaceutische industrie en de voedselindustrie als zijn grote vijanden, die Amerika volgens hem „het ziekste land ter wereld” maken. Intussen maakt hij ruim baan voor experimenten met medicinale drugs.

Sinds het aantreden van Trump voor zijn tweede termijn werd de directeur van het Centers of Disease Control (CDC) ontslagen, net als een derde van het personeel. Een derde van het CDC-budget werd geschrapt en de adviesraden van het CDC werden onder handen genomen: afgelopen jaar ontsloeg Trump de zeventienkoppige adviesraad voor vaccinaties, en benoemde er notoire antivaxers voor in de plaats. Richtlijnen voor inenting werden aangescherpt en databanken met bijwerkingen van de vaccins verdacht gemaakt.

Het Kitt Peak National Observatory, onderdeel van het NOIRLab van de National Science Foundation. FOTO AP

Vanaf 9 mei te beluisteren in je favoriete podcast-app

KOEKOEKSKIND

Een dna-test zet het leven van podcastmaker Cas Reijnders en zijn familie op z'n kop: zijn vader blijkt niet zijn genetische vader. In de nieuwe NRC-podcast Koekoekskind duikt hij samen met Kim Bos in de wereld van sjoemelende gynaecologen.

Vanaf 9 mei te beluisteren in je favoriete podcast-app
Ga naar nrc.nl/koekoekskind voor meer over de podcast

nrc

nrcwebwinkel

Adviesprijs fabrikant 399,95
319,95

LAFUMA
Evolution Becomfort ligstoel

- › Ontspan het lichaam door optimale gewichtsverdeling
- › Meerdere verstelbare standen
- › Inclusief ademend en waterafstotend kussen

Ervaar ultieme ontspanning met de Evolution BeComfort ligstoel. De luxe relaxstoel beschikt over meerdere verstelbare standen, waaronder de comfortabele zero gravity-positie, waarbij je benen iets hoger liggen dan je hart. Deze houding vermindert de druk op je lichaam en zorgt voor een gevoel van gewichtloos relaxen.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/ligstoel

Overleden

Het is mooi geweest

Na een vol en bewogen leven is overleden
onze vader, opa en over-opa,
weduwnaar van
Klasina Johanna de Rijk-de Jonge

PETER JACOB DE RIJK

* Den Haag, 7 november 1935 † Velp, 25 april 2026

Klaus de Rijk
Petra & Karsten Hoogenraad-de Rijk
Franska de Rijk & Robert Brauer
Roeland de Rijk & Ella Sytnik
Adriana de Rijk & Carel Vrehe

Kleinkinderen en achterkleinkinderen

Peter ligt opgebaard in Uitvaartcentrum
Kramer, Zuider Parallelweg 16 in Velp,
waar u op donderdag 30 april tussen
19.00 en 20.30 uur afscheid van hem
kunt nemen.

De begrafenis vindt plaats in besloten kring.

Mesdaglaan 35, 6813 GL Arnhem

Bedroefd geven wij kennis van het overlijden
van onze lieve oom en zwager

**Floris Paul Raymond
de Bruin**

Paul

* Driebergen † Zeist
9 september 1952 24 april 2026

Amsterdam:
Guido de Bruijn,
Naomi de Bruijn-van der Linde, *Jari*
's-Gravenhage:
Charlotte de Bruijn
Laren:
Jan de Bruijn

Correspondentieadres:
Van Nispen van Sevenaerstraat 43
1251 KG Laren

De afscheidsbijeenkomst zal
worden gehouden op zaterdag
2 mei 2026 om 13.00 uur in de Aula van de
Gemeentelijke Begraafplaats 'Zeister Bosrust',
Woudenbergseweg 48 te Zeist.
Aansluitend zal de begrafenis plaatsvinden.
Vanaf 14.45 uur is er een informeel samenzijn
in restaurant Het Jagershuys,
Jagersingel 15 te Zeist.

*To be loved is al I need and whom I love,
I love indeed.*
Samuel T. Coleridge

Enige en algemene kennisgeving
Hierbij vervul ik de droeve plicht U mee te delen
dat is overleden onze lieve vriendin

**drs. M. Brouwer-van Wijk
Marina**

Oud-docent Engels van het
Chr. Lyceum Zandvliet te 's Gravenhage

☆ 27 juni 1934 † 20 april 2026
Voorburg Sneek

Sedert 15 oktober 1990
weduwe van ir. Th. Brouwer

Namens allen,
Executeur
Cathelijne S. van Duyn-Zuidwijk

*Wij danken 'Saar aan huis'
voor hun liefdevolle verzorging.*

De begrafenis heeft in besloten kring plaatsgevonden.

Correspondentieadres:
Familie Brouwer-van Wijk
P/a Postbus 153 | 8600 AD Sneek

Heel verdrietig, maar dankbaar voor
alle liefde die zij ons heeft gegeven,
hebben wij afscheid moeten nemen van
onze lieve mama, schoonmoeder en oma

**Wilhelmina Sophia Francisca
Mathilda Jansen**

Wil

* Haarlem, † Hilversum,
6 januari 1944 24 april 2026

Lies en Pieter
Pien, Stan

Let en Marc
*Lies en Stijn
Niek en Valerie*

Keetje ♡

Het afscheid van Wil
vindt in besloten kring plaats.

Correspondentieadres:
Valkenaarstraat 20, 1271TM Huizen

In memoriam

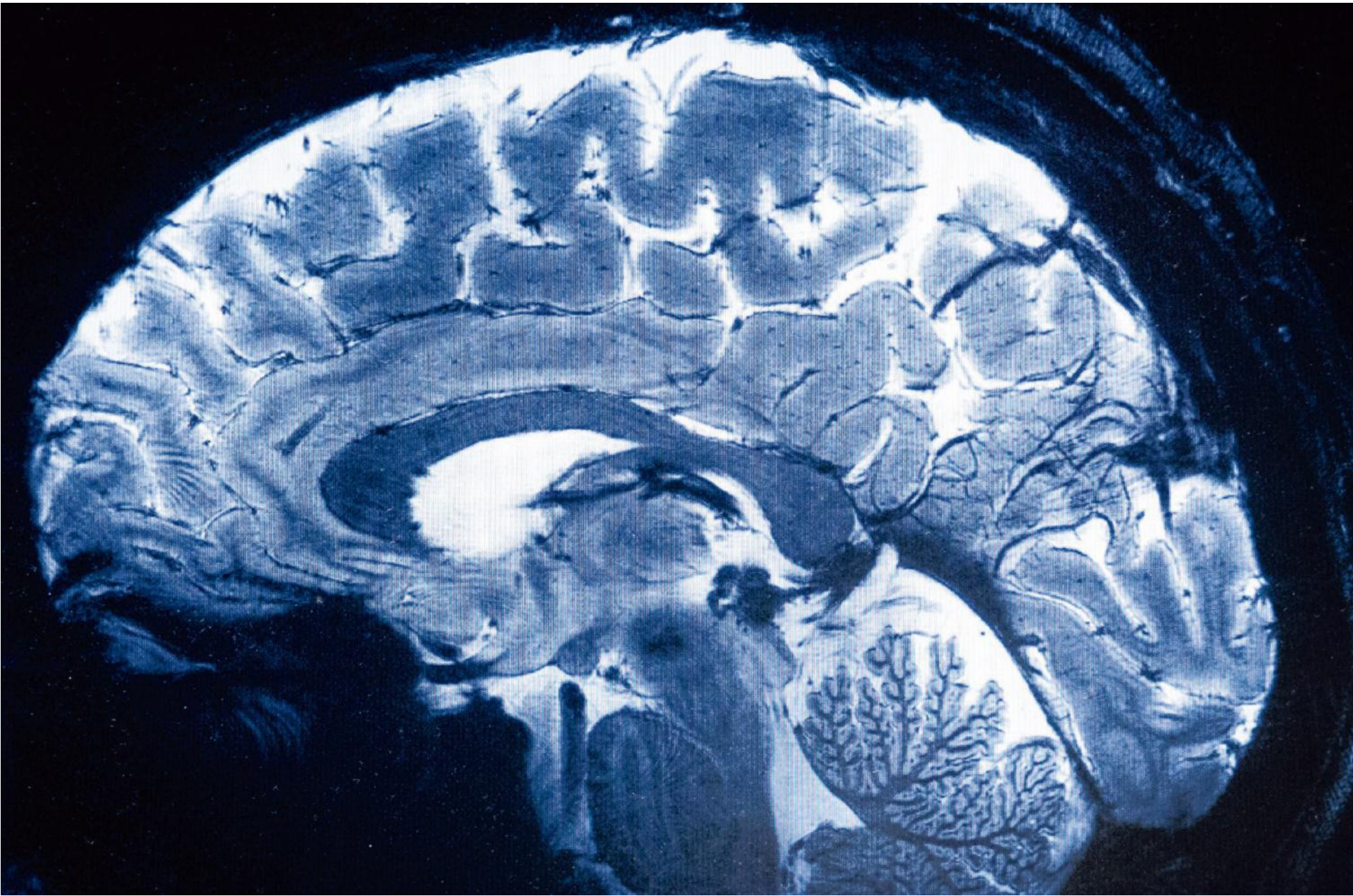
Hij is voor altijd bij ons

Sjoerd van Eijk

29 april 1995

30 april 2016

Peter & Laetitia
Job & Yasmine

Experimentele **MRI-scan van de hersenen** in een uitzonderlijk hoge resolutie dankzij een sterk magneetveld. FOTO AFP

Karlijn Saris

AMSTERDAM

Patiënten die een hersenbloeding hebben gehad, lopen een verhoogd risico om later in hun leven opnieuw een beroerte te krijgen. Met een combinatiepil van drie bloed-drukverlagende medicijnen neemt die kans met bijna 40 procent af. Dat blijkt uit een internationale studie waaraan ziekenhuizen uit tien verschillende landen mee-werkten. In Nederland leverde het Radboudumc in Nijmegen de meeste patiënten. De resultaten zijn vorige week gepubliceerd in *The New England Journal of Medicine*.

Dagelijks krijgen in Nederland zo'n 25 mensen een hersenbloeding. Ongeveer een derde van hen krijgt binnen vijf jaar opnieuw een beroerte, met name in de eerste drie maanden na de bloeding. Een beroerte is de overkoepelende term voor zowel een hersenbloeding als een herseninfarct. Bij een hersenbloeding (ongeveer een kwart van alle beroertes) springt een bloedvat in de hersenen; bij een herseninfarct raakt het bloedvat verstopt, vaak door een bloedstolsel.

„We weten veel over de preventie van een tweede beroerte bij mensen die een infarct meemaakten, maar veel minder over mensen met een hersenbloeding”, zegt Karin Klijn, hoogleraar neurologie in het Radboudumc en betrokken bij de studie. „Een hersenbloeding is een ernstige aandoening en een derde van de mensen overlijdt. Dat betekent dat twee derde overleeft. De laatste jaren is er steeds meer

NEUROLOGIE

Lage bloeddruk na hersenbloeding vermindert kans op nieuwe beroerte

Uit een grote studie blijkt dat het laag houden van de bloeddruk van levensbelang is voor mensen na een hersenbloeding.

aandacht voor hoe we kunnen voorkomen dat deze groep een nieuwe beroerte krijgt. We vermoeden al langer dat we bij hen de bloeddruk veel strenger moeten opvolgen dan nu in de richtlijnen staat, maar voor hersenbloedingspatiënten is nog nooit onderzoek gedaan dat groot genoeg was om dat aan te tonen. Tot nu.”

Richtlijnen aanpassen

De combinatiepil bevat drie bloed-drukverlagende medicijnen in zeer lage dosering, met allemaal een ander werkingsmechanisme. Het middel telmisartan zorgt ervoor dat bloedvaten verwijden en ontspannen, amlodipine ontspant de spieren in de wand van bloedvaten en indapamide is een plastablalet. Door de bloeddruk met deze pil

laag te houden, neemt de kans op een tweede beroerte na een hersenbloeding aanzienlijk af, met bijna 40 procent, laat deze studie zien. „De resultaten van deze studie verbazen me eigenlijk heel weinig”, zegt Annemijn Algra, neuroloog in het Erasmus MC, die de studie naar eigen zeggen „met veel interesse” las. „Het mechanisme erachter was namelijk al bekend: het naar beneden halen en stabiliseren van de bloeddruk is enorm belangrijk voor deze groep patiënten. Deze studie laat nogmaals zien hoe belangrijk het is om de dingen die we al weten goed toe te passen.”

Dat is gelijk ook een belangrijke kanttekening bij deze resultaten, zegt Lorena Miqueláñez, arts in opleiding tot specialist interne geneeskunde: met het bestaan van de

combinatiepil is het probleem nog niet opgelost. „De realiteit laat zien dat het best lastig is om die bloeddruk laag te krijgen en te houden. Artsen moeten de patiënt goed blijven opvolgen, en voor patiënten komt er meer bij kijken dan alleen medicijnen. Ze moeten ook gezond gaan leven, zoals minder zout eten en stoppen met roken.”

Maar dat het risico op een tweede beroerte zó sterk kan afnemen als deze studie laat zien, is volgens neuroloog Algra „een grote motivatie voor ons artsen om bij deze patiëntengroep echt beter op die bloeddruk te blijven letten”.

Zeer lage dosering

Aan de gerandomiseerde, dubbelblinde studie, die bijna zeven jaar duurde, deden bijna 1.700 mensen

mee, voornamelijk uit Sri Lanka, maar ook uit verschillende Europese en Australische ziekenhuizen. De helft van de deelnemers kreeg de combinatiepil, de andere helft een placebo. Na 2,5 jaar hadden 38 mensen die de combinatiepil gebruikten opnieuw een beroerte gehad, ten opzichte van 62 mensen in de groep die het placebo gebruikte – met name het aantal bloedingen nam af in de groep die de pil gebruikte. De gemiddelde bloeddruk onder de pilgebruikers was in die periode lager dan in de placebogroep.

Neuroloog Algra waarschuwt wel dat in de toekomst goed moet worden gekeken naar de vraag voor welke patiënten deze pil een uitkomst kan zijn. „In dit onderzoek zijn de mensen die in de zogenaamde *run-in fase* slecht reageerden op het middel bij voorbaat uitgesloten van deelname aan de studie. We weten dus alleen iets over het effect bij de mensen die het middel verdragen.” Bovendien is de gemiddelde leeftijd in het onderzoek 58. „Maar bij kwetsbare, oudere patiënten moet je ook uitkijken dat de nierfunctie niet verslechtert en de bloeddruk niet te laag wordt, omdat dat de kans op vallen vergroot.”

De combinatiepil is in Nederland nog niet verkrijgbaar, maar de afzonderlijke middelen wel. Volgens Klijn is juist die zeer lage dosering van de middelen in de pil van groot belang. „Dat draagt bij aan hoe goed het middel verdragen wordt. Patiënten krijgen nu vaak ook al een combinatie van medicijnen om de bloeddruk laag te houden. Bij een lagere dosering is de kans op bijwerkingen kleiner.”

Echte vrijheid betekent loslaten en overstijgen van het individu

In tijden van maakbaarheid zijn we zoekender dan ooit. Elk individu moet voldoen aan een onmogelijke eis, zeggen *Esther van Fenema* en *Joost Röselaers*: zichzelf verwezenlijken.

In onze spreekkamers - de ene in de psychiatrie, de andere in de kerk - verschijnt een vergelijkbaar en verontrustend beeld. Mensen die hun leven ogenschijnlijk op orde hebben, maar toch vastlopen. Een jonge professional die na jaren studeren alle mogelijkheden heeft, maar verlamd raakt door keuzestress en perfectionisme. Of een jonge digitale nomade die alles zelf wil bepalen en juist daarvoor nergens meer wortelt. Waar vrijheid hen in eerste instantie bevrijdde, begint ze nu te ontregelen. Want zonder richting of begrenzing ontbreekt vaak houvast.

Het individu, ooit bevochten als hoogste ideaal, blijkt in de praktijk een uiterst kwetsbare construct. Cultureel gezien hebben we ons losgemaakt van structuren die ooit vormend waren: familie, kerk, gemeenschap. Die verbanden konden soms ronduit beschadigend zijn, maar in onze poging om onszelf te bevrijden hebben we ook iets wezenlijks verloren: een vanzelfsprekende bedding.

We hebben het individu in de jaren 60 en 70 bevrijd, maar gaandeweg de afgelopen decennia is het verstrikt geraakt in wat de Vlaamse psychiater Dirk de Wachter 'de ik-igheid' noemt. Een term die beschrijft hoe we geïsoleerd zijn geraakt in verschillende domeinen van het leven.

De mens kan niet leven zonder verbondenheid met iets wat hem overstijgt. Zonder die verbinding wordt de verlatenheid scherper en blijft de oorspronkelijke diagnose van eenzaamheid onverminderd van kracht. Dat is een doodlopende weg voor het individu en voor onze samenleving.

Collectief opzoeken

Familie bijvoorbeeld, is van een vanzelfsprekend verband veranderd in een keuze. Dat lijkt een vooruitgang, maar heeft ook een prijs. In de praktijk staan mensen vaak alleen. Juist in de crisisdienst, na een suicidepoging of een acute ontregeling, wordt zichtbaar hoe vaak iemand er feitelijk alleen voor staat, omdat bijvoorbeeld relaties zijn verbroken of het contact is verwaterd. Tegelijk zien we dat bij ziekte, verlies of een naderende dood het verlangen naar bloedverwanten nog springlevend is en blijkt hoe fundamenteel die verbondenheid met verloren familie is.

In de bredere samenleving zien wij een vergelijkbare ontwikkeling. Traditionele verbanden zijn verdwenen, maar het verlangen naar collectiviteit blijft. Alleen krijgt dat verlangen nu vaak een vluchtige of gefragmenteerde vorm. Het uit zich in nieuwe vormen van groepsvorming: online communities rond mentale gezondheid of identiteit, tijdelijke actiegroepen, digitale subculturen en sterk gepolariseerde bewegingen waarin mensen zich scherp afzetten tegen een ander. Het zijn verbanden waar je net zo makkelijk weer uit verdwijnt als je erin stapt. Dat kan verbinden, maar houdt zelden stand als het leven schuurt. En de behoefte om ergens bij te horen, deel uit te maken van iets dat groter is dan jezelf, blijft.

De mens zoekt, expliciet of impliciet, naar iets dat hem overstijgt. Iets dat richting geeft, zonder dat het volledig door hemzelf hoeft te worden gedragen. De natuur kan bijdragen om het zelf te overstijgen. De natuur is haast per definitie transcendent, groter dan ik. In de kunst zien we iets vergelijkbaars. Een muziekstuk, een schilderij, een roman kan je plots optillen uit jezelf. Even ben je niet bezig met je

eigen verhaal, maar opgenomen in dat van een ander of in iets dat zich niet laat uitleggen.

Leegte is voelbaar

En dan is er de dood. Misschien wel de meest directe confrontatie met het 'groter dan ik'. De dood laat zich niet sturen. Hij ondergraaft elk idee van maakbaarheid. In de medische praktijk is vaak te zien hoe moeilijk dat te accepteren is. Behandelingen worden voortgezet, ingrepen herhaald, alsof het leven eendeloos gerekt kan worden. Tegelijk verlangen mensen dan juist naar controle, door het moment te plannen waarop het leven eindigt.

In beide gevallen speelt dezelfde onderliggende gedachte: dat de dood binnen onze regie valt. Maar de dood maakt zichtbaar wat wij niet kunnen beheersen - en daarmee wat er werkelijk toe doet.

En tenslotte God. Of breder: het idee dat er iets is dat ons bestaan draagt en overstijgt. Een grond onder ons bestaan. Waar vroeger religieuze tradities en verhalen, in het christendom, maar ook in andere religies, een gevoel van transcendentie richting gaven, is nu vooral de leegte daarvan voelbaar. Tegelijk blijft het verlangen bestaan.

Niet altijd in traditionele vormen, maar wel in de behoefte aan betekenis, aan ordening, aan iets wat het individuele leven overstijgt.

Het verlaten individu zal niet worden verlost van de leegte door een van deze dingen, natuur, kunst of een God, maar doordat individuen zelf het initiatief nemen en de moed opbrengen om zich, ieder op eigen wijze, te verbinden aan iets groters dan zichzelf.

Dat is het handelingsperspectief dat hier overblijft. Anti-machteloosheid. Niet groots en meeslepend, maar dagelijks te oefenen. In een tijd waarin grote verhalen ontbreken en het individu onder druk staat, is dat geen spectaculaire oplossing. Maar wel een manier om onze menselijkheid anno nu weer te voelen zoals die bedoeld lijkt.

ILLUSTRATIE HAO

Esther van Fenema is psychiater en publicist. **Joost Röselaers** is theoloog en predikant. Samen schreven ze o.a. het boek *Groter dan ik – een psychiater en een predikant op zoek*.

COLUMN
MAXIM FEBRUARI

Waarom het nog steeds over oude thema's gaat

Je moet luider praten, zeggen alle mensen die ik tegenkom. Sneller, snijdender, groter, glimmender. Wie vrede wil, moet harder roepen.

Ook krijg ik, omdat ik op een lijst sta, post van positieve mensen. Ze bieden me een *hands-on skill session* aan waar ik mijn kennis kan omtoveren in een onweerstaanbaar verhaal. Daarmee kan ik kapitaal ophalen voor mijn business case, begrijp ik, en de wereld van de weeromstuit een betere plek maken. Nou vooruit maar, denk ik, glimmender praten, geld verdienen, positieve impact hebben: op zoek dus naar een onweerstaanbaar verhaal.

Laat ik nu precies op dat moment iets te horen krijgen over de Franse elite. Iemand vertelt me dat pianiste Hélène Mercier eerder deze maand in een radiogesprek heeft beweerd dat daklozen dakloos zijn omdat ze daarvoor kiezen. Daarbij moet ik weten dat pianiste Mercier getrouwd is met Bernard Arnault, die niet alleen de rijkste man is van Europa, maar ook een van de tien rijkste mensen ter wereld, met een vermogen dat schommelt tussen de 150 en 200 miljard dollar. Daarnaast gevraagd heeft Mercier geantwoord dat geld haar niet interesseert.

Hier dient zich een onweerstaanbaar verhaal aan. Een andere Franse miljardair heeft namelijk net laten zien dat zo'n miljardenvermogen er wel degelijk toe doet. Mediamaatnaat Vincent Bolloré, ook al op de lijst van 500 rijkste mensen ter wereld, is eigenaar van de prestigieuze Franse uitgeverij Grasset en heeft daar de directeur ontslagen en vervangen door een marionet. Daarop hebben meer dan honderd schrijvers de uitgeverij verlaten: ze vrezen dat de uitgeverij de radicaal-rechtse koers van Bolloré gaat varen.

In Frankrijk zijn de media in toenemende mate eigendom van miljardairs die zo hun macht vergroten. Arnault heeft met dagblad *Les Echos* en weekblad *Challenges* een belangrijk deel van de zakelijke en financiële pers in handen; hij bezit ook *ParisMatch* en *Le Parisien*. Bolloré is onder veel meer eigenaar van televisiezender Canal+, en daarmee ook van de meeste bekeken nieuwszender van Frankrijk, Cnews, die met regelmaat door de toezichthouder wordt berispt wegens haatzaaien.

„Er is sprake van ideologisch kapitalisme, waarin oligarchen invloed kopen”, zegt de Franse miljonaire Olivier Legrain deze maand tegen *NRC*. De miljardairs dringen wereldwijd de hoofden van de mensen binnen. Olivier Legrain probeert op zijn beurt de vrije pers te steunen door faciliteiten te bieden; alleen bezit hij slechts 50 à 100 miljoen euro en wat kun je als zo'n kleine jongen tegen miljardairs beginnen?

De rijkste mensen ter wereld kopen media op. Ze zetten de vrije meningsvor-

ming onder druk, zoals Peter Thiel die AI laat 'oordelen' over journalistiek. De bedrijven van de rijkste mensen ter wereld trekken de kredietkaarten in van hun onwelgevallige rechters. Ze heffen de sociale media-accounts op van hun onwelgevallige maatschappelijke organisaties. Het kapitaal bemoeit zich via donaties met de verkiezingen om belastingheffing te voorkomen.

Waarom hebben we het niet over de macht die grote technologiebedrijven uitoefenen, ook in Europa, vraagt Mariëtte Schaake terecht in *Het Financieel Dagblad*. Omdat het verzamelde vermogen niet wil dat we het erover hebben, lijkt het antwoord. En omdat het in toenemende mate daar ook gewoon voor kan zorgen.

In een arena waarin de meningsvorming van bovenaf wordt gestuurd gaat het politieke debat niet over het oprukken van de oligarchie en de technocratie, maar nog steeds over immigratie. En nou is dat geen onbelangrijk onderwerp, maar wel een zeer oud onderwerp waarover we het al lang geleden eens hadden kunnen zijn. Ware niet dat ervoor wordt gezorgd dat we het er niet over eens zijn, omdat het conflict handig uitkomt.

Het is een zeer oud onderwerp waarover we het al lang geleden eens hadden kunnen zijn

Dus gaat het in de politiek niet over uiterst urgente nieuwe onderwerpen, maar nog steeds over de oude. En steeds zodra het probleem dreigt te worden opgelost, zorgen gediensstige politici ervoor dat het niet wordt opgelost. Een wet over de omgang met vreemdelingen wordt tot gek wordens toe ingediend, aangescherpt, afgezwakt, geamendeerd, gesteund, weggestemd, aangenomen en gesaboteerd. Intussen klaagt een van de rijkste mensen ter wereld tegen de Amerikaanse president, dat oorlog in Iran slecht is voor de verkoop van Dom Perignon en Louis Vuitton.

Volgens zijn vrouw hebben mensen geen huis omdat ze geen huis willen.

Is dit inderdaad een onweerstaanbaar verhaal? Nah. Eerder een soort mix tussen een kasteelroman en Charles Dickens. Maar nu het in de mode is met verhalen een business-case te creëren en kapitaal op te halen, wil ik graag opmerken dat je zulke oligarchen-retoriek niet hoeft te gebruiken. Je kunt ook proberen daar vrij van te blijven.

Maxim Februari is jurist en schrijver en heeft om de week een column in *NRC*.

Commentaar

VOLMACHTEN

Elke stem heeft waarde, dat is de les van Gorinchem

Veel wijsheid voor de kiesgerechtigde inwoners van Gorinchem deze woensdag. Zij verkeren in de uitzonderlijke positie dat zij opnieuw - en nu onder het oog van de natie - naar de stembus mogen om nieuwe raadsleden te kiezen, nadat de huidige raad eerder besloot de uitslag van 18 maart ongeldig te verklaren. De burgemeester heeft aangifte gedaan van fraude tijdens de stembusgang, de politie en het Openbaar Ministerie doen onderzoek.

Het stempocess in Gorinchem legde een bekende zwakte in het Nederlandse kiesstelsel opnieuw bloot: de volmacht. Een makkelijk middel voor wie een te drukke werkdag heeft, ziek is of met vakantie, toch wil stemmen en een bekende een ondertekende stempas meegeeft. Een eeuw geleden bedacht om vissers, die doordeweeks op zee waren, toch een stem te geven.

Zolang de intentie bij de oorspronkelijke kiezer ligt, mag het. Internationale verkiezingswaarnemers waarschuwen echter al jaren dat het systeem kwetsbaar is. Volgt de gemachtigde wel de steminstructie van de volmachtgever? Het geheim van het stemhokje maakt het onmogelijk om dat te controleren.

En zodra de kiezer wordt gevraagd om een volmacht af te geven, gaat het om ronselen. Dan is er sprake van het gebruiken (dan wel misbruiken) van andermans stem. Dat is strafbaar en zou in Gorinchem zijn gebeurd, waar twee kandidaten veel voorkeursstemmen behaalden op stembureaus waar ook bovengemiddeld veel volmachten gebruikt waren. Bij gemeenteraadsverkiezingen waar een tiental stemmen al het verschil kan maken, is het zaak onmiddellijk onderzoek te doen.

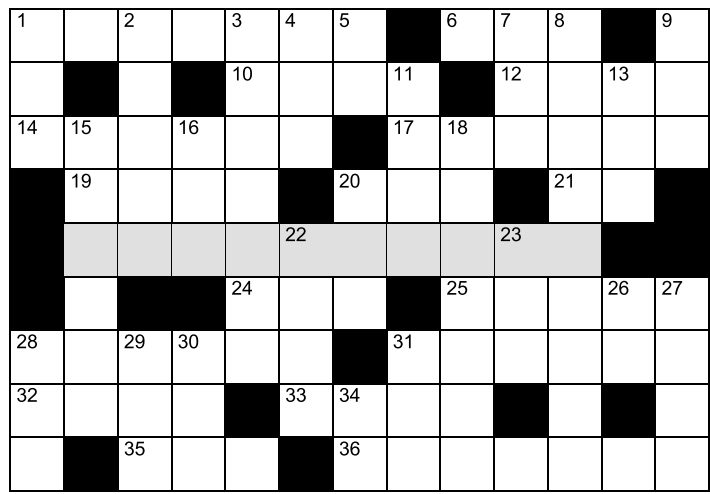
Dat het gemiddelde percentage volmachtstemmen elke verkiezing rond de 10 ligt en dit jaar daarop geen uitzondering was, doet er eigenlijk niet toe. Noch dat er bij de meeste volmachten geen sprake zal zijn van ronselen of dwang.

Zorgelijker is dat het vaker vrouwen dan mannen zijn die een volmacht afgeven, zo signaleren politologen. En dat op een aantal stembureaus altijd een bovengemiddeld aandeel volmachtstemmen wordt ingeleverd: in sommige ging het in maart om één op de drie stemmen. Uit dataonderzoek van *NRC* bleken deze stembureaus in buurten met overwegend streng gereformeerde of conservatief islamitische inwoners te staan, onder meer in Urk en Neder-Betuwe en in de Haagse Schilderswijk. In dat licht is het antwoord van Nederland misplaatst op de kritiek van verkiezingswaarnemers dat de volmacht het stemmen makkelijker maakt en de opkomst bevordert. Deze scheve verdeling over het land maakt duidelijk dat in sommige wijken een volmacht niet wordt gezien als uitzondering, louter af te geven in geval van overmacht.

Ja, het is verstandig eindelijk het advies van onder andere de Kiesraad (uit 2018) op te volgen en het aantal volmachten per kiezer terug te brengen van twee naar één. Maar als opkomstbevordering het doel is, dan zijn er andere middelen. De staatscommissie parlementair stelsel, wier adviezen sowieso beter opgevolgd mogen worden, noemde in 2018 het inrichten van mobiele stembureaus en het mogelijk maken vervoerd te stemmen.

Vooral moet iedere kiezer nog duidelijker worden gemaakt wat de waarde is van een stem. Dat is niet iets dat politici alleen voor de verkiezingen moeten uitdragen, iets dat overgelaten mag worden aan leraren bij burgerschapsonderwijs, maar een taak voor ons allen. Jouw stem is jouw keuze.

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: 1. Prins in Amerika 6. Doubtfire of Robinson 10. Foutje! 12. Stripblad 14. Pavel __, Tsjechische voetballegende 17. ' __ Swift wil zich als merk registreren in strijd tegen AI' 19. Rosa __, Armeense die Snap zong 20. Past voor wraak of waarde 21. Met minder zuurstof 24. Van Opdorp of Brouwers 25. Spreekt Spaans 28. Dick __, striptekenaar (1943-2026) 31. Controlekamer 32. Alleen maar leuk 33. TNS __, tegenwoordig Kantar 35. Uitnodigend keukengerei 36. Kleurrijke aap

Verticaal: 1. Halve nachtclubdancs 2. Hoorbaar 3. Visuele afwijking 4. Kun je iemand afnemen 5. Dijkclub 7. Lana del of Jos van 8. Geschikt voor een kernreactie 9. Schraal 11. Past na hof of bed 13. Kluitje 15. Afshin, of zijn zoon Ulysse 16. Al 30 jaar samen met de NCW 18. Alphens openluchtmuseum 20. Boerenterrein 22. Olivia of James 23. Chinese dynastie 26. Schuifnoot 27. Ringvormig eiland 28. Ligt rechts 29. Groot betaalverzoek 30. Persoonlijkheid 31. Watermerk 34. Roman van Palmen

Oplossing puzzel 28 april. Horizontaal: 1. GEVRIJ 4. HADDOCK 9. STUD 10. AMA 11. ILIAS 13. ID-KAART 15. NOË 16. DEEG 20. ENER 21. DOL 23. PETITIE 25. OMANI 26. RAT 27. MBO 28. ASPERGE 29. IDOOL Verticaal: 1. GRIND 2. VLIER 3. IJSSTUNT 4. HUIDCREME 5. ADDER 6. DAAGS 7. OMA 8. CARLSON 12. LOAFERS 14. KEIMOOI 17. FEITE 18. REI 19. IDAHO 22. LIDL 24. TAP

In het midden: DARFURCRISIS

© Studio Steenhuis steenhuispuzzels.nl

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden. Insturen via ik@nrc.nl

VRIJMARKT

De weggegooide lege blikjes met statiegeld liggen niet lang op straat. IJverige mensen verzamelen ze gretig; een aardige bijverdiensite.

Dat je op veel manieren geld kunt verdienen, blijkt als ik een dakloze man op een klapstoeltje zie zitten voor een rij mobiele toiletten van de gemeente. Naast zijn AH-kar vol kleding en huisraad heeft hij een groot kartonnen bord neergezet: „Plassen 1 euro”. De rij wachtenden is nog best groot.

Martine van der Reijden

COLUMN FRITS ABRAHAMS

Oude dames, jongere heren

De oudere dame en de liefde - het was opeens een opmerkelijk thema in *The New York Times*. „Dit is een liefdesbrief aan al mijn oudere dames”, begint een gast-essay van de publicist Roger Rosenblatt, zelf een tachtiger en schrijver van bestseller *Rules for Aging*. „Oude dames zijn wonderen, knippende lichtjes in het universum, sterren”, schrijft hij. Vervolgens begint hij - het is hem geraden - met een lofzang op zijn eigen 85-jarige echtgenote Ginny. „Ze heeft een schoonheid die voortkomt uit episodes van verdriet, vermengd met vreugde.” Daarna verbreedt hij zijn blikveld: „Durf, zelfvertrouwen, charisma - oude dames hebben die in overvloed. Dat is wat hen zo aantrekkelijk maakt.”

Hij noemt voorbeelden die hij van nabij heeft meegemaakt, zoals Katharine Graham, ooit uitgeefster van *The Washington Post*. Rosenblatt: „Wat hebben oude dames dat hen onderscheidt? Ik denk dat het felle hoop is. Ze kijken naar problemen, alle problemen, en zeggen: ik kan dit aan. Ze kijken naar hun families of naar het land en vragen: wat kan er beter worden gemaakt? Ik heb gezien dat mannen somber en depressief werden op latere leeftijd. Ik heb nog nooit een vrouw gekend die zichzelf zielig vond. (...) Bij oude dames is het de geest. En de geest wordt op het gezicht getekend. En het gezicht is prachtig.”

Tja. Het is duidelijk dat Rosenblatt generaliseert en idealiseert, al was het maar om zijn Ginny een lol te doen, maar toch herken ik wel het een en ander in zijn beschrijving. Ook mij is het vaak opgevallen met hoeveel levenslust oudere vrouwen hun hoge leeftijd aanvaarden. Ze storten zich nog in het drukke verkeer, maken lange wandelingen en bekommeren zich om vrienden en fami-

lieleden die het moeilijker hebben dan zij. Ze kwijnen niet weg in hun eenzaamheid, ze proberen die eronder te krijgen. Oudere mannen zuchten en klagen meer - als ik ook even mag generaliseren.

Enkele dagen eerder publiceerde *The New York Times* een artikel over een nogal opmerkelijke tendens: jonge mannen die in de liefde een voorkeur hebben voor aanzienlijk oudere vrouwen. Datingapp Feeld constateert dat er de laatste twee jaar een stijging was van 64 procent bij mannen - vooral van 18 tot 25 jaar - die liever een date hadden met een oudere vrouw. Cultuurredacteur Nadjia Spiegelman maakte een datingprofiel voor een 54-jarige gescheiden vriendin: „De reactie van mannen in de dertig was overweldigend.”

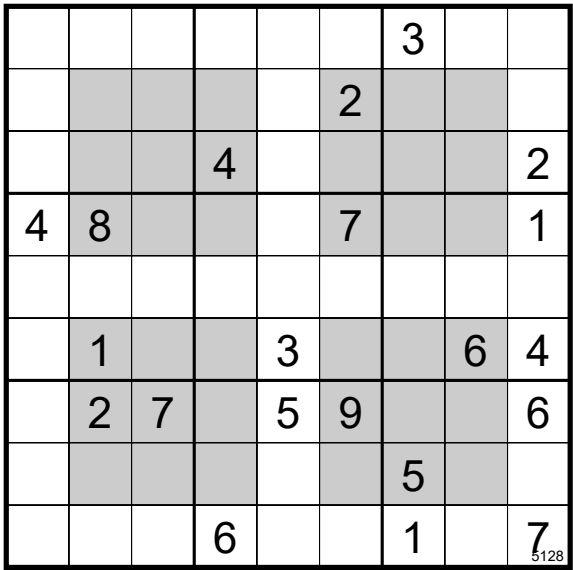
Oudere mannen zuchten en klagen meer - als ik ook even mag generaliseren

Wat motiveert de vrouwen die dit waarderen? Een onderzoekster: „Ze willen niet per se met iemand zijn die succesvoller is dan zij. Ze geven niet om die dingen. Ze willen gewoon in een relatie zijn, een liefdevolle relatie met een partner die hen ziet en respecteert.” Sommige vrouwen zouden het leuk vinden „om te bouwen aan een vriendje als een soort perfect product dat je aan je arm kunt dragen, een beetje zoals een tas.”

De (jongere) man als tas - het klinkt nogal denigrerend, maar ik zou niet graag de jonge vrouwen de kost geven die ooit dat „perfecte product” waren aan de arm van hun man.

Helaas, „perfecte producten” bestaan niet, behalve natuurlijk u en ik.

SUDOKU

Meer puzzels en boeken van Peter Ritmeester op pzzl.com

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het diagram dat elk cijfer precies één keer voorkomt in elke rij, kolom, de negen vetomrande 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken. © Peter Ritmeester PZZL.com Rechts: de oplossing van gisteren.

8	7	6	2	4	3	5	9	1
5	9	3	8	7	1	6	2	4
1	4	2	6	9	5	7	3	8
6	1	5	7	3	4	9	8	2
3	8	4	9	5	2	1	7	6
9	2	7	1	8	6	3	4	5
2	5	9	4	6	7	8	1	3
4	6	8	3	1	9	2	5	7
7	3	1	5	2	8	4	6	9

nrc > puzzels

Crux: kleine kruiswoordpuzzel voor grote denkers

Speel alle puzzels op nrc.nl/puzzels

CAPITAL MEDIA SERVICES BV

CONTENT CHARISMA AWARDS

Welke onderdelen inspireren u het meest van de Jaargids Advocatuur 2026 voor Ondernemingen?

Stem via LegalTube.nl op uw favoriete inhoud van de Jaargids 2026.

Kies één of meerdere onderdelen, zoals:

- ESG Park Horst: verdient dit initiatief om Nederland te vergroenen uw steun?
- Vak & Mens: het verhaal dat de mens achter de professional personaliseert
- Visie en strategie: de meest inspirerende partner en organisatie

MAAK KANS OP EEN EXCLUSIEVE ERVARING, ZOALS:

1. Een uitnodiging voor de Zuidas-bijeenkomst op 11 juni
2. Publicatie met portretfoto in een landelijk dagblad
3. Aanplant 3 jonge bomen in ESG Park Horst + registratie 'hall of fame'

Stem vandaag nog via LegalTube.nl op uw favoriete content!

STEM NU

Gewelddadige broedertwist

'HALF MAN', DE NIEUWE SERIE VAN
RICHARD GADD ('BABY REINDEER')

PAGINA C2-3

Cultuur

FILM & SERIES

ZAP

'Jelies & Gnodde: Grote Gezinnen Emigreren'. FOTO SBS6

Een marathon rennen met een vis in je hand?

Het vergt ook lef”, vertel ik mijn enige huisgenoot, „om hulp te vragen wanneer je die nodig hebt.” Mijn huisgenoot beaamt noch ontkent dit omdat hij een kat is en dientengevolge niet kan praten. Doorgaans is dat eerder een voor- dan een nadeel, maar er zijn ook momenten waarop het toch een probleem wordt; momenten waarop een mens moet toegeven dat je niet álles alleen kunt. Sommige klussen vergen nou eenmaal, om wat voor reden dan ook, de inspanning van meer dan één persoon. Van meer dan één kijker, in dit geval. Daarom stap ik om zeven uur op een maandagavond op de bus naar het huis van twee vrienden en verzoek ik ze vriendelijk doch dringend om samen met mij naar *Jelies & Gnodde: Grote Gezinnen Emigreren* (SBS6) te kijken.

Nu moet gezegd dat ik al meerdere pogingen heb ondernomen om zelfstandig *Jelies & Gnodde: Grote Gezinnen Emigreren* te kijken voor ik tot de beslissing kwam om hulproepen in te schakelen. De titel legt het hele concept van het programma al uit, dus het is nogal een aanslag op je zelfvertrouwen als je moet concluderen dat je desondanks niet goed begrijpt waar het over gaat. Toch zou ik geen aflevering kunnen navertellen - een afwijking die ik ervaar bij vrijwel ieder programma dat draait om gezinnen die samen werken, verhuizen en/of andere activiteiten ondernemen. *De Augurkenkoning* (RTL4), *Massa is Kassa* (SBS6), *Chateau Meiland* (SBS6): ik kijkt ernaar zonder iets te zien. En dat terwijl al deze programma's behoorlijk populair zijn.

De hoop is dus dat mijn twee bonuskijkers u wél kunnen uitleggen wat er gebeurt in *Jelies & Gnodde: Grote Gezinnen Emigreren*. We kijken eerst naar een man en een vrouw voor een vervallen huis in Frankrijk. Ze sjokken door het gras en dan door het huis, ze noemen wat dingen op die ze met het huis kunnen doen. Daarna volgen beelden van twee mannen in een auto die praten over, ja, over wat eigenlijk? Er moet iets worden gebouwd. Een chateau. Het gesprek had ook witte ruis kunnen zijn, de beelden volgen elkaar vrij doelloos op. Huis. Auto. Ander huis. Waar zijn we nu? Ah: een tweedehandswinkel. Ik weet alleen niet waarom. Na een paar minuten vraag ik het me ook niet meer af.

Ik bevind me mentaal in een nog niet ontdekte dimensie wanneer naast me op de bank een bekende stem mompelt: „Wat voor chateau zijn ze aan het maken, als ze verwachten dat mensen met een vis in hun hand een marathon gaan rennen?” „Hè”, zeg ik. We spoelen *Jelies & Gnodde: Grote Gezinnen Emigreren* twee minuten terug om te controleren of Bonuskijker 1 goed heeft verstaan dat mensen met een vis in hun hand een marathon gaan rennen. Bonuskijker 2 en ik geloven het eerst niet, maar dan zegt een van de mannen naar wie wordt verwezen als de „Gnoddeboys”: „Omdat sommige gasten een marathon lopen met een vis in hun hand, wou ik eigenlijk... Ik heb palen bij het meer neergezet. Dan creëer ik een soort eilandje, met deze erop.” Hij houdt een zwart, ondefinieerbaar ding in zijn handen.

„Begrijpen jullie dit?”, vraag ik. Bonuskijker 2 schudt zijn hoofd. „Voor mij zijn dit gewoon woorden.” Een paar scènes later lijkt zelfs de voice-over het te hebben opgegeven. Die licht toe, terwijl te zien is hoe de boys hun eilandje creëren: „Ze monteren er een soort ding op. Ook geweldig. Ze zijn er erg blij mee.” Verder kijken we naar mensen die vis bakken en luisteren we nog een tijdje naar twee zwangere vrouwen die zich afvragen of ze een jongetje of een meisje zullen krijgen. „We weten het niet”, concluderen ze uiteindelijk. Wij weten het ook niet. Misschien is dat de schoonheid van programma's als deze: samen niets weten.

Amber Wiznitzer

'Half Man': een fataal traject van zelfhaat en zelfsabotage

SERIE In *Half Man* onderstreept Richard Gadd zijn veelzijdigheid door nu eens de 'echte man' te spelen: een spijkerharde dader voorzien van een dubbelgespierd pantser. Een serie met een geweldig script en magistraal acteerwerk.

Coen van Zwol

AMSTERDAM

Richard Gadd (36) heeft iets te bewijzen. De Schotse acteur, stand up-comedian, schrijver en regisseur beleefde een spectaculaire doorbraak in 2024 met de autobiografische Netflixserie *Baby Reindeer*, gebaseerd op zijn ervaringen met een stalker. Die zaak kreeg een staartje: de Schotse jurist Fiona Harvey, die online werd onmaskerd als de stalker in kwestie, begon een civiele zaak tegen Netflix waarin ze 156 miljoen euro smartengeld eist wegens laster, nalatigheid en het opzettelijk toebrengen van psychische schade.

Die zaak loopt, maar na een indringende autobiografische exercitie als *Baby Reindeer* rijst ook de vraag: zit er nog benzine in de tank nu de artiest zijn eigen trauma zo treffend heeft uitgespeeld? *Half Man* is het antwoord van Richard Gadd: een daverend ja. Want wat een intense, indringende, urgente, harde en complexe ontleding van mannelijkheid is dit. Verzonnen maar persoonlijk, want het onderwerp is de 'gebroken mannelijkheid' waar *Monkey See Monkey Do* al over ging, de solovoorstelling waarmee Gadd in 2016 doorbrak in het Verenigd Koninkrijk. Rennend op een loopband in een roze pakje - in een poging om mannelijker te worden - vertelde hij toen onder meer over het seksueel geweld dat hij als jongeman meemaakte. Na een periode van drank en drugs vond Gadd steun bij We Are Survivors, een club voor mannelijke slachtoffers van seksueel geweld.

In *Half Man* onderstreept Gadd zijn veelzijdigheid door nu eens de 'echte man' te spelen: een spijkerharde dader voorzien van een dubbelgespierd pantser dat uiteindelijk vooral dient om een implosie te voorkomen. Gadd bulkte in de sportschool op tot de dreigende loebas Ruben: dominant, zelfverzekerd en geneigd tot abrupte erupties van gruwelijk geweld - Ruben belandde in jeugddetentie nadat hij iemands neus afbeet. Omdat hun moeders een relatie hebben, keert hij medio jaren tachtig

tig terug in het leven én de slaapkamer van de dan vijftienjarige kwetsbare Niall, die op school het pisaaltje is.

Intense broederband

Als zijn 'grote broer' korte metten maakt met zijn kwelgeesten in de klas maakt Nialls angst plaats voor een intense, afhankelijke broederband met troebele seksuele onderstroom, zo blijkt uit een geweldige scène waar Niall wordt ontmaagd door een vriendin van Ruben in wat bijna groepsseks is. Broederschap 'with benefits' dus, maar Gadd maakt direct duidelijk dat de relatie zich richting een brute apotheose beweegt veertig jaar later, wanneer Ruben als ongenode gast arriveert bij Nialls bruiloft met zijn grote liefde Albert, schijnbaar met bloeddorstige intenties.

Waarna we door zes episodes van Nialls leven fladderen. De universiteit anno 1989, waar beide moeders hopen de ongezond nauwe band van de 'broers' door te snijden zodat de getalenteerde Niall schrijver kan worden. Veel later, als Niall er als gefrustreerde, gedrogeerde gay op los cruist zonder uit de kast te komen, hoewel al zijn bekenden ervan weten, verzucht zijn vrouw, alsmede „de helft van de Schotse truckers”. Maar Niall is een pool van zelfhaat en onderdrukking, en dat lijkt samen te hangen met Ruben, die telkens weer in zijn leven opduikt - waarna de tegenpolen als magneten aan elkaar vastklitten voor een nieuwe kladderatsj. Ze halen het slechtste in elkaar boven.

De virtuositeit van *Half Man* schuilt in de complexiteit van dit testosteronballet. Je denkt eerst: dit gaat over een alfa die een bèta in zijn manosphere dwingt. Over ratio versus dierlijk instinct, over spieren versus brein. Of je denkt: dit gaat over een fake macho die Nialls homoseksualiteit onderdrukt. Of je denkt: dit gaat over toxische masculiniteit als gevolg van fragiele ego's. Of je denkt: dit gaat over daders die toch eigenlijk ook maar slachtoffers zijn.

Geen gemakzuchtig einde

En ja, daar gaat het allemaal over, maar verwacht geen gemakzuchtig

Jamie Bell speelt in 'Half Man' de kwetsbare **Niall** die op school het pisaaltje is. Ruben is zijn stiefbroer. FOTO'S HBO

Richard Gadd als de gewelddadige **Ruben** in 'Half Man'.

einde waar de zachte krachten zeventien - of zelfs maar dat de bodem in zicht komt. Dit zijn twee zeer ernstig beschadigde mannen in een fataal traject van zelfhaat en zelfsabotage die we al kijkend steeds beter begrijpen. Onderweg groeit zowaar enig mededogen voor de levensgevaarlijke en jaloerse Ruben die ook zorgzaam blijkt te zijn, en komen bij Niall manipulatieve, jakhalsachtige

trekjes aan het licht; hij vindt altijd wel iemand om zijn laffe, egocentrische slachtoffergedrag te rechtvaardigen.

Een geweldig script dat ondanks theatrale, verrassende of zichzelf herhalende wendingen toch levensecht voelt, ook door het magistrale, heftige acteerwerk van Jamie Bell en Richard Gadd als de oude Niall en Ruben en Mitchell Robertson en Stuart Campbell als

hun jongere versies. Over de vrouwen valt minder te melden, zij spelen een bijrol in deze extreme tango van twee mannen verstrikt in funeste gedragspatronen. Hun gedrag wordt nooit helemaal verklaarbaar; *Half Man* is een grommend beest dat zich in geen kooi laat dwingen.

Met dank aan Wilfred Takken

Recensie Serie

Serie
Half Man Van: Richard Gadd. Met: Richard Gadd, Jamie Bell, Mitchell Robertson, Stuart Campbell, Charlie de Melo. 6 afl. van circa een uur. Te zien op HBO Max.
 ●●●●●

Na 'Baby Reindeer' komt Richard Gadd met broedertwist

INTERVIEW

Regisseur Richard Gadd is terug met *Half Man*, over de relatie van twee stiefbroers. Hij speelt zelf de gewelddadige Ruben.

Anke Meijer

AMSTERDAM

Om maar met het antwoord op de meest prangende vraag te beginnen: nee, *Half Man*, de nieuwe serie van Richard Gadd, is níét gebaseerd op zijn eigen leven. Dit in tegenstelling tot *Baby Reindeer*, de Netflix-megahit waarmee hij in 2024 in één klap wereldberoemd werd. Die serie, waarvan de Schotse komiek zowel de showrunner als de hoofdrolspeler was, gaat over een barman die wordt gestalkt door een vrouwelijke klant.

Half Man, te zien op HBO Max, draait om twee Schotse mannen, Ruben (Richard Gadd) en Niall (Jamie Bell), die opgroeien als stiefbroers nadat hun moeders een relatie krijgen. Hun hechte band is vanaf dag één verwrongen en uiterst dwingend en gewelddadig. En als een van hen gaat trouwen, komt hun jarenlange opgekropte woede en afgunst in alle hevigheid naar boven.

Gadd groeide niet op in het ietwat desolate Glasgow uit de serie, maar in het gemoedelijk Schotse kustplaatsje Wormit, zo'n 90 kilometer boven Edinburgh, met ouders die bij elkaar bleven. Ook is hij tijdens het videogesprek met *NRC* een stuk zachter en vriendelijker dan zijn personage Ruben. Wat de kiem voor *Half Man* precies was, weet Gadd zelf eigenlijk ook niet. „Ik geef op dit moment heel veel interviews”, zegt hij, „en het grappige is dat ik bijna wil gaan zoeken naar een reden waarom dit onderwerp me zo raakte. Maar de waarheid is dat het gewoon een creatieve impuls was die mij greep.”

U schreef de eerste aflevering van Half Man zelfs al vóór u Baby Reindeer maakte. Wat was er aan dit verhaal dat u het na al die tijd weer oppikte?

„Tijdens *Baby Reindeer* spookte het al door mijn hoofd. Ik heb altijd heel veel ideeën en meestal blijken die na een paar dagen toch niet zo goed. Maar dit bleef me aanspreken. Ik wist dat het uitdagend was, en ik voelde er een zekere onrust over, alsof het onvoltooid zaken waren. Ik moest het afmaken.”

Wat was dat eerste idee precies?

„Die eerste impuls was om twee mannen in het heden te nemen, gecorrumpeerde wezens, min of meer gebroken mannen, en dan terug te

Richard Gadd in 2025. Hij regisseerde én speelt in 'Half Man'.

kijken naar hun jeugd en uiteen te zetten hoe ze zo geworden waren. Het voelde als een uiterst interessante manier om te kijken naar de hedendaagse gebroken mannelijkheid.”

Het gaat niet over toxische mannelijkheid, zei u eerder. Waarover wel?

„Ik zal nooit zeggen 'dit is waar het over gaat', dat vind ik aan de kijker om te ervaren en ik wil het niet voor ze bepalen. Maar ik denk wel dat het net zoveel over mannelijkheid gaat als over liefde. En net zozeer over trauma als over geweld. Toen ik het schreef, ging het in het publieke debat veel over de repressie van mannelijke emoties, wat vast ook invloed had.”

Het is een uitzonderlijk gewelddadige serie. Waarom?

„Als geweld niet werkt in films of series, komt dat doordat het ongegrond of zinloos is. Maar *Half Man* draait om mannelijk geweld. Het zou een artistiek falen zijn om het dan niet te tonen. Ruben wordt, voordat hij in de eerste aflevering te zien is, door de serie neergezet als een bijna mythisch figuur: hij heeft de neus van een buschauffeur afgebeten en is angstaanjagend. Hij is het toonbeeld van mannelijk geweld en woede. Dat moet je laten zien. Wat mij betreft is ieder stukje geweld in de serie artistiek gerechtvaardigd.”

U overtuigde acteur Jamie Bell om Niall te spelen. En hij overtuigde u weer om de rol van Ruben op u te nemen?

„Klopt. Na *Baby Reindeer* had ik eigenlijk besloten dat het te zwaar was om zowel voor als achter de camera te staan. Maar Jamie Bell wilde de serie echt graag met mij doen. Ruben staat zo ver van de hoofdperson in *Baby Reindeer* af, dat het me onmogelijk leek om hem te kunnen spelen. En juist dat maakte me angstig genoeg om de uitdaging aan te willen gaan.”

CLOSE-UP

Lena Dunham als Hannah Horvath in de tv-serie 'Girls'.
ANP / ALLPIX PRESS SARL

Juist 'oversharen' maakt
Lena zo belangrijk

Lena Dunham probeert nog steeds te begrijpen waarom mensen haar zo haatten, kopte *The New York Times* eerder deze maand. Het stond boven een interview naar aanleiding van Dunhams recente memoires, getiteld *Famesick*. Het boek begint met een minutieuze reconstructie van hoe Dunham als 23-jarige, na haar eerste lowbudgetfilm, vanuit een New Yorks artistiek milieu Hollywood in wordt gekatapulteerd. Over hoe haar serie *Girls*, over vier zoekende, narcistische vrouwelijke twintigers in New York, een hit wordt en zij-zelf, haar lichaam en de meningen die ze eruit flapte een gespreks- én kritiekonderwerp werden. Dunham schreef en registreerde niet alleen *Girls*, maar speelde ook de hoofdrol van Hannah Horvath; een uitvergrote, irritante versie van zichzelf.

Wie Dunham kent, zal niet verrast zijn dat het boek veel geestiger is dan de gemiddelde Hollywoodmemoires: onbeschaamd, pijnlijk eerlijk en vol heerlijke beeldspraak. Maar het is ook behoorlijk navelstaarderig, de namedropping druipt van de pagina's. Nog minutieuzer dan het maakproces van de serie, beschrijft Dunham haar privéleven: een gewelddadige relatie in de beginperiode van *Girls*, (seksuele) spanning met haar opvliegende tegenspeler Adam Driver, hoe eetproblemen verergeren doordat het succes van de serie zou samenhangen met haar 'on-Hollywoodiaanse' vrouwenlichaam. En dan zijn er nog zeer uitgebreide beschrijvingen van mentale en fysieke problemen: Dunhams OCD, endometriose, extreme uitputting, operaties, seks in de Intensive Care, een hysterectomie, pijnstillerverslaving, nog meer operaties.

Zelf denkt ze dat het niet hielp dat ze vaak reageerde op reaguurders

Het is veel, mogelijk te veel. Maar dat Dunham vaak 'te veel' wil én deelt en daardoor niet altijd de diepte in gaat, is ook geen verrassing. Haar laatste tv-serie, over een personage dat eveneens kenmerken van haarzelf had, heette niet toevallig *Too Much*. Dunhams neiging tot 'oversharing' verklaart deels de haat en ergernis die ze vanaf het begin online over zich heen kreeg.

In het boek lijkt die haar veel meer te raken dan alle lofprijzingen. Na de zoveelste controverse, grapt haar vader: „Je hebt gewonnen. Je bent slechts 28, je bent racist genoemd, dikke hoer, onwetend rijkeluiskindje en kindermisbruiker. Wat is er nog over? Niets. Je hebt gewonnen.” Hij krijgt geen gelijk: de ophef als Dunham een van verkrachting beschuldigde *Girls*-medewerker verdedigt, moet nog volgen. Maar het is verhelderend een 25 minuten lange haattirade in reactie op haar NYT-interview op YouTube te zien. De misogynie en bodyshaming illustreren de onderbuikgevoelens die de basis vormen van veel Dunham-ergernis. Zelf denkt ze dat het niet hielp dat ze vaak reageerde op reaguurders.

Zelf beseft ik tijdens het lezen vooral dat juist dat 'irritante' karakter van hoofdpersoon Hannah, gemodelleerd naar Dunham zelf, de reden was waarom *Girls* voor mij als twintiger als een openbaring voelde. Meer nog dan de 'ongeïdealiseerde' vrouwenlichamen en seks sprak haar volstrekt ongeïdealiseerde karakter me aan. Hannah was neurotisch en daardoor was grappig en aandoenlijk, maar nooit op de 'manic pixie dream girl'-manier die toen in zwang was. Zulke vrouwen waren een beetje 'quirky' of 'offbeat' - denk aan Phoebe in *Friends* - maar alleen als dat 'paste', grappig of sexy bleef. Zelden hingen hun originele, gekke opspelingen samen met mentale of fysieke problemen, zoals bij Hannah. Of bij Dunham zelf, zoals te lezen valt in *Famesick*. Zelf haakte ik na drie seizoenen *Girls* af. Maar tijdens het lezen beseft ik weer dat Dunham de deur openzette voor fantastische personages, zoals de enorm geestige, maar getraumatiseerde hoofdpersoon van *Fleabag* of *I May Destroy You*. Daarvoor vergeef ik haar met alle plezier haar neiging tot oversharing.

Sabeth Snijders is redacteur film

Recensies
Oorlogsfilms

Radioman. Regie: Frank van Passel. Met: Jef Hellemans, Femke Vanhove, Peter Van den Begin. 120 minuten. In de bioscoop vanaf 30 april. ●●●○○

Het meisje met het rode haar. Regie: Ben Verbong. Met: Renée Soutendijk, Peter Tuinman, Loes Luca. Begin. 120 minuten. In de bioscoop vanaf 23 april. ●●●●○

The Tasters. Regie: Silvio Soldini. Met: Elisa Schlott, Max Riemelt, Alma Hasun. Lengte: 124 minuten. In de bioscoop vanaf 7 mei. ●●●○○

De man met de glimlach. Regie: Paul Cohen. Met: Bram Cohen. Lengte: 100 minuten. In de bioscoop vanaf 30 april. ●●●○○

Nog onbekende
geschiedenissen
in nieuwe films
over WO II

oorlogsverhalen Mei is de maand om in de bioscoop stil te staan bij oorlogsverhalen. Er zijn nog altijd onbekende geschiedenissen op te diepen, zo blijkt. Maar klassieker 'Het meisje met het rode haar' maakt de meeste indruk.

Dana Linssen

AMSTERDAM

Op Bevrijdingsdag is er van oudsher een ruime keus aan films over de oorlogstijd in de bioscoop. Vorig jaar draaide het vooral om daders van toen: biografische films over landverrader Quisling en Leni Riefenstahl sprongen eruit. Dit jaar zijn er vooral vergeten en onbekende oorlogsverhalen: over de voorproefster van Hitler of de evacuatie van de Belgische radio. Maar Renée Soutendijk maakt nog het meeste indruk als de gedoemde communistische verzetsstrijder Hannie Schaft in een geres-taureerde klassieker.

'Radioman': meisje met rode jas

Middenin het Belgische tragikomische oorlogsdrama *Radioman* zit een scène waarin hoofdpersoon Berre (een geluidseffectentovenaar) aan de jonge Joodse stemactrice Elza uitlegt dat geluidsgolven nooit verloren gaan: „Als een radiogolf aan de aarde ontsnapt, dan blijft die tot de eeuwigheid door de ether zweven.” Het is een filosofisch aantrekkelijke gedachte die een voorschotje neemt op het droevige maar toch troostrijke einde van de film. Het is immers mei 1940. De Duitsers staan aan de poorten van Brussel, en terwijl Berre en Elza verliefd worden, bereiden de bazen van het Nationaal Instituut voor de Radio-omroep de evacuatie van het iconische Flagey-gebouw voor.

Dat van die radiogolven die tot de eeuwigheid blijven bestaan, dat gevoel krijg je soms ook van Europese films over de grote wereldoorlogen van de afgelopen eeuw. Ze hebben door de decennia heen een bepaald patina, plechtige stijl en esthetiek gekregen, waaraan het soms maar moeilijk lijkt om te ontsnappen.

Radioman heeft een aantal problemen. Het belangrijkste: de film is gevangen in heilige ernst. Daardoor wordt alles traag. En dat terwijl hij juist allerlei innovatieve dingen probeert om de dilemma's van de hoofdpersonen voelbaar te maken, zoals geluidssequenties

omtoveren tot musicalscènes en niet door realisme, maar met magische achtergrondschilderingen het verleden oproepen.

Radioman zit vol referenties, een beetje *La La Land*, een beetje *Jojo Rabbit*. Maar de hommage aan *Het meisje met het rode haar* kan geen toeval zijn. Als Elze met haar rode jas wordt opgepakt, dan is dat een schitterend visueel eerbetoon aan verzetsstrijder Hannie Schaft in de Scheveningse gevangenis.

'Het meisje met het rode haar'

Over de digitale restauratie van het waargebeurde *Het meisje met het rode haar* schreven we vorige week. De bijna vijftig jaar oude film is een echte klassieker geworden: de acteurs spreken de Nederlandse variant van het *transatlantic accent* dat de Amerikaanse film tot 1950 kenmerkte: theateraal en een beetje beakt. Daar moet je maar even doorheen luisteren.

Her blijft een spiegel voor een beklemmende tijd, waarin Hannie Schaft niet alleen de Duitsers moet vrezen, maar ook het benepen gedrag van de mannelijke verzetsstrijders die haar pad kruisen. In de hedendaagse film zouden makers haar als vrouw wat meer ademsuimte hebben gegeven. Onvergetelijk: de visuele stijl van de film, die het spel van Renée Soutendijk op dezelfde hoogte brengt als Dreyers *Jeanne d'Arc* of Bergmans *Persona*.

'The Tasters': laatste avondmaal

Waargebeurd of niet? Over Hitlers dieet, paranoia en maagklachten is zoveel geschreven dat *The Tasters* in de categorie 'zou gebeurd kunnen zijn' valt. De film van Italiaan Silvio Soldini, bekend van een reeks relatiedrama's over de Italiaanse middenklasse, is gebaseerd op het verhaal van de Duitse Margot Wölk. Die gaf kort voor haar dood een interview aan de *Berliner Zeitung* waarin ze zei de enige overlevende te zijn van een groep vrouwen die gerekruteerd werd als 'voorproever' voor Hitler.

Hoe dat is, om in tijdens van honger vers bereid te zijn te krijgen maar wel met de wetenschap dat elke lunch je laatste avondmaal kan zijn, is een geweldig drama-

Scène uit 'Radioman'

Scène uit 'The Tasters'

Scène uit 'De man met de glimlach'

FOTO SEM-PRESSER-MARIA-AUSTRIA-INSTITUUT

tisch gegeven voor een film die iets wil vertellen over stille terreur, medelichtheid, angst en klein verzet. *The Tasters* buit dat drama op een claustrofobische wijze perfect uit. Maar dat dreigt allemaal overgeschaduwd te worden door gedoe, zoals een echtgenoot aan het front en een relatie met een officier. Wat allemaal waar kan zijn, maar nogal wordt aangedikt door Rosella Postorino, die Wölk's relaas na haar dood tot bekroonde roman bewerkte.

Voor zo'n door dialoog gedreven kamerspel komen we frustrerend weinig over de vrouwen zelf te weten. Wat doen ze tijdens het wachten of ze al dan niet vergiftigd zijn behalve een beetje roken of hangen? Waar hebben ze het over? Wat zijn

hun dromen? Daar liggen wel wat gemiste kansen.

'De man met de glimlach'

Vijftig jaar na de dood van zijn vader vond filmmaker Paul Cohen een dagboek van een reis die zijn vader als overlever van een Jappenkamp kort na de Tweede Wereldoorlog naar Kopenhagen maakte. Aanvankelijk kijkt hij met leedvermaak naar de verwoeste Duitse steden. Hitler moest eens zien hoe hij als volbloed Jood nu als toerist door Duitsland reist: „De honger staat ze op het gezicht. Goed zo, nog lang niet genoeg!” Maar op statie-on Hamburg slaat dat om in mededogen.

De man met de glimlach is een klassieke travelogue. Cohen maakt de reis opnieuw, leest de dagboeken en monteert archiefmateriaal - ook van zijn familie - door die beelden van het heden, waardoor er een tijdlandschap ontstaat. Een mooie ingreep zijn de interviews die hij hield met onverwachte reisgenoten, alsof de Europese treinen een spooknetwerk vol overlevers zijn: een echtpaar dat nog bij de Hitlerjüngend heeft gezeten, een jonge man die met de as van zijn overleden moeder reist, een oudere vrouw die de Vietnamoorlog heeft overleefd. En allemaal vertellen ze over compassie en vergeving.

Of je wordt gelukkig, of je ontploft

Recensie Tragikomedie

Een mislukt eerbetoon aan de moederliefde. Regie: Dan Geesin. Met: Juda Goslinga, Frieda Pittoors. Lengte: 85 minuten. Te zien in de bioscoop. ●●●○○

Tristan Theirlyncx

AMSTERDAM

Aan het begin van *Een mislukt eerbetoon aan de moederliefde* is Samuels vrouw nèt ontploft. De emoties liepen te hoog op. Hij wilde een kind, zij niet. Resultaat: bloed op het behang, de keuken lijkt een abattoir. „Zonde, zonde, zonde...”, prevelt een man van de opruimdienst, voor hij de vleesdraden, die ooit Suzanne heetten, in een kliko schuift. „Tom, pak jij de stofzuiger even?”

Kunstenaar, muzikant en regisseur Dan Geesin heeft 'een eigen stijl', kun je wel zeggen. Zijn vorige film *Sputum* was een post-apocalyptisch onderdukkingsverhaal - mét speeksel. De armen werden 'gemolken' om de rijken resistent te maken tegen een gifwolk die bijtijds opwelt. *Een mislukt eerbetoon aan de moederliefde* gaat over ontploffende Groningers. En de volgende film die Geesink wil maken? Daarin proberen boomneukers een

gewassenziekte te genezen met hun sperma, deed hij laatst uit de doeken in *NRC*.

Je kunt Geesins filmstijl, kortom, omschrijven als: op het raakvlak tussen maatschappijkritiek en lichaamssap.

Een mislukt eerbetoon aan de moederliefde draait om de maakbaarheid van geluk. Raak je overstuurt? Dan ontplof je. Dus: motor kopen, kuren, lichttherapie. Wellness is van levensbelang. Maar wat als geluk niet zo maakbaar is als iedereen denkt?

Samuel denkt alleen gelukkig te worden van een kind. Maar ook dat gaat moeizaam (en ranzig) in het Groningen van 2030. Als het niet natuurlijk kan, moet je namelijk jam maken van je afgehakte lichaamsdelen, zingen en koken. De boodschap: ouderschap vergt lijfelijke offers. Vind daar maar eens

een vrouw toe bereid, na het ontploffen van je ex. Gelukkig helpt moeder Patattie, én de oversekste tweeling Titty en Tatty.

Dokter Tinus met gehaktslierten

Aan stijlgevoel en humor ligt het niet bij *Een mislukt et cetera*. De film oogt als een dorpsklucht. En ook 'de horror' is in die stijl vormgegeven: een soort *Dokter Tinus* met gehaktslierten. Zo zijn er ontplofcabines waar je zonder al te veel overlast kunt exploderen: bushokjes waar je wacht op de dood. En verkeersborden die ontploffingsverboden afkondigen. Mensenexplosies zien er niet echt gruwelijk of eng uit, eerder knullig en een beetje vies. „Zoals het leven”, hoor je Geesin denken.

Maar door een rommelig scenario komt de emotie niet echt over. Constant ben je aan het puzzelen. Wat is Samuel nu eigenlijk aan het doen? Wat zijn precies de regels van deze maffe wereld?

Het is als zo'n volwassenenbordspel met een instructieboekje van dertig pagina's. Je denkt er spelenderwijs wel achter te komen hoe het werkt, maar uiteindelijk ben je anderhalf uur vooraf heen en weer aan het bladeren door de regels. Ja, uiteindelijk weet je hoe het werkt. Maar heb je het echt leuk gehad?

Aanklager in stalinistische leeuwenkuil

Recensie Drama

Two Prosecutors. Regie: Sergej Loznitsa. Met: Aleksandr Koeznetsov, Aleksandr Filippenko. Lengte: 117 min. Te zien in de bioscoop. ●●●●○

Coen van Zwol

AMSTERDAM

Het jaar is 1937, een gevangene in de Russische stad Brjansk krijgt een klusje: de kachel aanmaken met brieven van gedetineerde partijleden die bij het openbaar ministerie hun beklag doen over onrecht en foltering door de geheime dienst NKVD. Een in bloed geschreven briefje smokkelt hij naar buiten: van jurist I.S. Stepnjak uit blok 5, cel 84.

Zo begint in *Two Prosecutors* de expeditie van de pas afgestudeerde communistische aanklager Alexan-der Kornjev om het recht te doen zegerieven in de Sovjet-Unie anno 1937, het piekjaar van Stalins 'Grote Terreur', toen de NKVD tussen de 700.000 en 1,2 miljoen Sovjetburgers vermoordde en vooral het oude communistische partijkadet het moest ontgelden: eens te meer slond de revolutie zijn eigen kinderen. 1937 is een sleuteljaar voor de verminkte Sovjetziel. De NKVD, na de oorlog tot KGB omgedoopt, zeevierde - voorlopig - over de partijkaders met een giftige ethos van

paranoia en gangsterachtig cynisme dat onder Poetin een opmerkelijke renaissance beleefte.

Regisseur van *Two Prosecutors* is de Oekraïense filmmaker Sergej Loznitsa, bekend van documentaires over massagraf Babi Jar, de mislukte coup van 1991, Stalins begrafenissen en de showprocessen. Belangwekkend, maar archiveriswerk; zijn visuele meesterschap

bewijst Loznitsa in speelfilms waar zich voor je voeten de Russische afgrond opent. Ditmaal volgen we met groeiende beklemming Kornjevs missie. Een nauwkeurig gestileerde exercitie: twee reizen, twee omzwervingen door totalitaire doolhoven en enkele dalen vol dubbele bodems en inherente dreiging. Periodiek neemt de camera even afstand om een panorama van repressie te tonen.

In het eerste uur volgen we Kornjev door het sinistere doolhof van de NKVD-gevangenissen te Brjansk. Poort, gang, trap, tralie-

deur, wachtkamer: een frêle, brave burgerman dribbelt langs grimmige bullebakken in uniform. Kornjev wil gevangene Stepnjak uit blok 5 spreken en laat zich niet afpoeyeren; verbulde dreigementen negeert hij. Dat hij beter buiten die 'speciale afdeling' blijft, want daar heersen besmettelijke ziektes en „er is altijd een risico van infectie”.

De dapperere Kornjev raakt ook besmet: op aandringen van de halfdood geslagen Stepnjak, die weigerde een nep-bekentenis te tekenen, reist hij naar Moskou om Stalin of een lid van het Politburo te informeren over het monsterlijke onrecht dat zich in Brjansk voltrekt. Daar baant hij zich dapper een weg door een tweede doolhof, vol mensenstromen en uitpuilende wachtkamers. Hij vindt zowaar een machtig luisterend oor.

Weestoch niet zo dom, wil je loeien. Het is 1937! Maar hoe kan die arme Kornjev weten welke catastrofe zich om hem heen voltrekt? Het is deerniswekkend dat dapper piepende muisje in de stalinistische leeuwenkuil rond te zien scharen, een wereld van kil sadisme waar alleen eenvoudige mensen in de trein enige menselijke warmte uitstralen. Hij en Stepnjak geloven dat boven de bojaren en boeven een goede tsaar staat. Dat het Sovjetcommunisme een fundamenteel humaan systeem is. Ontwaken uit zulke Russische dromen gaat doorgaans heel hardhandig.

Vogue-icoon Anna Wintour na twintig jaar wél fan van ‘The Devil Wears Prada’

THE DEVIL WEARS PRADA 2 De vrouw achter modeblad ‘Vogue’ was als arbiter van goede smaak in 2005 zo machtig dat weinigen aan de satire ‘The Devil Wears Prada’ durfden mee te werken. Twintig jaar later ligt alles anders.

Door **Nathalie Wouters**

Toen in 2005 deel één van de *The Devil Wears Prada* opgenomen werd, durfde bijna niemand eraan mee te werken. De kostuumontwerper – nota bene de zeer gerespecteerde Patricia Field van *Sex & The City* – werd door de meeste modemerken afgewimpeld toen ze kleeding wilde lenen. Regisseur David Frankel kreeg geen toestemming om in Bryant Park (waar de New York Fashion Week destijds plaatsvond) en het Metropolitan Museum of Art te filmen. Iedereen was dóódsbang dat meewerken aan de film waarin Anna Wintour als tirannieke hoofdredacteur werd neergezet bij haar in het verkeerde keelgat zou schieten.

Want hoewel de film over het fictieve tijdschrift *Runway* en dito hoofdredacteur Miranda Priestly (gespeeld door Meryl Streep) gaat, was overduidelijk dat het *Vogue*-hoofdredacteur Anna Wintour moest voorstellen. Lauren Weisberger, die het gelijknamige boek uit 2003 schreef waarop de film gebaseerd is, werkte in 1999 en 2000 als assistent van Wintour.

Oppermachtig in modewereld

Wintour was in 2006, toen de film uitkwam, oppermachtig in de modewereld. Het waren de hoogtijdagen van de Amerikaanse *Vogue*. Modehuizen betaalden honderdduizenden dollars voor één advertentie. Het dikste nummer aller tijden – uit september 2007 – telde 840 advertentiepagina’s en woog ruim twee kilo. *Vogue* was de poortwachter van de mode-industrie en bepaalde welke ontwerpers doorbraken, welke trends de massa bereikten en hoe het schoonheidsideaal eruit zag. Op de cover van *Vogue* staan kon een carrière voorgoed veranderen. Nadat Kim Kardashian in 2014, toen ze vooral bekend stond als realityster, samen met haar toenmalige partner Kanye West op de cover van *Vogue* stond, wilden grote modehuizen opeens wél met

haar werken. In *Vogue* staan was voor modeontwerpers, fotografen, modellen en beroemdheden heel lang de ultieme *stamp of approval*.

Nu, precies twintig jaar na die eerste film, heeft *Vogue* aanzienlijk minder gezag. Sociale media hebben die allesbepalende rol al zeker een jaar of tien overgenomen. Alle *Vogue*-edities we- reldwijd, en tijdschriften in het algemeen, kampen met dalende oplages en teruglopende advertentie-inkomsten. In 2004 werd er voor 12,2 miljard dollar (10,4 miljard euro) aan advertenties ingekocht bij Amerikaanse tijdschriften. In 2024 was dat nog 7,6 miljard dollar (6,5 miljard euro). De afgelopen jaren stopten ooit gigantische Amerikaanse glossy’s als *Glamour*, *Marie Claire* en *InStyle* met print. De Amerikaanse *Vogue*, van oorsprong een maandblad, komt sinds dit jaar nog acht keer per jaar uit.

Wintour liet zich er niet over uit

Vorig jaar stopte Anna Wintour (76) na 37 jaar als hoofdredacteur, maar ze blijft machtig. Als ‘global editorial director’ van alle 28 internationale *Vogue*-titels, stuurt ze nu haar eigen, zelf uitgekozen opvolger Chloe Malle aan. Daarnaast houdt ze als ‘chief content officer’ ook

nog toezicht op tientallen andere titels van *Vogue*-uitgever Condé Nast.

De afgelopen twintig jaar heeft Wintour zich amper uitgelaten over *The Devil Wears Prada*. Ja, ze ging in 2006 naar de première in New York. En ja, ze droeg toen Prada. Maar het enige dat ze erover losliet was dat ze zich Lauren Weisberger, de ex-assistent die het boek schreef, „niet kon herinneren”.

Des te verrassender is het dat ze de tweede film, die volgende week uitkomt, wél enthousiast omarmt. Ze staat deze maand zelfs samen met Meryl Streep op de cover van *Vogue*. Iets dat twintig jaar geleden volstrekt ondenkbaar was. In maart reikte ze ook al twee Oscars uit samen met Anne Hathaway, die in de film ‘haar’ assistent speelt. Ze noemde Hathaway grappend ‘Emily’, een running gag uit de film waarin Hathaways personage steeds verkeerd wordt aangesproken. Eerder kwam Wintour al naar de opnames van de film en gaf ze advies (er zouden volgens haar nóóit roze bloemen in het kantoor van modehuis Dior staan, de decorontwerper verving ze onmiddellijk door witte).

Het is niet zo dat in de nieuwe film *Vogue* nog op z’n oude voetstuk staat en dat Wintour er daarom graag mee in verband gebracht wordt. Het woord bezuiniging valt in bijna elke scène. Miranda Priestly noemt haar nieuwste septembernummer „zo dun dat je je tanden ermee kunt flossen”. Een ander personage zegt: „Weet je nog dat magazines ooit een ding waren?”

Waarom ze dan toch meewerkt? „Deze film is ontzettend geliefd en dat weet Wintour als geen ander”, schreef Amy Odell, de Amerikaanse journalist die in 2022 de biografie *Anna: The Biography* over Wintour uitbracht, onlangs in haar nieuwsbrief. „Dat Anna zich nu zo op deze film stort, zoals ze zich nooit eerder heeft gestort op iets dat met haar *personal brand* te maken heeft, lijkt goed voor haar uit te pakken. Dit soort momenten helpt mensen de controverses rondom haar te vergeten, waardoor ze haar nalatenschap een andere richting kan geven.”

Controverses genoeg

Controverses zijn er genoeg. In de eerste dertig jaar van haar heerschappij waren er amper mensen van kleur in haar tijdschrift of redactie te bekennen. In 2011 publiceerde *Vogue* een nogal vleiend interview met de Syrische first lady Asma al-Assad („*a rose in the desert*”), nog geen maand voordat haar man vreedzame protesten tegen zijn regime liet neerslaan. Op dit moment is er ophef over dat ze Jef Bezos en zijn vrouw tot erevoorzitters van het aankomende Met Gala heeft benoemd. Wintour is sinds 1995 voorzitter van de gala-avond waarmee geld opgehaald wordt voor de kostuumafdeling van het Metropolitan Museum of Art. Onder haar bewind groeide het uit tot het beroemdste rode-loper-event ter wereld. Toen ze Lauren Sánchez Bezos vorig jaar in haar bruids-

Anna Wintour op de rode loper bij de première van ‘The Devil Wears Prada 2’.

jurk op een – weliswaar digitale – *Vogue*-cover zette, leverde dat duizenden negatieve Instagram-comments op.

Wintour grijpt deze film aan als kans om haar erfenis en afbrokkelende reputatie veilig te stellen. Ja, ze zal dankzij deze films de geschiedenis ingaan als snoeiharde leidinggevende die haar jas en tas naar assistenten smijt – iets dat meerdere *Vogue*-medewerkers overigens afdoen als onwaar, want de Britse Wintour houdt van goede manieren. Deze marketingcampagne nuanceert dat beeld tegelijkertijd ook: want hoe

meedogenloos kun je zijn als je met zoveel zelfspot meewerkt aan de promotie van een film waarin je de duivel genoemd wordt?

Al neemt Wintour in het interview dat bij de *Vogue*-cover met Meryl Streep hoort toch een beetje afstand. „Het is zo’n eer om door Meryl gespeeld te worden, hoe ver Miranda ook van mij afstaat.”

De recensie van *The Devil Wears Prada 2* staat wegens een embargo morgen (donderdag) pas in *NRC*.

Drie belangrijke films over mode

Phantom Thread (2017) Regisseur: Paul Thomas Anderson

Terwijl de meeste modiefilms de draak steken met de modewereld, is het voor het met zes Oscars genomineerde *Phantom Thread* zonder twijfel de meest serieuze modiefilm ooit gemaakt. Daniel Day-Lewis speelt Reginald Woodcock, een obsessieve couturier met een godcomplex, die in de jaren vijftig kleding ont-

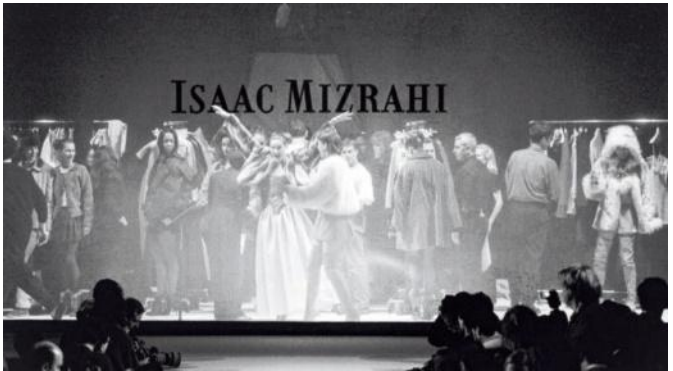
werpt voor de Britse upper class en het koningshuis. Method actor Day-Lewis ging er een jaar voor in de leer bij een kleermaker. Ondanks de vele close-ups van mooie jurken is deze psychologische film – geschreven en geregisseerd door Paul Thomas Anderson – vaak onprettig om naar te kijken. Je ziet zijn recentste muze (de geweldige Vicky Krieps) terugvechten in zijn verstikkende huis, waar alles volgens zijn rigide regels zou moeten gaan.

Mahogany (1975) Regisseur: Berry Gordy

Mahogany is een ongelooflijk feest voor het oog. Diana Ross speelt Tracy Chambers, een modestudent uit een arme wijk in Chicago die het tot succesvol model en modeontwerper weet te schoppen in Europa. Ross be-moeide zich met de ruim vijftig kostuums die ze in de film draagt: uitbundige jarenzeventigmode

vol glitter en kleur. Niet voor niets noemen Rihanna, Beyoncé en Zendaya deze film (het regiedebuut van Motown-oprichter Berry Gordy) een halve eeuw later nog steeds een grote inspiratiebron. De modewereld komt er alleen niet best vanaf: uiteindelijk ver-ruilt Ross haar oppervlakkige glamourbestaan voor haar ex-vriend, een nobele politicus die in haar oude buurt tegen gentrificatie strijdt.

Unzipped (1995) Regisseur: Douglas Kieve

In de eerste scène staat de New Yorkse modeontwerper Isaac Mizrahi een dag na zijn modeshow in een kiosk en leest hij een vernietigende recensie over zijn collectie hardop voor. De documentaire volgt hem terwijl hij in de daaropvolgende maanden nachtenlang doorploetert om zijn volgende collectie in elkaar te zetten. Een weinig glamoureuze kant van de mode die tot dan toe

(de film stamt uit 1995) niet vaak in beeld was geweest. De charme van de film zit ’m in Mizrahi zelf: een authentiek iemand met humor, niet bang om zijn onzekerheden te laten zien. Sindsdien zijn er tientallen modedocumentaires gemaakt die een vergelijkbaar kijkje achter de schermen geven. Zonder *Unzipped* was er geen *The September Issue* (2009, met Anna Wintour), geen *Dior and I* (2014) en geen *McQueen* (2018) – om maar drie succesfilms te noemen.

COLOFON

Mediahuis NRC BV

Hoofdredacteur:
Patricia Veldhuis
Algemeen directeur:
Dominic Stas

Redactie

Vragen, opmerkingen of suggesties?
Mail naar
redactie@nrc.nl of
ga naar nrc.nl/contact.
Postadres: Postbus
20673, 1001 NR Amster-
dam, t.a.v rubriek,
redactie of persoon.
T: **020 - 755 3000**
(algemene nummer)

Ingezonden brieven

Reageren op artikelen?
Stuur maximaal
250 woorden naar
opinie@nrc.nl.
Vermeld naam, adres en
tel. nummer.

Advertenties

T: **020 - 755 3049**,
E: sales@nrc.nl,
W: adverteren.nrc.nl

Familieberichten

E: familieberichten@nrc.nl

NRC Webwinkel

E: klantenservice@nrcwebwinkel.nl

Bezorging en abonnementen

Wij streven ernaar *NRC* te bezorgen voor 7.00 uur, op zaterdag voor 9.00 uur.
W: nrc.nl/service,
T: **088-572 0572**
(ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-13.00)

Omgang

persoonsgegevens

Mediahuis NRC BV legt van abonnees en gebruikers van online dienstverlening gegevens vast voor de uitvoering van een (abonnee)overeenkomst en/of het verlenen van diensten. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten van Mediahuis NRC BV (zie ook nrc.nl/privacyverklaring). Afmelden kan via privacy@nrc.nl.

Auteursrecht

© NRC, 2026.
Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Mediahuis NRC BV c.q. de betreffende auteur. Zie voor de volledige tekst: nrc.nl

Zo leest u de NRC waardering

●●●●● buitengewoon
●●●●● o zeer goed
●●●●● goed
●●●●● matig
●●●●● zwak

Meryl Streep als Miranda Priestly in ‘The Devil Wears Prada 2’. FOTO MACALL POLAY

Detachering • Recruitment • Tech Solutions

Maak werk van jouw ambitie

En geef je carrière een vliegende start

Finance Manager Benelux

Bedrijf

Arkema Group is een beursgenoteerd concern, wereldwijd gespecialiseerd in de productie van specialty chemicals en innovatieve materialen. In de Benelux is Arkema met circa 900 medewerkers sterk vertegenwoordigd onder de merknamen Bostik, Coatex en Arkema.

Functie

Je geeft leiding aan 4 medewerkers en zorgt voor verdere professionalisering van het rapportageproces en voor een actueel en betrouwbaar inzicht in de financiële stand van zaken. Als lid van het Finance Management Team Benelux rapporteer je aan de Regional Finance Director.

Locatie: Oosterhout / **Ervaring:** +5 jaar / **Sector:** Chemicals / **Opleiding:** Hbo/wo / **Voorwaarden:** Uitstekende arbeidsvoorwaarden + groeiperspectief

Contactpersoon YER

Peter Jeurissen, +31 6 454 006 89

Supply Chain Manager

Bedrijf

Goudsmit Magnetics ontwerpt en produceert wereldwijd industriële magneten en magneetsystemen, zowel standaard als maatwerk, voor diverse sectoren zoals recycling, automotive en hightech, met als doel processen veiliger, efficiënter en betrouwbaarder te maken.

Functie

De Supply Chain Manager is eindverantwoordelijk voor inkoop, planning en logistiek, waarbij hij als verbindende schakel tussen strategie en operatie zorgt voor structuur, KPI-sturing en de ontwikkeling van het supply chain team.

Locatie: Waalre / **Ervaring:** +10 jaar / **Sector:** Engineering & Development / **Opleiding:** Hbo / **Voorwaarden:** Tot € 8.250/maand

Contactpersoon YER

Marco Geijsels, +31 6 303 915 37

HR & Payroll Professional

Bedrijf

Sinds 1968 is Nettorama een vertrouwde naam in de Nederlandse supermarktwereid. Als merkendiscouter combineren ze A-merken en verse kwaliteitsproducten met altijd lage prijzen. Ze zijn trots op hun efficiënte werkwijze, nuchtere bedrijfscultuur en het feit dat ze doen wat ze beloven.

Functie

Ben jij de HR & Payroll Professional die een vlekkeloze salarisadministratie garandeert, leidinggevenden vooruithelpt met hun HR-vraagstukken en in een dynamische omgeving moeiteloos schakelt tussen uitvoeren, analyseren en verbeteren? Aarzel dan niet en solliciteer vandaag nog.

Locatie: Oosterhout / **Ervaring:** 3-5 jaar / **Sector:** Retail / **Opleiding:** Hbo / **Voorwaarden:** Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER

Nikki de Munk, +31 6 330 142 43

General Manager Engineering

Bedrijf

YER is marktleider in de wereld van recruitment, detachering en talentontwikkeling.

Functie

Je geeft richting aan het kantoor Rotterdam door een ambitieuze groeivisie voor engineering neer te zetten, een sterke en open cultuur te bouwen, klantrelaties te verdiepen en de operatie slimmer en effectiever te maken. Ben jij de energieke en verbindende leider die klaarstaat om Rotterdam verder te laten groeien?

Locatie: Rotterdam / **Ervaring:** +10 jaar / **Sector:** Staffing / **Opleiding:** Hbo / **Voorwaarden:** € 120.000 - € 200.000 OTE/jaar

Contactpersoon YER

Vincent Lee, +31 6 527 817 95

Scan de QR-code en
bekijk alle vacatures
yer.nl/nrc

YER. Mensgericht. Ambitieuw. Deskundig.

YER
ambitions in motion